

Άγγελος Καλοδούκας

Οι Μπολσεβίκοι

Αθήνα 2000

Περιεχόμενα

Ξαναπιάνοντας το νήμα	3
Μπολσεβίκοι και Μενσεβίκοι.....	10
1905-14. Οι Μπολσεβίκοι γίνονται μαζικό κόμμα	23
<i>Ι. 1905 Ο Λένιν αλλάζει απόψεις</i>	<i>23</i>
<i>Μαζικό κόμμα.....</i>	<i>25</i>
<i>Πρώτος παγκόσμιος πόλεμος.....</i>	<i>33</i>
Από τον Φλεβάρη στον Οκτώβρη.....	36
<i>Μετά τον Οκτώβρη</i>	<i>48</i>
Προς τη δικτατορία του κόμματος.....	51
<i>Οι εξελίξεις στο κόμμα των μπολσεβίκων.....</i>	<i>71</i>
<i>Δικτατορία και το τέλος του Μπολσεβικισμού.....</i>	<i>80</i>
Μερικά βασανιστικά ερωτήματα	90
Σημειώσεις.....	100

Πρόλογος

Ξαναπιάνοντας το νήμα

Η Αριστερά, τουλάχιστον στη μεγάλη της πλειοψηφία, βίωσε την κατάρρευση των καθεστώτων της ΕΣΣΔ και των ανατολικοευρωπαϊκών δορυφόρων της, σαν ήττα της Αριστεράς γενικά. Η προπαγάνδα των δυτικών χωρών, βρίσκοντας πρόσφορο έδαφος, διακήρυξε το τέλος του σοσιαλισμού και ακόμα το "τέλος της Ιστορίας". Για τον μαρξιστή ιστορικό Ε. Χοψμπάουμ, ο 20^{ος} αιώνας τελείωσε σε κλίμα μαύρης απαισιοδοξίας, τα οράματα εκατομμυρίων ανθρώπων που πίστεψαν και πάλεψαν για το σοσιαλισμό αποδείχθηκαν φρούδες ελπίδες. Ο 20^{ος} αιώνας, ήταν ένα "Ψεύτης Αιώνας"...

Η αναθεώρηση της Ρωσικής Επανάστασης, οδήγησε αρκετούς ιστορικούς (αλλά και πλήθος "ευυπόληπτων" κονδυλοφόρων-προπαγανδιστών) να την ονομάσουν το "πραξικόπημα των Μπολσεβίκων". Η όλη σημασία της Ρωσικής Επανάστασης και η επίδρασή της στο σύγχρονο κόσμο τέθηκε σε νέα βάση. Χωρίς βέβαια να μπορεί να αμφισβητηθεί ότι τα αποτελέσματά της διαμόρφωσαν την εικόνα του σύγχρονου κόσμου για περίπου 70 χρόνια, δημιουργήθηκε μια ολόκληρη φιλολογία για το πόσο "θετικό ή αρνητικό" ήταν το τελικό αποτέλεσμά της, τόσο στην εξέλιξη της σύγχρονης κοινωνίας συνολικά, όσο και για το εργατικό κίνημα ειδικότερα. Στην

ίδια την Αριστερά, κυριαρχούν πλέον οι δυνάμεις όπου η αντιμετώπιση συνολικά της περιόδου που τα Κομμουνιστικά κόμματα ήταν μαζικά και καθοριστικά για τον χώρο της Αριστεράς, να απορρίπτεται σαν καταστροφική, με ένα τρόπο όμως που την αποπλίζει ιδεολογικά απέναντι στην αστική προπαγάνδα.

Ο Τρότσκι ονομάζει το σταλινισμό "σύφιλη του εργατικού κινήματος". Ο σταλινισμός διαστρέβλωσε και δυσφήμησε τη Ρωσική Επανάσταση, χρησιμοποίησε το κύρος "της χώρας των Σοβιέτ", για να μετατρέψει τα Κομμουνιστικά κόμματα σε ρεφορμιστικά και αντεπαναστατικά, αποτελώντας τον κύριο (ιδεολογικοπολιτικό) παράγοντα για την αποτυχία της εργατικής επανάστασης στις Δυτικές χώρες και σ' ολόκληρο το κόσμο. Για τον Τρότσκι η πάλη ενάντια στον σταλινισμό ήταν καθοριστικής σημασίας για να αναδειχθούν τα πραγματικά επαναστατικά μηνύματα-διδάγματα της Ρωσικής Επανάστασης, για το κτίσιμο επαναστατικών κομμάτων.

Αντίθετα με τον Τρότσκι, για εκείνη την Αριστερά που κάποτε πίστεψε ολόψυχα στον Στάλιν, ίσως η φράση που με τον πιο έντονο τρόπο συμπυκνώνει τη "νέα" αντιμετώπιση του σταλινισμού, είναι αυτή που αναφερόμενη στο ελληνικό αντάρτικο τη δεκαετία του 1940, ψιθυρίζει με ανακούφιση: "Ευτυχώς που δεν νικήσαμε..."

Εννοώντας ότι αν είχε νικήσει το ελληνικό αντάρτικο, η Ελλάδα θα είχε μετατραπεί σε χώρα του σταλινικού ολοκληρωτισμού, που και αυτή θα κατέληγε στην ίδια οικονομική και κοινωνική καταστροφή που κατέληξαν οι πρώην χώρες του κρατικού καπιταλισμού (του λεγόμενου τότε "υπαρκτού σοσιαλισμού").

Αυτή η αντιμετώπιση παραδίδει χειροπόδαρα δεμένη την Αριστερά στην άρχουσα τάξη:

Α) Ταυτίζει τη μαρξιστική Αριστερά και τους αγώνες του μαζικού κινήματος με τον κρατικό, σταλινικό ολοκληρωτισμό.

Β) Δίνει τη δυνατότητα στην αστική τάξη να εμφανίζει τα φρικτά εγκλήματα της σαν "ιστορικά δικαιωμένα". Ο Π. Κανελλόπουλος, ο ηγέτης της Δεξιάς μαζί με τον Κ. Καραμανλή μέχρι τα 1967, ονόμαζε την Μακρόνησο, το κολαστήριο για χιλιάδες αγωνιστές στην Ελλάδα, "Νέο Παρθενώνα"! Τα εγκλήματα της άρχουσας τάξης των ΗΠΑ στην Κορέα ή στο Βιετνάμ μπορούν έτσι να παρουσιάζονται σαν "αναγκαίο κακό", στον αγώνα κατά του ολοκληρωτισμού, τη διαμάχη με τη σταλινική Ρωσία σε γεωπολιτικό επίπεδο για την παγκόσμια κυριαρχία, σαν συνέχιση του πολέμου με τον Χίτλερ.

Η Αριστερά δεν είναι με κανένα τρόπο υπόλογη για τα εγκλήματα του σταλινισμού, δεν μπορεί να κατηγορηθεί ούτε καν ότι με τη "σιωπή της συγκάλυπτε τα εγκλήματα του Στάλιν". Τα εκατομμύρια των αγωνιστών της πίστευαν ειλικρινά, ότι όσα λέγονταν για τη σταλινική Ρωσία ήσαν ψέματα της αστικής προπαγάνδας. Αυτοί **πάλευαν στο Δυτικό κόσμο**, είχαν να αντιμετωπίσουν τα φοβερά εγκλήματα των αμερικανών και γενικά των Δυτικών ιμπεριαλιστών σε ολόκληρο τον κόσμο, όπου ο "κομμουνιστικός κίνδυνος" ήταν το πρόσχημα για φοβερής έκτασης εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας σε μια τεράστια κλίμακα, από την Λατινική Αμερική ως το Βιετνάμ. Ακόμα και όταν μετά την αιματηρή καταστολή της Ουγγρικής Επανάστασης του 1956 ή την εισβολή στην Τσεχοσλοβακία το 1968, μαζικά έφευγαν από τα Κομμουνιστικά κόμματα χιλιάδες αγωνιστές και τα εγκλήματα της ρωσικής άρχουσας τάξης δεν μπορούσε πια να τα κρύβει η προπαγάνδα της, τα καθεστώτα αυτά φάνταζαν αν μη τι άλλο "διαφορετικά" από τα κτηνώδη καθεστώτα του είδους του Πινοσέτ στην Χιλή ή του Φράνκο στην Ισπανία.

Τα καθεστώτα και τα εγκλήματα του Στάλιν ή του Μάο ήταν καθεστώτα και εγκλήματα της ίδιας, επί της ουσίας, άρχουσας τάξης με της Δύσης, και όχι της Αριστεράς. Ο Στάλιν και ο Μάο ανήκουν μαζί με τον Τσόρτσιλ, τον Τρού-

μαν ή τον Κλίντον στην ίδια άρχουσα τάξη που οι αγωνιστές της Αριστεράς πάλευαν να ανατρέψουν. Η μόνη διαφορά είναι ότι στη μια περίπτωση οι καπιταλιστές ήσαν ταυτισμένοι με τον κρατικό μηχανισμό, ενώ στη Δύση ο καπιταλισμός είναι "ιδιωτικός".

Οι αγωνιστές της κομμουνιστικής Αριστεράς δεν πάλεψαν για να χτίσουν ένα σταλινικό ολοκληρωτικό καθεστώς, αλλά για τις πανανθρώπινες αξίες της Εργατικής Εξουσίας. Παρ' όλο που εξαπατήθηκαν και ξεπουλήθηκαν με τον πιο ξεδιάντροπο τρόπο από τις ηγεσίες των Κομμουνιστικών κομμάτων, **οι αγώνες και οι θυσίες τους δεν πήγαν χαμένες.**

Ήταν ακριβώς αυτοί οι αγώνες που τσάκισαν τον φασισμό, την πιο βάρβαρη μορφή κυριαρχίας του κεφαλαίου, που αποτελούσε κίνδυνο για τον ίδιο τον πολιτισμό. Και μόνο αυτός ο αγώνας και η τελική νίκη, αρκούν για να δικαιώσουν τους αγώνες της κομμουνιστικής εργατιάς. Και δεν ήταν μόνο αυτό. Οι αγώνες της Αριστεράς, με πρωτοπόρους τους κομμουνιστές εργάτες, που σάπισαν στις φυλακές ή στήθηκαν θαρραλέα μπροστά σε εκτελεστικά αποσπάσματα, γκρέμισαν μια σειρά από δικτατορίες σ' ολόκληρο τον κόσμο από την Ισπανία του Φράνκο μέχρι τη δικτατορία στην Ελλάδα του 1967-1974.

Για όλους αυτούς πηγή έμπνευσης και δύναμης δεν ήταν στην πραγματικότητα η Ρωσία του Στάλιν (ανεξάρτητα από τις αυταπάτες που είχαν για τον ίδιο ή την τότε Ρωσία), αλλά τα ιδανικά της Ρωσικής Επανάστασης του 1917. Τα αποτελέσματα αυτής της επανάστασης έδωσαν ώθηση για έναν καλύτερο και πιο δημοκρατικό κόσμο. Εξανάγκασαν την αστική τάξη σε μεγάλες παραχωρήσεις που βελτίωσαν δραματικά το βιοτικό επίπεδο των εργαζομένων. Μπροστά στον φόβο της γενικότερης ριζοσπαστικοποίησης που έφερνε η Ρωσική Επανάσταση, η αστική τάξη επέτρεψε για πρώτη φορά σε μια σειρά Σοσιαλδημοκρατικά κόμματα να έρθουν στην κυβέρνηση, να δοθεί το δικαίωμα της ψήφου στις γυναίκες και σ'

όλο τον πληθυσμό σε μια σειρά από χώρες όπου μέχρι τότε δεν υπήρχε αυτό το δικαίωμα, να δημιουργηθούν συστήματα κοινωνικής ασφάλισης και να χτιστεί αυτό που ονομάζουμε Κράτος Πρόνοιας, να αναγνωριστεί ο ρόλος των Συνδικάτων στην κοινωνία.

Βεβαίως και η όλη διαδικασία, δεν ήταν χωρίς τίμημα για την εργατική τάξη και την ιστορική της προοπτική. Οι σοσιαλδημοκρατικές κυβερνήσεις είχαν σαν πρωταρχικό στόχο να συγκρατήσουν και να εγκλωβίσουν στα στενά αστικά πλαίσια το εργατικό κίνημα. Χειρότερα, όπως συνέβη στην Γερμανία μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, για να συμβάλουν, με το κύρος ενός εργατικού κόμματος, στην αιματηρή καταστολή της Γερμανικής Επανάστασης, στη δολοφονία της Ρόζας Λούξεμπουργκ και του Κάρλ Λίμπνεχτ. Το Κομμουνιστικό κόμμα της Ισπανίας, ήταν αυτό που υπονόμεισε, από τα μέσα, την Ισπανική επανάσταση το 1936. Τα Κομμουνιστικά κόμματα, μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, έπαιξαν καθοριστικό ρόλο για να αποτραπεί η επανάσταση στις αναπτυγμένες χώρες της Δύσης. Ήταν οι ηγεσίες των ΚΚ που συγκράτησαν τις τεράστιες λαϊκές πλειοψηφίες που εκφράστηκαν μέσα από τα αντάρτικα κινήματα στην Γαλλία, την Ιταλία ή την Ελλάδα, να μην προχωρήσουν στην κατάληψη της εξουσίας. Η ίδια η ύπαρξη της σταλινικής Ρωσίας και των άλλων χωρών του κρατικού καπιταλισμού ήταν η ζωντανή δυσφήμιση του σοσιαλισμού, προκαλώντας σύγχυση στις γραμμές όσων ήθελαν να παλέψουν για την πραγματική εργατική εξουσία, την εξουσία των Εργατικών Συμβουλίων.

Αν η κυριαρχία του σταλινισμού οδήγησε στον εγκλωβισμό του εργατικού κινήματος, στις επιλογές της τότε άρχουσας τάξης της Ρωσίας και στον αποπροσανατολισμό του στις κατά καιρούς εφόδους προς την εξουσία, η κατάρρευση των χωρών του κρατικού καπιταλισμού μοιάζει να προκαλεί νέα δεινά. Μόνο μια, μικρή, μειοψηφία της Αριστεράς θεωρούσε τα

σταλινικά καθεστώτα στην ουσία καπιταλιστικά. Για τη μεγάλη πλειοψηφία της τα καθεστώτα αυτά ήταν “κάποιου είδους” σοσιαλισμός (έστω γραφειοκρατικοποιημένος ή “με έλλειμμα δημοκρατίας”). Φυσιολογικά λοιπόν, η κατάρρευση αυτών των καθεστώτων οδήγησε στην απογοήτευση τη μεγάλη πλειοψηφία των αγωνιστών της Αριστεράς, ενώ οι ηγεσίες των ΚΚ είτε οδηγήθηκαν στη διάλυση των ΚΚ (βλέπε ΚΚ Ιταλίας) και τη δημιουργία νέων κομμάτων αριστερής(;) σοσιαλδημοκρατικής κατεύθυνσης, είτε (βλέπε ΚΚΕ) κατόρθωσαν να παραμείνουν και ρεφορμιστικά και ταυτόχρονα ακραία σεχταριστικά. Τα Σοσιαλδημοκρατικά κόμματα προσαρμόστηκαν με μεγαλύτερη ευκολία στη νεοφιλελεύθερη στροφή του καπιταλισμού.

Η απογοήτευση και η σύγχυση έδωσε τη δυνατότητα στην αστική τάξη, εκτός από την ιδεολογική επίθεση, να προχωρήσει σε επιθέσεις σε “κεκτημένα” δικαιώματα των εργαζομένων, όπως η συρρίκνωση του Κράτους Πρόνοιας.

Τα πράγματα όμως, έχουν σχεδόν πάντα δυο όψεις. Η κατάρρευση των καθεστώτων του κρατικού καπιταλισμού δίνει τη δυνατότητα, χωρίς τους παραμορφωτικούς φακούς του “υπαρκτού σοσιαλισμού”, για μια ριζική ξανά-ανακάλυψη του επαναστατικού μαρξισμού και των παραδόσεων του. Η ταξική πάλη δεν σταματά παρά τις “ιδεολογικές ήττες”, η ζωή συνεχίζεται “χωρίς να κοιτάζει τη δικιά μας μελαγχολία”. Οι επιθέσεις των αστών ενάντια στο εργατικό κίνημα, οι πόλεμοι από το Ιράκ μέχρι την πρώην Γιουγκοσλαβία, η καταστροφή του περιβάλλοντος, η συνεχής υποβάθμιση της ποιότητας των τροφίμων για το κυνήγι του κέρδους, η πορεία προς την παγκοσμιοποίηση και η κτηνωδία που τη συνοδεύουν, εξαναγκάζουν το εργατικό κίνημα σε απάντηση. Να ανασυνταχθεί τόσο στους μαζικούς χώρους, όσο και σε ιδεολογικό επίπεδο, στον πόλεμο των ιδεών.

Παρά το σταλινισμό και τη σύγχυση που έσπειρε, όποτε το επαναστατικό κύμα βρέθηκε σε άνοδο, ήταν στις επαναστατι-

κές παραδόσεις του Μπολσεβικισμού που οι νέοι επαναστάτες κατέφευγαν σαν πηγή έμπνευσης, αλλά και συγκεκριμένου τρόπου, με τον οποίο οι επαναστάτες μπορούσαν να οργανωθούν για να παλέψουν αποτελεσματικά. Από τη δεκαετία του 1960 και τον Γαλλικό Μάη του 1968, μέχρι την έκρηξη του επαναστατικού κινήματος στην Ιταλία τη δεκαετία του 1970, και την Επανάσταση στην Πορτογαλία το 1974, οι νέοι επαναστάτες προσπάθησαν να βρουν τον δρόμο τους ξαναπιάνοντας το νήμα που αστοί και σταλινικοί ήθελαν να σπάσουν.

Η αστική τάξη μπορεί να φαντασιώνει, και να θέλει και οι αγωνιστές της Αριστεράς να πιστέψουν, ότι η Ιστορία έχει φτάσει στο τέλος της. Όμως ο τυφλοπόντικας της επανάστασης συνεχίζει το έργο του. Όσο θα υπάρχει καπιταλισμός πόλεμος και καταπίεση, όσο το κυνήγι του κέρδους θα τοποθετείται πάνω από τους ανθρώπους και τις ανάγκες τους, τόσο οι επαναστατικές ιδέες του Λένιν, του Τρότσκι, της Ρόζας Λούξεμπουργκ, του Γκράμσι, θα είναι ζωντανές και παρούσες, θα μας δείχνουν πως οι επαναστατικές εμπειρίες του παρελθόντος μπορούν και πρέπει να συνδεθούν με τις ανάγκες του σήμερα.

Κεφάλαιο 1

Μπολσεβίκοι και Μενσεβίκοι

Στα 1900 οι Λένιν, Ποτρέσσοφ, Μαρτόφ, συνεργάστηκαν με τον Πλεχάνοφ στην έκδοση μιάς βδομαδιατικής εφημερίδας της *Ίσκρα* (Σπίθα), και ενός θεωρητικού περιοδικού με τον τίτλο *Ζάρια* (Αυγή). Ο Λένιν ήταν ο μόνος από την ομάδα, που είχε ξεκάθαρη άποψη για το πως μπορούσε να διαμορφωθεί μια επαναστατική θεωρία και ένα οργανωμένο, από το διάσπαρτο σοσιαλδημοκρατικό κίνημα της Ρωσίας, επαναστατικό κόμμα. Ο Λένιν, ήδη από το 1898, είχε διαμορφώσει την άποψη ότι στην Ρωσία θα γινόντουσαν δυο διακριτές επαναστάσεις: Μία δημοκρατική, κατά της απολυταρχίας, όπου το προλεταριάτο θα είχε σύμμαχο την αστική τάξη, αλλά και μία σοσιαλιστική οπότε το προλεταριάτο θα προχωρούσε μόνο του. Επρόκειτο για μια διάκριση που ήταν (και θα εξακολουθούσε να είναι μέχρι σήμερα) κυρίαρχη στην Αριστερά. Με βάση την εμπειρία της Γαλλικής Επανάστασης, ήταν καθήκον των αστών να ηγηθούν της ανατροπής της απολυταρχίας, να διαλύσουν τα μεγάλα φεουδαρχικά αγροκτήματα και να επιβάλουν

ένα αστικό κοινοβουλευτικό καθεστώς. Όπως θα δούμε, ο μόνος που την ανέτρεψε θεωρητικά ήταν ο Λ. Τρότσκι.

Για τον Λένιν πρώτηιςτης σημασίας είχε η πάλη κατά του "οικονομισμού", θεωρώντας ότι το προλεταριάτο θα έπρεπε να προβάλει εκτός από οικονομικά αιτήματα και πολιτικά, σαν αναγκαία συνθήκη για μία συνειδητή επαναστατική πάλη. Κατά τον Λένιν ο ταξικός πόλεμος δεν μπορούσε παρά να είναι ολοκληρωτικός. Τα οικονομικά αιτήματα, για καλύτερους μισθούς και καλύτερες συνθήκες διαβίωσης, δεν αρκούν για μια συνολική κοινωνική ανατροπή. Μια επαναστατική τάξη πρέπει να είναι σε θέση να κινητοποιήσει γύρω της όλους τους καταπιεσμένους μιας κοινωνίας, προβάλλοντας ένα συνολικό όραμα για μια τελείως διαφορετική λειτουργία της κοινωνίας.

Η πορεία μιας τάξης προς την πλήρη ταξική της αυτοσυνείδηση δεν είναι αυθόρμητη. Η ιστορική εμπειρία (τότε κύρια της Γαλλικής Επανάστασης) έδειχνε ότι κάτι τέτοιο είναι μόνο δυνατόν με συνειδητή παρέμβαση των πιο ξεκάθαρων κομματιών της επαναστατικής τάξης. Για να γίνει πραγματικότητα η Γαλλική Επανάσταση χρειάστηκε μια ολόκληρη ιδεολογική πάλη (στην πρωτοπορία της οποίας ήσαν οι Διαφωτιστές) αλλά και στην κρίσιμη στιγμή, τη στιγμή της Επανάστασης, η παρέμβαση του πιο συνειδητοποιημένου τμήματος της αστικής τάξης, του Ιακοβίνικου κόμματος.

Η άποψη της Ίσκρα σχετικά με τον χαρακτήρα του κόμματος είχε δύο πυλώνες:

Α) Χωρίς επαναστατική θεωρία δεν μπορεί να υπάρξει επαναστατικό κίνημα.

Β) Η σοσιαλιστική συνείδηση δεν γεννιέται μέσα στην ίδια την εργατική τάξη, αλλά μεταδίδεται σε αυτήν "απ' έξω".

Ο δεύτερος πυλώνας είχε αναπτυχθεί από τους θεωρητικούς της Σοσιαλδημοκρατίας, με πρώτον από όλους τον Κάουτσκι:

"Η σύγχρονη σοσιαλιστική συνείδηση μπορεί να γεννηθεί μόνο πάνω στη βάση μίας βαθιάς επιστημονικής γνώσης...

Φορέας όμως αυτής της επιστήμης δεν είναι το προλεταριάτο αλλά η αστική διανοήση. Ο σύγχρονος σοσιαλισμός γεννήθηκε στο μυαλό ορισμένων μελών αυτής της τάξης¹.

Επρόκειτο για καθαρά ελιτίστικη άποψη κατά την οποία η εργατική τάξη είναι μια "γκρίζα μάζα", που μόνο οι ηγέτες της μπορούν να "γνωρίζουν". Την απελευθέρωση της εργατικής τάξης δεν θα την επιτύχει η ίδια, αλλά η ηγεσία της, το κόμμα της. Το κόμμα συμπεριλαμβάνοντας στις γραμμές του την πλειοψηφία, αν είναι δυνατόν ολόκληρη την τάξη, θα πάρει τελικά την εξουσία στο όνομά της. Λες και δεν υπήρξε ποτέ η Κομμούνα του Παρισιού, όπου οι εργάτες, χωρίς να χρειαστεί να έχουν "βαθιά επιστημονική γνώση", είχαν με βάση το ταξικό τους ένστικτο και τις πραγματικές τους ανάγκες, δημιουργήσει το πρώτο εργατικό κράτος δείχνοντας τι σημαίνει εργατική δημοκρατία (μισθός ενός μέσου εργάτη για όλους τους κρατικούς λειτουργούς, άμεσο δικαίωμα ανάκλησης όλων των εκλεγμένων αντιπροσώπων της Κομμούνας, κατάργηση της αστυνομίας και του στρατού σαν αυτόνομων οργάνων και αντικατάστασή τους με τον οπλισμένο λαό, για να αναφέρουμε κάποια από αυτά).

Ο Λένιν και οι συνεργάτες του εκείνης της περιόδου ήσαν καθαρά διανοούμενοι. Ο Ζηνόβιεφ, αναφερόμενος στις πρώτες κομματικές οργανώσεις, έλεγε ότι οι λίγοι εργάτες αποτελούσαν μεμονωμένα φαινόμενα. Η Επανάσταση του 1905 ήταν εκείνη που έφερε στις γραμμές του κόμματος σημαντικό αριθμό εργατών και άλλαξε τη σύνθεση του.

Βασικός κορμός της σκέψης του Λένιν ήταν ότι θεωρούσε πως το επαναστατικό κόμμα έπρεπε να συμπεριλαμβάνει μόνο την πρωτοπορία της τάξης, και όχι όλη την τάξη. Το κόμμα δεν το αντιμετώπιζε σαν μαζικό, αλλά περισσότερο έπρεπε να αποκλείει παρά να συμπεριλαμβάνει, σημασία είχε η ποιότητα και όχι η ποσότητα.

Στο βιβλίο του *Τι να κάνουμε;* (1902) διαπίστωσε ο Λένιν

τις θέσεις, που μέχρι τότε είχε διαμορφώσει, για την οργάνωση του κόμματος. Κατά τη γνώμη του, στο σοσιαλδημοκρατικό κίνημα υπήρχε μια βαθιά διάσπαση ανάμεσα σε αυτούς που είχαν σαν στόχο τη μεταρρύθμιση του καπιταλισμού και σε αυτούς που επεδίωκαν την επαναστατική ανατροπή του. Οι πρώτοι έβλεπαν το κόμμα σαν "κόμμα εργατών", ενώ οι δεύτεροι σαν "κόμμα επαναστατών".

"Μία οργάνωση εργατών πρέπει, πρώτα από όλα, να έχει επαγγελματικό χαρακτήρα. Δεύτερον, πρέπει να είναι όσο το δυνατόν πλατύτερη. Τρίτον, πρέπει να είναι όσο το δυνατόν λιγότερο μυστική [...] Αντίθετα, μια οργάνωση επαναστατών πρέπει να αποτελείται πρωταρχικά και κυρίως από άτομα που βασική τους απασχόληση είναι η επαναστατική δράση [...] Μία τέτοια οργάνωση πρέπει αναγκαστικά να μην είναι πολύ πλατιά και να είναι όσο το δυνατόν πιο μυστική"².

Οι απόψεις αυτές δεν ήταν άσχετες και με τις συγκεκριμένες συνθήκες (απολυταρχία) της Ρωσίας. Και ακόμα:

"Πρέπει να αποβάλουμε την παράδοση μίας καθαρά εργατικού ή τρεϊντιγουνιστικού τύπου σοσιαλδημοκρατικής οργάνωσης μέχρι και το επίπεδο των εργοστασιακών πυρήνων. Ο εργοστασιακός πυρήνας ή εργοστασιακή επιτροπή [...] πρέπει να αποτελείται από ένα πολύ μικρό αριθμό επαναστατών που η (κεντρική) επιτροπή να τους δίνει κατευθείαν εντολές και την εξουσία να αναπτύσσουν κάθε είδους κομματική δραστηριότητα στο εργοστάσιο."³

Ο Λένιν είχε την τάση να παίρνει μονόπλευρες απόψεις για να αντιμετωπίσει εξίσου μονόπλευρες αντίπαλες θέσεις. Όπως είχε πει στο 2ο συνέδριο του κόμματος υπερασπίζοντας το *Τι να κάνουμε*;

"Οι οικονομιστές λυγίζουν το ραβδί προς τη μία κατεύθυνση. Για να ισορροπήσει το ραβδί έπρεπε να λυγίσει προς την άλλη κατεύθυνση, κι αυτό ακριβώς έκανα κι εγώ".⁴

Το ουσιώδες που πρέπει να καταλάβει κάποιος για να

κατανοήσει τον πυρήνα της σκέψης του Λένιν, είναι ότι την επανάσταση **δεν την κάνει ολόκληρη η επαναστατική τάξη, γιατί "ολόκληρη η τάξη" είναι μια κενή αφαίρεση που δεν υπάρχει στην πραγματική κοινωνία.** Η αστική τάξη, στην επαναστατική της περίοδο, την περίοδο της Γαλλικής Επανάστασης, δεν έκανε "ολόκληρη" την επανάσταση. Το ανώτερο στρώμα της, η μεγαλομπουρζουαζία (οι μεγάλοι τραπεζίτες, βιομήχανοι και μεγαλέμποροι), δεν ήθελε καθόλου μια επανάσταση που θα έθετε σε κίνδυνο τη βολεμένη και μέσα στη φεουδαρχία ζωή της, μιας και από τότε ήταν οικονομικά κυρίαρχη. Προτιμούσε μια σταδιακή μετάλλαξη της φεουδαρχίας. Ήταν τα πιο ριζοσπαστικά κομμάτια της μικρομπουρζουαζίας αυτά που τράβηξαν τον πιο ασυμβίβαστο επαναστατικό δρόμο και εκφράστηκαν μέσα από το κόμμα των Ιακοβίνων, το κόμμα του Ροβεσπιέρου, του Μαρά και του Σαιντ-Ζίστ.

Το ίδιο συμβαίνει και με την εργατική τάξη. Ένα της μέρος, αυτό που ανήκει στα ανώτερα στρώματά της, αισθάνεται ότι μέσω των Συνδικάτων ή των θέσεων σε μεγάλα εργατικά κόμματα, πολύ περισσότερο όταν κατέχει κοινοβουλευτικές έδρες, μπορεί σταδιακά να μεταρρυθμίσει αποτελεσματικά τον καπιταλισμό, και γιατί όχι, σταδιακά να τον καταργήσει. Είναι τα μεσαία και κατώτερα στρώματα του προλεταριάτου που κινούνται σε πιο ριζοσπαστικές, έως επαναστατικές, κατευθύνσεις. Και είναι ακριβώς τα Σοσιαλδημοκρατικά κόμματα που έχοντας την άποψη ότι ένα εργατικό κόμμα συσπειρώνει "όλη την τάξη", επιβάλλει στην πράξη την άποψη των πιο συντηρητικών κομματιών της εργατικής τάξης (μετατρέποντάς τα πιο "ταλαντούχα" μέλη της σε γραφειοκράτες συνδικαλιστές, δημοτικούς σύμβουλους ή βουλευτές). Και αυτό ήταν το έδαφος πάνω στο οποίο αναπτύχθηκαν απόψεις σαν αυτές του Κάουτσκι. Ο Γ. Λούκατς περιγράφει:

"[...] η εμφάνιση και η αυξανόμενη σημασία της εργατικής

αριστοκρατίας σημαίνει, ότι η παντοτινή – σχετική – διάσταση ανάμεσα στα καθημερινά συμφέροντα των ιδιαίτερων ομάδων της εργατικής τάξης και στα πραγματικά συμφέροντα της τάξης στο σύνολό της διευρύνεται και τελικά παγιοποιείται. Η καπιταλιστική ανάπτυξη, που άρχισε με την αναγκαστική ισοπέδωση των διαφορών της εργατικής τάξης και που την ένωσε, χωρισμένη όπως ήταν από τις τοπικές συνθήκες, τις συντεχνίες κ.λπ, δημιουργεί τώρα μια νέα μορφή διαίρεσης. Αυτό όχι μόνο σημαίνει, πως το προλεταριάτο δεν αντιμετωπίζει πια την αστική τάξη με ενιαία εχθρότητα, αλλά και προκύπτει ο κίνδυνος, οι ίδιες αυτές οι ομάδες να είναι σε θέση να ασκήσουν αντιδραστική επιρροή πάνω σε ολόκληρη την εργατική τάξη. Η σχέση τους με ένα μικροαστικό τρόπο ζωής και η κατοχή θέσεων στο κόμμα ή στη γραφειοκρατία των συνδικάτων και καμιά φορά στην αυτοδιοίκηση κ.λπ, τους δίνει – παρά την ολοένα αυξανόμενη αστικοποιημένη θέση τους και την έλλειψη ώριμης προλεταριακής ταξικής συνείδησης ή μάλλον εξ αιτίας αυτών – υπεροχή σε τυπική εκπαίδευση και διοικητική πείρα πάνω στο υπόλοιπο προλεταριάτο. Με άλλα λόγια, η επιρροή τους μέσα στις προλεταριακές οργανώσεις τείνει μ' αυτόν τον τρόπο να θολώσει την ταξική συνείδηση όλων των εργαζομένων και τους οδηγεί σε στενή συμμαχία με την αστική τάξη".⁵

Για τον Λένιν ένα επαναστατικό κόμμα έπρεπε να είναι διαρθρωμένο με τέτοιο τρόπο ώστε σε αυτό να είναι κυρίαρχες οι επαναστατικές απόψεις και γι' αυτό θεωρούσε ότι σε ένα επαναστατικό εργατικό κόμμα **δεν έπρεπε να συνυπάρχουν** ρεφορμιστικές και επαναστατικές ιδέες, αλλά να είναι το κόμμα της επαναστατικής επαγγελίας.

Ωστόσο ο Λένιν ήταν πάντα, εκτός από θεωρητικός, ένας πραχτικός επαναστάτης. Γι' αυτόν η θεωρία δεν μπορούσε ποτέ να είναι ξεκομμένη από τη δράση, από το τι συμβαίνει πραγματικά στην κοινωνία, ανεξάρτητα από την οποιαδήποτε

θεωρία. Και αυτό ακριβώς το χαρακτηριστικό του ήταν που τον έκανε πολλές φορές να μεταβάλλει άποψη σε πολλά ζητήματα, όπως άλλαξε την αντίληψη του και για το κόμμα. Δεν είναι το *Τι να κάνουμε*; το βιβλίο που συμπεκνώνεται η τελική αντίληψή του για το κόμμα. Η τελική άποψη του Λένιν διαμορφώθηκε μετά την εμπειρία της Επανάστασης του 1905, και δεν θα μπορούσε να διαμορφωθεί διαφορετικά, μιας και ο Λένιν ήταν πάνω απ' όλα ένας θεωρητικός της πράξης, στο πρόσωπο του οποίου ενώνονται με θαυμαστό τρόπο η θεωρία με την πράξη. Ο Λένιν τελικά απέρριψε την ιδέα ότι ένα επαναστατικό κόμμα θα ήταν ένα πολύ στενό, μικρό κόμμα "επαγγελματιών επαναστατών", και προχώρησε στο κτίσιμο ενός μαζικού κόμματος που ηγήθηκε της ρωσικής εργατικής τάξης **χρόνια πριν** την Οκτωβριανή Επανάσταση.

Η διάσπαση σε Μπολσεβίκους και Μενσεβίκους έγινε στα 1903 στο 2ο Συνέδριο του Ρώσικου Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος. Οι αντιπρόσωποι εκπροσωπούσαν 25 σοσιαλδημοκρατικές οργανώσεις, συνολικά παρευρέθησαν 43 αντιπρόσωποι από τους οποίους περισσότεροι από 30 ήσαν οπαδοί της Ίσκρα. Η περίφημη διαμάχη για το ποίος είναι μέλος του κόμματος, άρχισε από την πρώτη μέρα. Σύμφωνα με το σχέδιο του Λένιν:

"Μέλος του κόμματος είναι εκείνος που αποδέχεται το πρόγραμμα του και το υποστηρίζει τόσο υλικά όσο και συμμετέχοντας προσωπικά σε μία από τις οργανώσεις του".

Αντίθετα το σχέδιο του Μαρτόφ:

"Μέλος του κόμματος είναι εκείνος που αποδέχεται το πρόγραμμα του και το υποστηρίζει τόσο υλικά όσο και συνεργαζόμενος τακτικά με μία από τις οργανώσεις του".⁶

Η όλη διαμάχη αποκαλύπτει ένα κεντρικό θέμα στη σκέψη του Λένιν και φωτίζει γιατί ένα, φαινομενικά δευτερεύον θέμα, απέκτησε τόσο κεντρική θέση. Κατά τον Λένιν το πρόβλημα της μετατροπής των Σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων σε ρεφορμιστικά δεν προερχόταν μόνο από το γεγονός ότι η

“εργατική αριστοκρατία” είχε τις ηγετικές θέσεις μέσα σε αυτά, αλλά και από το γεγονός ότι τα μέλη του κόμματος είχαν μετατραπεί σε απλούς οπαδούς και ψηφοφόρους. Για τον Λένιν ο μόνος τρόπος για να αποτραπεί η συντηρητικοποίηση του κομματικού μηχανισμού, είναι η ενεργή συμμετοχή όλων των μελών στην κομματική ζωή (συμφωνούσε απόλυτα σε αυτό το σημείο με την Ρόζα Λούξεμπουργκ, ότι κάθε μηχανισμός από τη φύση του, δημιουργεί αγκυλώσεις και τάσεις αναπαραγωγής του εαυτού του). **Το λενινιστικό κόμμα δεν είναι η ηγεσία του, αλλά όλα τα μέλη του.** Μόνο αν όλα τα μέλη αποφασίζουν για τη γραμμή του κόμματος, και αν το κόμμα έχει προλεταριακή σύνθεση, τότε μόνο θα υπάρχει, η ελάχιστη τουλάχιστον, εγγύηση ότι οι κομματικοί αστέρες, είτε είναι στην Κεντρική Επιτροπή του είτε είναι μέλη του κοινοβουλίου, θα βρίσκονται κάτω από τον έλεγχο της βάσης του κόμματος, που από τη θέση της στην παραγωγή, σαν απλοί εργάτες είναι οι εγγυητές ότι οι επαναστατικές παραδόσεις της τάξης θα είναι κυρίαρχες μέσα στο κόμμα.

Μετά από μακρές και οξύτατες συζητήσεις το σχέδιο του Λένιν απορρίφθηκε με 28 ψήφους κατά και 23 υπέρ, έτσι τελικά εγκρίθηκε του Μαρτόφ. Η πλειοψηφία είχε διαμορφωθεί από τους “μετριοπαθείς” Ισκριστές ενάντια στους “σκληρούς” λενινιστές. Όμως με την αποχώρηση του Μπούντ, μετά την απόρριψη του αιτήματος του να αναγνωριστεί σαν αποκλειστικός εκπρόσωπος του εβραϊκού προλεταριάτου, και την απόφαση να αναγνωριστεί μόνο μια οργάνωση του κόμματος στο εξωτερικό, αποχώρησαν επτά αντιπρόσωποι και ο συσχετισμός μεταβλήθηκε υπέρ των απόψεων του Λένιν. Εγκρίθηκε το καταστατικό του κόμματος, που προέβλεπε τον πλήρη σχεδόν έλεγχο των τοπικών κομματικών οργανώσεων από τα κεντρικά όργανα. Ο Μαρτόφ δήλωσε ότι πλέον υπήρχε “στρατιωτικός νόμος στο εσωτερικό του κόμματος”. Με βάση τα αποτελέσματα οι νικητές ονομάστηκαν Μπολσεβίκοι,

δηλαδή άνθρωποι της πλειοψηφίας και οι ηττημένοι Μενσεβίκοι, άνθρωποι της μειοψηφίας. Ο Λένιν προχώρησε στην οργάνωση των Μπολσεβίκων σαν ανεξάρτητο κόμμα. Στα 1905 αγνοώντας τα παλιά κομματικά όργανα, συγκλήθηκε στο Λονδίνο κομματικό συνέδριο αποτελούμενο μόνο από Μπολσεβίκους.

Ο Πλεχάνοφ από υποστηρικτής του Λένιν πέρασε στο αντίπαλο στρατόπεδο, τον κατηγόρησε ότι “έκανε σύγχυση ανάμεσα στη δικτατορία του προλεταριάτου και τη δικτατορία πάνω στο προλεταριάτο”. Ο Τρότσκι κυκλοφόρησε μια εξαιρετικά καυστική μπροσούρα με τον τίτλο *Τα Πολιτικά μας Καθήκοντα* στην οποία προέβλεπε “το κόμμα θα αντικατασταθεί από τις κομματικές οργανώσεις, οι οργανώσεις από την Κεντρική Επιτροπή, και τελικά η Κεντρική Επιτροπή από τον δικτάτορα”. Οι αντιδράσεις επεκτάθηκαν και εκτός Ρωσίας με την Ρόζα Λούξεμπουργκ να δηλώνει: “[...] για το “εγώ” που, αφού είχε συντριβεί και κονιορτοποιηθεί από το ρωσικό δεσποτισμό, κάνει και πάλι την εμφάνιση του με τη μορφή του “εγώ” του ρώσου επαναστάτη, αποκαθίσταται και αυτοανακηρύσσεται σε πανίσχυρο παράγοντα της ιστορίας”. Τα πράγματα χειροτέρευσαν από τις δηλώσεις του Λένιν:

“Δεν φοβάμαι καθόλου τα μεγάλα λόγια περί “στρατιωτικού νόμου, “εκτάκτων νόμων κατά ορισμένων προσώπων και ομάδων” κλπ. Όταν πρόκειται να αντιμετωπίσουμε ασταθή και εχθρικά στοιχεία όχι μόνο μπορούμε αλλά και οφείλουμε να επιβάλουμε “στρατιωτικό νόμο”. Το καταστατικό μας, η πολιτική του “συγκεντρωτισμού” που μόλις εγκρίθηκε από το συνέδριο δεν είναι παρά “στρατιωτικός νόμος” για να αντιμετωπιστούν μία ολόκληρη σειρά από πηγές πολιτικής απειθαρχίας”.⁷

Κάτω από το φως των γεγονότων που βασάνισαν την αριστερά τα τελευταία 70 χρόνια, οι παραπάνω κριτικές φαίνονται προφητικές και απόλυτα δικαιολογημένες. Είναι ο

Λενινισμός ο πατέρας του σταλινισμού και της δικτατορίας επί του προλεταριάτου;

Οι θέσεις τότε του Λένιν για έναν ακραίο συγκεντρωτισμό θα πρέπει να τις βλέπουμε και σαν απάντηση σε στιγμές πολεμικής στον μενσεβίκικο "πλουραλισμό" απόψεων, αλλά και σαν τη συνήθη πρακτική του να "λυγίζει το κλαρί από το άλλο άκρο". Όσα είπαμε προηγουμένως για τη διαμάχη του ποιος είναι μέλος του κόμματος, δείχνει το ποιος πραγματικά υπεράσπιζε την ουσία της δημοκρατίας μέσα στο κόμμα. Σε κάθε περίπτωση η ίδια **η ιστορία των Μπολσεβίκων είναι η αδιάψευστη απόδειξη ότι οι Μπολσεβίκοι από το μόνο που δεν έπασχαν είναι από υπερσυγκεντρωτισμό**. Όπως θα δούμε δεν υπήρξε σχεδόν θέμα στο οποίο οι Μπολσεβίκοι να μην διαφώνησαν μεταξύ τους και μάλιστα με ανοιχτή, δημόσια διαφωνία. Η ιστορία του Μπολσεβικισμού, αν έχει κάτι να επιδείξει, είναι όχι μόνο ότι υπήρξε το πιο επαναστατικό κόμμα της ιστορίας, αλλά ταυτόχρονα το πιο δημοκρατικά διαρθρωμένο εσωτερικά με το δικαίωμα της διαφωνίας πλήρως κατοχυρωμένο.

Αλλά και η ιστορική σύγκριση της πρακτικής σταλινισμού-μπολσεβικισμού δείχνει το αγεφύρωτο χάσμα που τους χωρίζει. Ο μπολσεβικισμός ήταν ο ασυμβίβαστος εχθρός κάθε εθνικισμού, ιδιαίτερα του ρωσικού εθνικισμού, ο σταλινισμός ο σηματοφόρος του ρωσικού μεγαλοϊδεατισμού, και τα σταλινικά κόμματα τόνιζαν πάντα τον "πατριωτικό" τους χαρακτήρα. Οι Μπολσεβίκοι ήταν το κόμμα του "εθνικού ντεφιτισμού", τα σταλινικά κόμματα ήταν πάντα για "την υπεράσπιση της πατρίδας". Οι Μπολσεβίκοι ήταν το κόμμα του "όλη η εξουσία στα Σοβιέτ", τα σταλινικά κόμματα, ακόμα και σε στιγμές επανάστασης, όπως στην Ισπανία το 1936, ήσαν πάντα των "Λαϊκών Μετώπων", των από τα πάνω συμφωνιών και της κατάπνιξης κάθε πρωτοβουλίας από τα κάτω.

Για τον Λένιν η θεωρία είχε νόημα μόνο αν μπορούσε να

γίνει πράξη. Σε εκείνα τα χρόνια, το πρόβλημά του ήταν το πολυδιασπασμένο σοσιαλδημοκρατικό κίνημα της Ρωσίας να μπορέσει να γίνει δύναμη αλλαγής μέσα στην κοινωνία. Ο Πλεχάνοφ είχε γράψει παλιότερα:

“Όταν μας λένε ότι η σοσιαλδημοκρατία πρέπει να εξασφαλίσει την απόλυτη ελευθερία γνώμης στα μέλη της, ξεχνούν ότι ένα πολιτικό κόμμα δεν είναι ακαδημία επιστημών”⁸.

Ένα κόμμα δεν μπορεί να λειτουργήσει, προβάλλοντας πολλές γραμμές ταυτόχρονα προς τα έξω. Πολύ περισσότερο, ένα επαναστατικό κόμμα για να είναι αποτελεσματικό πρέπει να μπορεί τις διαφορετικές απόψεις, **που αναπόφευκτα θα υπάρχουν στο εσωτερικό του**, να τις μετουσιώνει σε δύναμη δράσης, να κατορθώνει μέσω εσωτερικών του διαδικασιών να φτάνει σε μία και μόνο άποψη (γραμμή) προς τα έξω. Ο Λένιν πρότεινε σε αυτό, το μοντέλο του δημοκρατικού συγκεντρωτισμού. Πρόκειται για την απλή αρχή της υποταγής της μειοψηφίας στην πλειοψηφία. Από τη στιγμή που παίρνεται μία απόφαση, η μειοψηφία είναι υποχρεωμένη να δουλέψει με αυτήν.

Το πρόβλημα με τους Μενσεβίκους ήταν ότι έχοντας την άποψη ότι στην Ρωσία δεν μπορούσε να γίνει τίποτα άλλο εκτός από μια αστική επανάσταση που θα ανέτρεπε τον τσαρισμό, πως για την εργατική τάξη δεν απέμενε τίποτα άλλο παρά να διεκδικεί οικονομικά αιτήματα και να πιέζει του αστούς, κατέληγαν στις ίδιες ιδέες που κυριαρχούσαν, από τότε, στο δυτικοευρωπαϊκό σοσιαλιστικό κίνημα: νόμιμη αντιπολίτευση, πρόοδος μέσω μεταρρυθμίσεων παρά με επανάσταση, συμβιβασμοί και συνεργασία με άλλα κοινοβουλευτικά κόμματα. Ο πλουραλισμός των απόψεων μέσα στο κόμμα εξυπηρετούσε αυτήν τη μεταρρυθμιστική τακτική. Ήταν η επανάσταση του 1905 που γκρέμισε συθέμελα τις αυταπάτες ότι η αστική τάξη της Ρωσίας θα εκπλήρωνε τα αστικοδημοκρατικά της καθήκοντα, όπως οι αστοί στις άλλες

δυτικές ευρωπαϊκές χώρες.

Μέχρι το 1905 οι Μενσεβίκοι κυριαρχούσαν στα περισσότερα συνδικάτα. Οι Μπολσεβίκοι είχαν κυρίως δύναμη ανάμεσα στους σχετικά ανειδίκευτους εργάτες των μεγάλων βιομηχανιών (στην περιοχή της Πετρούπολης και της Μόσχας). Κατά τον Ε. Χ. Κάρρ:

“Οι περισσότεροι ειδικευμένοι, μορφωμένοι, οργανωμένοι και προνομιούχοι εργάτες, που η κατάσταση τους πλησίαζε την κατάσταση των οργανωμένων εργατών της Δύσης, ήταν εκείνοι που συγκινούνταν λιγότερο από την επαναστατική προπαγάνδα και που είχαν την τάση να πιστεύουν στη δυνατότητα βελτίωσης της οικονομικής τους μοίρας στα πλαίσια του αστικού πολιτικού καθεστώτος. Η μάζα των ανειδίκευτων ρώσων εργατών οι οποίοι, όντας από κάθε άποψη πιο κάτω και από τους αθλιότερους βιομηχανικούς εργάτες της Δύσης, δεν είχαν πραγματικά τίποτα άλλο να χάσουν από τις αλυσίδες τους”, συγκινούνταν πολύ ευκολότερα από τις εκλύσεις των μπολσεβίκων για την πολιτική επανάσταση σαν το μόνο τρόπο να βελτιώσουν την οικονομική τους μοίρα”⁹.

Λάθος, και μάλιστα διπλό. Το πρώτο είναι ότι θεωρεί σαν δεδομένο πως όσο πιο μεγάλη είναι η εξαθλίωση τόσο μεγαλύτερη θα είναι η επαναστατικότητα. Η πραγματικότητα έχει δείξει το εντελώς ανάποδο. Σε όλες τις εποχές στον καπιταλισμό, σε περιόδους μεγάλης ανεργίας η αγωνιστικότητα της εργατικής τάξης σημειώνει πτώση. Και αυτό είναι λογικό. Πέρα από το γεγονός ότι η μεγάλη ανεργία αποθαρρύνει τους εργάτες για διεκδικήσεις, η δύναμη των εργατών βρίσκεται στα εργοστάσια, εκεί βρίσκουν τη συλλογικότητα τους και τη δύναμη τους να σταματούν τις μηχανές. Αντίθετα η ανεργία τους εξατομικοποιεί. Η εξαθλίωση δεν οδηγεί σε μεγαλύτερη επαναστατικότητα. Στο Μάη του 1968 η εργατική τάξη της Γαλλίας είχε **σε αφάνταστο βαθμό ανώτερο βιοτικό επίπεδο από τους “καλύτερους βιομηχανικούς εργάτες της Δύσης” του 1905**, όμως

αυτό δεν την εμπόδισε να συμπορευτεί με τις πιο επαναστατικές ιδέες, για την ανάγκη ριζικής ανατροπής του καπιταλισμού. Το ίδιο και για την Ιταλία, που σε ολόκληρη τη δεκαετία του 1970, υπήρχε σχεδόν προεπαναστατική κατάσταση με μαζικές οργανώσεις της επαναστατικής Αριστεράς.

Και δεύτερον, όπως θα δούμε, δεν ήταν μόνο οι ανειδίκευτοι εργάτες που ακολουθούσαν τους Μπολσεβίκους. Αντίθετα οι Μπολσεβίκοι μπόρεσαν να ηγηθούν σε ένα μεγάλο τμήμα της εργατικής τάξης, πολύ πριν την επανάσταση του 1917.

Κεφάλαιο 2

1905-14. Οι Μπολσεβίκοι γίνονται μαζικό κόμμα

1905: Ο Λένιν αλλάζει απόψεις

Παρά τις μικρές διαφωνίες στο στρατόπεδο των Μπολσεβίκων η κυριαρχία των απόψεων του Λένιν ήταν απόλυτη (και μόνο από το γεγονός ότι δεν υπήρχαν στο κόμμα, ακόμα, άλλοι εξέχοντες ηγέτες). Όλες οι εισηγήσεις στο συνέδριο του κόμματος, στο Λονδίνο το 1905, έγιναν κάτω από τον στενό έλεγχο και τις οδηγίες του Λένιν. Κατά τον Λουνατσάρσκι έγινε η "πλήρης ένωση των Μπολσεβίκων της λενινιστικής αριστεράς, με τους Μπολσεβίκους της δεξιάς που είχαν επικεφαλής τον Κρασίν".

Όταν ξέσπασε η επανάσταση του 1905 και οι δύο πτέρυγες της σοσιαλδημοκρατίας ήσαν πολύ αδύναμες, εξαντλημένες από τις αναμεταξύ τους διαμάχες. Οι Μπολσεβίκοι ήσαν σε χειρότερη θέση. Όλα τα Σοσιαλδημοκρατικά κόμματα εκτός Ρωσίας συντάχθηκαν με την πλευρά των Μενσεβίκων. Η

δραστηριότητα των Μπολσεβίκων μειώθηκε δραματικά στη διάρκεια του 1904. Στην Πετρούπολη εξέδωσαν μόλις 11 φυλλάδια, ενώ το 1903 είχαν τυπώσει 55. Αντίστοιχη πτώση παρουσίαζαν και οι Μενσεβίκοι. Σε περιοχή της Πετρούπολης οι μενσεβίκικες ομάδες από 15 με 20 που ήσαν στις αρχές του 1904, μειώθηκαν σε 4 ή 5...

Η επανάσταση του 1905 ξεκίνησε με τη σφαγή στα Χειμερινά Ανάκτορα στις 9 Γενάρη. Μία σειρά από αναταραχές έγιναν την άνοιξη και το καλοκαίρι, κορυφώθηκαν τον Οκτώβρη μ' ένα κύμα απεργιών, οι οποίες εξανάγκασαν τον τσάρο να υποσχεθεί ότι θα παραχωρήσει φιλελεύθερο σύνταγμα. Δημιουργήθηκαν τα πρώτα Σοβιέτ των αντιπροσώπων των εργατών, ανάμεσά τους το Σοβιέτ της Πετρούπολης ήταν από τα πρώτα και αναμφισβήτητα το πιο σημαντικό.

Το Σοβιέτ των Αντιπροσώπων των Εργατών της Πετρούπολης γεννήθηκε στις 14 Οκτώβρη 1905 και έζησε πενήντα μέρες. Σύντομα το Σοβιέτ απέκτησε οργάνωση και εβδομαδιαία εφημερίδα, πρόδρομο της περίφημης Ιζβέστια του 1917, και έφτασε να αποτελείται από 550 αντιπροσώπους που εκπροσωπούσαν 250.000 εργάτες. Ο Τρότσκι έγινε πρόεδρος του Σοβιέτ στα τέλη Νοέμβρη 1905, στις τελευταίες μέρες της ζωής του Σοβιέτ. Στις αρχές Δεκέμβρη ο Τρότσκι και άλλοι ηγέτες συνελήφθησαν. Η εμπνευσμένη και τολμηρή του απολογία βοήθησε να δημιουργηθεί ο θρύλος των Σοβιέτ και η προσωπική του φήμη.

Ο Λένιν είχε αρχικά εκφραστεί για τα Σοβιέτ πολύ επιφυλακτικά: "[...] όχι για εργατικό κοινοβούλιο και όργανο προλεταριακής αυτοκυβέρνησης [...]" [αλλά] για μαχητικό οργανισμό με στόχο την επίτευξη καθορισμένων αντικειμενικών στόχων".¹⁰ Στην πορεία των γεγονότων οι απόψεις του μεταβλήθηκαν ριζικά και την άνοιξη του 1906 έγραφε για τα Σοβιέτ:

“Οι οργανισμοί αυτοί δημιουργήθηκαν αποκλειστικά

και μόνο από τα επαναστατικά στρώματα του λαού. Δημιουργήθηκαν έξω από οποιονδήποτε νόμο και κανόνα με απόλυτα επαναστατικό τρόπο σαν αποτέλεσμα της πρωτόγονης λαϊκής δημιουργικότητας, σαν έκφραση της ανεξάρτητης δράσης του λαού".¹¹

Το 1905 ήταν για τον Λένιν ότι η Παρισινή Κομμούνα του 1871 για τον Μαρξ. Τον έκανε να αλλάξει ριζικά την άποψη του ότι η ταξική συνείδηση μεταφέρεται στην εργατική τάξη "απ' έξω". Η εργατική τάξη μπορεί, μέσα από την ίδια της τη θέση στην παραγωγή να οργανώσει γύρω της ολόκληρη την κοινωνία, δημιουργώντας όργανα εξουσίας, κυβερνητικά όργανα που η ίδια δημιουργεί και ελέγχει. **Επομένως η ταξική συνείδηση είναι "δημιούργημα" της ίδιας της κίνησης της εργατικής τάξης, δεν χρειάζεται κανέναν να της την εμφυτεύσει "απ' έξω".** Ο Λένιν διακήρυξε ότι τα Σοβιέτ αποτελούσαν:

"..την ίδια μορφή εξουσία με την Παρισινή Κομμούνα του 1871" μία εξουσία της οποίας πηγή δεν ήταν "κάποιος νόμος που συζητήθηκε προηγουμένως και ψηφίστηκε από κάποιο κοινοβούλιο, αλλά η άμεση πρωτοβουλία των λαϊκών μαζών από τα κάτω και επί τόπου, μία άμεση "ιδιοποίηση" της εξουσίας για να χρησιμοποιήσουμε την έκφραση που συνηθίζεται".¹²

Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την αλλαγή της άποψης του για μία οργάνωση "κλειστή" και όσο το δυνατόν πιο "μυστική". **Τώρα η άποψη του ήταν ότι ήταν δυνατόν να χτιστεί ένα μαζικό επαναστατικό κόμμα.**

Μαζικό κόμμα

Μπροστά στις ανάγκες του κινήματος, οι σοσιαλδημοκράτες και των δύο πτερύγων παραμέριζαν τις διαφορές τους και συνεργάζονταν στενά. Λίγο μετά την πτώση του Σοβιέτ της Πετρούπολης Μενσεβίκοι και Μπολσεβίκοι, εξέδωσαν τρία

φύλλα μίας κοινής εφημερίδας. Κατά τον Λένιν: "Οι διαφορές της περιόδου πριν την επανάσταση είχαν αντικατασταθεί από την αλληλεγγύη στα πρακτικά ζητήματα".¹³ Το Δεκέμβριο του 1905 μία συνδιάσκεψη των Μπολσεβίκων στην Φινλανδία ενέκρινε τη συγχώνευση των Κεντρικών Επιτροπών των δύο πτερύγων. Το 1906 η νέα ενιαία Κεντρική Επιτροπή ανακοίνωσε συνέδριο, που έγινε τον ίδιο χρόνο, και ονομάστηκε "ενωτικό". Το 1907 έγινε κοινό συνέδριο στο Λονδίνο, την πλειοψηφία την είχαν οι Μπολσεβίκοι. Οι προσπάθειες ενοποίησης γίνονταν κάτω από την αισιοδοξία του Συντάγματος του Οκτώβρη και τη σύγκληση της 1^{ης} Δούμα. Η ενότητα διατηρήθηκε μέχρι τον Δεκέμβριο του 1908.

Στο μεταξύ ο Λένιν αντιμετώπιζε αυξανόμενα προβλήματα στο εσωτερικό της μπολσεβίκικης πτέρυγας, για πρώτη φορά σοβαρές. Ο Λουνάτσάρσκι και ο Μπογκντάνοφ ήσαν οι ηγέτες μίας ιδεαλιστικής απόκλισης, που προσπαθούσε να συμβιβάσει τον σοσιαλισμό με τη θρησκεία και ο Λένιν αναγκάστηκε να τους καταδικάσει με ένα "πολεμικό" βιβλίο το *Υλισμός και Εμπειριοκριτικισμός*. Ακόμα και στα 1910, σε σύνοδο της Κεντρικής Επιτροπής των Μπολσεβίκων, επικυρώθηκε προσπάθεια συμβιβασμού ανάμεσα σε Μενσεβίκους και Μπολσεβίκους παρά την αντίθετη άποψη του Λένιν. Οι Μπολσεβίκοι άρχιζαν να εμφανίζουν το χαρακτηριστικό που έντονα τους χαρακτήριζε σε ολόκληρη την ιστορία τους. Μεγάλες και σοβαρές διαφωνίες στο εσωτερικό τους. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, η συντριβή της επανάστασης του 1905 είχε σαν αποτέλεσμα τη διάσπαση στο εσωτερικό και των δύο πτερύγων, με αποτέλεσμα να είναι όλο και πιο δυσδιάκριτες οι διαφορές ανάμεσα σε Μπολσεβίκους και Μενσεβίκους.

Η απογοήτευση προερχόταν από τις εξελίξεις μετά την επανάσταση του 1905. Η αστική τάξη αποδείχθηκε ανίκανη να εκπληρώσει τα "ιστορικά της καθήκοντα", δηλαδή να ηγηθεί μιας αστικοδημοκρατικής επανάστασης που θα επέβαλε ένα δημο-

κρατικό κοινοβουλευτικό καθεστώς και θα έλυνε το αγροτικό ζήτημα διαλύοντας τα μεγάλα αγροκτήματα, μοιράζοντας τη γη στους αγρότες. Μπροστά στον φόβο της εργατικής τάξης, που δημιούργησε τα Σοβιέτ, δεν δίστασε να συνταχθεί με την τσαρική αντίδραση. Σχεδόν τίποτα, από τις φιλελεύθερες μεταρρυθμίσεις που είχε υποσχεθεί ο τσάρος, δεν είχε διάρκεια.

Για τους Μενσεβίκους η εμπειρία του 1905 τους οδήγησε στη μοιρολατρία. Η σοσιαλιστική επανάσταση δεν μπορούσε παρά να είναι έργο ενός ισχυρού προλεταριάτου, που δεν υπήρχε στην Ρωσία. Παρά την προδοσία της αστικής τάξης, πίστευαν ότι "αντικειμενικά" η πορεία των πραγμάτων, θα ωθούσε κάποτε τους αστούς να αναλάβουν τις "ιστορικές υποχρεώσεις" τους.

Η ανάλυση των Μπολσεβίκων ήταν διαφορετική. Η επανάσταση του 1905 έφερε στο προσκήνιο την εργατική τάξη σαν αυτοδύναμη δύναμη με δικά της όργανα εξουσίας, τα Σοβιέτ:

"Το προλεταριάτο έδειξε ότι είναι [...] μία δύναμη που όχι μόνο θέλει να συντρίψει την απολυταρχία, αλλά και είναι έτοιμη να προχωρήσει σε μία πραγματική της συντριβή. Μετά τις 9/22 Γενάρη, το εργατικό μας κίνημα αναπτύχθηκε κάτω από τα μάτια μας και πήρε πανεθνικές διαστάσεις".¹⁴

Ο Λένιν δεχόταν ότι η επανάσταση θα είχε αρχικά αστικό χαρακτήρα:

"Όποιος προσπαθεί να φτάσει στο σοσιαλισμό από οποιονδήποτε άλλο δρόμο, παρακάμπτοντας την πολιτική δημοκρατία, καταλήγει αναπόφευκτα σε λανθασμένα και αντιδραστικά συμπεράσματα τόσο στον οικονομικό όσο και στο πολιτικό επίπεδο [...] Εμείς οι μαρξιστές θα πρέπει να ξέρουμε ότι δεν υπάρχει, και δεν μπορεί να υπάρξει, άλλος δρόμος προς την πραγματική ελευθερία του προλεταριάτου και της αγροτιάς από τον δρόμο της αστικής ελευθερίας και της αστικής προόδου".¹⁵

Για τον Λένιν τα καθήκοντα της αστικής επανάστασης (μετά την ανικανότητα της αστικής τάξης) έπρεπε να τα αναλάβει το προλεταριάτο σε συμμαχία με την αγροτιά. Μετά από μία επανάσταση θα επιβαλλόταν όχι ο σοσιαλισμός, αλλά "μία επαναστατική δημοκρατική δικτατορία του προλεταριάτου και της αγροτιάς" (Λένιν *Οι Δύο Τακτικές της Σοσιαλδημοκρατίας*). Μετά από αυτήν την επανάσταση το προλεταριάτο, με τη βοήθεια των φτωχών και ακτημόνων αγροτών, θα προχωρούσε στο επόμενο στάδιο το σοσιαλιστικό. Ο Λένιν πίστευε ότι μια τέτοια προοπτική ήταν ρεαλιστική, από τη στιγμή που μία επανάσταση στη Ρωσία θα πυροδοτούσε την παγκόσμια επανάσταση:

"... η επαναστατική δικτατορία του προλεταριάτου και της αγροτιάς...θα μας δώσει τη δυνατότητα να ξεσηκώσουμε την Ευρώπη, και το ευρωπαϊκό προλεταριάτο, απαλλαγμένο από το ζυγό της αστικής τάξης, θα μας βοηθήσει με τη σειρά του να ολοκληρώσουμε τη σοσιαλιστική επανάσταση" (*Οι Δύο Τακτικές της Σοσιαλδημοκρατίας*).

Ο Τρότσκι ήταν ο μόνος που διορατικά, προλαμβάνοντας τα γεγονότα του 1917, ανέπτυξε μία νέα θεωρία, τη **Διαρκή Επανάσταση**. Για τον Τρότσκι η προσήλωση στο πρότυπο της Γαλλικής Επανάστασης ήταν **δογματική και ιστορικά ξεπερασμένη**. Την εποχή της Γαλλικής Επανάστασης, οι αστοί μπορούσαν να πάρουν τα ριζοσπαστικά μέτρα που πήραν, ιδιαίτερα κατά την Ιακοβίνικη δικτατορία, γιατί ακόμα η φεουδαρχία ήταν πολύ ισχυρή και ο αυτόνομος ρόλος των εργατών βρισκόταν ακόμα μακριά στο μέλλον. Όμως από το 1830 και μετά, το προλεταριάτο κάνει αισθητή την παρουσία του στο ιστορικό προσκήνιο. Από τότε η αστική τάξη σε όλη την Ευρώπη, και μετά στον υπόλοιπο κόσμο, γίνεται δύναμη συντηρητική και προσπαθεί να συμβιβαστεί με τα υπολείμματα, πλέον, της φεουδαρχίας προτιμώντας τη σταδιακή ενσωμάτωσή τους στον καπιταλισμό. Σε πολιτικό επίπεδο η αστική τάξη επι-

διώκει είτε “ελεγχόμενες δημοκρατικές” διαδικασίες, όχι τον “έξαλλο Ιακοβινισμό”, είτε χρησιμοποιεί τις παλιές μοναρχικές δομές. Η πορεία της αστικής επανάστασης στην Γερμανία μετά το 1848, ή η πορεία της Ιαπωνίας προς τον καπιταλισμό από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα είναι τα χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτής της εξέλιξης. **Και στις δυο χώρες, η αστική τάξη ενώθηκε με την παλιά αριστοκρατία μπροστά στο φόβο ριζοσπαστικών εξελίξεων από τα κάτω, “ξεχνώντας” τα ηρωικά χρόνια της Γαλλικής παράδοσης.**

Κατά τον Τρότσκι, στην Ρωσία είχε αναπτυχθεί μία καπιταλιστική βιομηχανία σαν επακόλουθο της ανάπτυξης του καπιταλισμού στην Ευρώπη, κάτω από την κηδεμονία του κράτους, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί ένα προλεταριάτο χωρίς την αντίστοιχη αστική τάξη ανεξάρτητων επιχειρηματιών. Αυτός ήταν ο λόγος που:

“Σε μία οικονομικά καθυστερημένη χώρα το προλεταριάτο μπορούσε να βρεθεί στην εξουσία γρηγορότερα από ότι σε μία προηγμένη χώρα... ο ρώσος εργάτης μπορούσε να καταλάβει την εξουσία πριν από τον κύριο του”.¹⁶

Η Επανάσταση του 1905 τον είχε πείσει ότι κάτι τέτοιο ήταν εφικτό. Είχε δει τους ρώσους εργοστασιάρχες να απαντούν στο αίτημα για 8 ώρες εργασίας με την κήρυξη λοκ-άουτ. Οι εργάτες δεν μπορούσαν να ικανοποιηθούν στο αίτημα τους, που αποτελούσε νόμιμο και φυσικό αίτημα μίας αστικής επανάστασης, παρά μόνο παίρνοντας οι ίδιοι στα χέρια τους τα εργοστάσια.

Ο Τρότσκι με εξαιρετική διορατικότητα περιέγραφε τις δικές του διαφορές τόσο από τους Μενσεβίκους όσο και από τους Μπολσεβίκους:

“Ενώ οι Μενσεβίκοι, ξεκινώντας από την αφαίρεση “η επανάσταση στη χώρα μας θα είναι αστική”, καταλήγουν να προσαρμόζουν ολόκληρη την τακτική του προλεταριάτου στη συμπεριφορά της φιλελεύθερης αστικής τάξης μέχρις ότου αυτή

καταλάβει την εξουσία, οι Μπολσεβίκοι, ξεκινώντας από μία εξίσου απόλυτη αφαίρεση -“δημοκρατική, όχι σοσιαλιστική, δικτατορία”- καταλήγουν στην ιδέα ενός αστικοδημοκρατικού αυτοπεριορισμού του προλεταριάτου στον οποίο τα χέρια βρίσκεται η κρατική εξουσία. Είναι γεγονός ότι από την άποψη αυτή υπάρχει σημαντική διαφορά ανάμεσα στις δύο θεωρίες: ενώ το αντεπαναστατικό στοιχείο του μενσεβικισμού εκδηλώνεται καθαρά ήδη από σήμερα, το αντεπαναστατικό στοιχείο του μπολσεβικισμού δεν αποτελεί κίνδυνο παρά μόνο σε περίπτωση νίκης της επανάστασης”.¹⁷

Όλοι, Μενσεβίκοι, Μπολσεβίκοι και ο Τρότσκι, πίστευαν στην αναγκαιότητα της παγκόσμιας επανάστασης για να ολοκληρωθεί μία επανάσταση στην Ρωσία. Ωστόσο ο Λένιν πίστευε ότι το ρωσικό προλεταριάτο, δεν έπρεπε να επιχειρήσει να καταλάβει την εξουσία πριν πραγματοποιηθεί μια ευρωπαϊκή σοσιαλιστική επανάσταση. Αντίθετα, ο Τρότσκι πίστευε ότι το ρωσικό προλεταριάτο θα μπορούσε να καταλάβει την εξουσία, και να πυροδοτήσει μια ευρωπαϊκή επανάσταση. Η ιστορία το 1917 δικαίωσε την άποψη του Τρότσκι.

Η Επανάσταση του 1905 ήταν ένα ορόσημο και σε οργανωτικό επίπεδο για τους Μπολσεβίκους και τον Λένιν. Η λενινιστική αντίληψη για το κόμμα δεν έχει τίποτα να κάνει με την τυπολατρία. Αν για τον Λένιν ήταν ξεκαθαρισμένο ότι το επαναστατικό κόμμα πρέπει να συσπειρώνει στις γραμμές του την πρωτοπορία, και όχι όλη την τάξη, αυτό δεν σήμαινε ότι δεν μπορούσε ταυτόχρονα να είναι μαζικό κόμμα. Σε περιόδους, όπου η εργατική τάξη με τους αγώνες της, δημιουργεί τις προϋποθέσεις σε πολλούς αγωνιστές να ξεκαθαρίσουν τις απόψεις τους, τότε οι πύλες του κόμματος πρέπει να είναι ανοικτές για να βοηθήσει στο παραπέρα ξεκαθάρισμα των απόψεων τους. Μετά το 1905 ο Λένιν διαρκώς πίεζε για μαζικές στρατολογίες εργατών, που θα βοηθούσαν το κόμμα να ριζώσει στους εργατικούς χώρους, ανεξάρτητα από το βαθμό “θεωρητικής” καθα-

ρότητας που είχαν φτάσει:

“Συσπειρώστε όλους τους εργάτες σοσιαλδημοκράτες γύρω σας, ενσωματώστε τους στις γραμμές του κόμματος κατά εκατοντάδες και χιλιάδες”.¹⁸

Σε αυτούς που φοβόντουσαν ότι με αυτόν τον τρόπο το κόμμα κινδύνευε να απολέσει την επαναστατικότητά του ο Λένιν απαντούσε:

“Κίνδυνος μπορεί να ειπωθεί ότι υπάρχει από τη ξαφνική διεύρυνση μεγάλου αριθμού μη-σοσιαλδημοκρατών μέσα στο κόμμα. Εάν αυτό συμβεί, το κόμμα θα διαλυθεί μέσα στις μάζες, θα πάψει να είναι η συνειδητή πρωτοπορία της τάξης, ο ρόλος του θα συρρικνωθεί σε αυτό μιας ουράς. Αυτό θα είναι πράγματι αξιοθρήνητο. Και αυτός ο κίνδυνος μπορεί χωρίς αμφιβολία να γίνει σοβαρός εάν δείξουμε οποιαδήποτε τάση προς τη δημαγωγία, εάν εγκαταλείψουμε εντελώς τις κομματικές αρχές (πρόγραμμα, τακτικές αρχές, οργανωτική εμπειρία), ή εάν αυτές οι αρχές αποδειχθούν αδύναμες και ασταθείς. Όμως το γεγονός είναι ότι δεν υπάρχουν τέτοια “εάν”... Έχουμε ένα στέρεα τεκμηριωμένο κομματικό πρόγραμμα που αναγνωρίζεται από όλους τους Σοσιαλδημοκράτες και του οποίου οι θεμελιώδεις αρχές δεν έχουν υποστεί κριτική (κριτική σε επιμέρους σημεία και διατυπώσεις είναι εντελώς θεμιτές και αναγκαίες σε κάθε ζωντανό κόμμα)”.

Τίποτα δεν είναι πιο ξένο προς τις απόψεις του Λένιν, από απόψεις που θεωρούν ότι ένα επαναστατικό εργατικό κόμμα θα είναι πάντα μικρό και κοινωνικά απομονωμένο, μέχρις ότου ένα επαναστατικό κόμμα θα το “φουσκώσει” ξαφνικά. Για τον Λένιν ένα επαναστατικό κόμμα δεν μετατρέπεται “εν μια νυκτί” σε ηγεσία της τάξης. Ένα επαναστατικό κόμμα αξίζει το όνομά του μόνο αν μπορεί πραγματικά, και όχι απλά σε επίπεδο ιδεών, να συνδεθεί με τις μάζες. Η σύνδεση με τις εργαζόμενες μάζες γίνεται μόνο, αν το κόμμα μπορεί να πείσει τη μεγάλη μάζα των εργατών ότι οι προτάσεις του, η

γραμμή του, είναι και η μόνη που προσφέρει ρεαλιστική διέξοδο άμεσα, σήμερα, και όχι σε κάποιο μακρινό μέλλον, όταν "θα έχουν ωριμάσει οι συνθήκες". Οι Μπολσεβίκοι έγιναν μαζικό κόμμα ακριβώς στην περίοδο μετά την επανάσταση του 1905 και την αποτυχία της, όταν η αντίδραση φαινομενικά (και πραγματικά) λυσσομανούσε.

Στα 1906 τα μέλη των Μπολσεβίκων υπολογίζονται σε 13.000 και των Μενσεβίκων σε 18.000. Στα 1907 οι Μπολσεβίκοι ήσαν 46.143 ενώ οι Μενσεβίκοι 38.174. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι οι Μπολσεβίκοι ήσαν ένα κόμμα νεανικό, με μικρό μέσο όρο ηλικίας, πράγμα που βοήθησε πολλές φορές τον Λένιν να ξεπεράσει, με τη βοήθεια της βάσης, τον συντηρητισμό του κομματικού μηχανισμού. Η μέση ηλικία των Μπολσεβίκων ηγετών ήταν τα 34 χρόνια. Η ταξική σύνθεση του κόμματος ήταν μια από τις εγγυήσεις για την επαναστατικότητα του. Το 61,9% των μελών ήσαν εργάτες, το 4,8% αγρότες, το 27,4% υπάλληλοι, και το 5,9 χαρακτηρίζονται σαν "άλλοι". Κομματικές οργανώσεις ξεφύτρωναν σε εργοστάσια ριζώνοντας στους χώρους δουλειάς. Στα 1905 υπήρχαν 17 κομματικοί εργοστασιακοί πυρήνες στην Πετρούπολη και 40 στην Μόσχα. Στις εκλογές για τη Δούμα στα 1907 εξελέγησαν 65 Σοσιαλδημοκράτες βουλευτές εκ των οποίων οι 18 είχαν την υποστήριξη των Μπολσεβίκων.

Τον Ιανουάριο του 1912 έγινε συνδιάσκεψη των Μπολσεβίκων στην Πράγα. Έχει ιστορική σημασία γιατί ουσιαστικά είναι η οριστική διάσπαση του ρωσικού σοσιαλδημοκρατικού κινήματος. Αποκλείστηκαν όλοι οι Μενσεβίκοι από τη νέα Κεντρική Επιτροπή και ορίστηκαν έξι τακτικά μέλη, ανάμεσα τους οι Λένιν, Ζηνόβιεφ, Ορτζονικίτζε, και πέντε αναπληρωματικά. Το κόμμα ήταν σε δρόμο γρήγορης ανάκαμψης. Μετά τα χρόνια της ήττας που ακολούθησε το 1905, η οικονομική ανάκαμψη των χρόνων 1910-11-12, έφερνε ταυτόχρονα την αυξανόμενη αυτοπεποίθηση της εργατικής τάξης. Η αυξανό-

μενη αυτοπεποίθηση εκφράστηκε και στην αύξηση του αριθμού των απεργών. Στα 1910 οι απεργοί ήσαν μόλις 46.623, στα 1911 ανέβηκαν στους 105.110 και στα 1914 κορυφώθηκαν σε 1.425.000, από τους οποίους 1.059.000 συμμετείχαν και σε πολιτικές απεργίες. Τον Απρίλη του 1912 ο στρατός πυροβόλησε τους απεργούς εργάτες των χρυσορυχείων του Λένα και τα θύματα ξεπέρασαν τους 500.

Στα 1912 οι εκλογές για τη Δούμα είχαν σαν αποτέλεσμα να εκλεγούν έξη Μπολσεβίκοι βουλευτές (οι Μενσεβίκοι εξέλεξαν επτά). **Ο ταξικός χαρακτήρας του κόμματος φάνηκε ξεκάθαρα:** Όλοι οι Μπολσεβίκοι βουλευτές ήσαν εργάτες. Τέσσερις ήσαν μεταλουργάτες, και δύο εργάτες υφαντουργίας. Τον Ιούνιο 1914 από τα 18 συνδικάτα της Πετρούπολης οι Μπολσεβίκοι έλεγχαν τα 14, οι Μενσεβίκοι τα 3, και σε ένα είχαν ίσο αριθμό υποστηριχτών.¹⁹ Χαρακτηριστικό της αναζωπύρωσης της κομματικής δραστηριότητας ήταν η κυκλοφορία μίας νέας ημερήσιας εφημερίδας, της Πράβδα, στις 22 Απρίλη 1912. Παρ' όλο που είχε να αντιμετωπίσει συνεχείς διώξεις και άλλαξε όνομα οκτώ φορές, κατόρθωσε να έχει ημερήσια κυκλοφορία 40-60.000 φύλλα, αριθμός που θα ήταν πολύ μεγαλύτερος βέβαια αν κυκλοφορούσε σε συνθήκες πλήρους νομιμότητας. Το κόμμα είχε πραγματικά κατορθώσει να γίνει κόμμα μαζών.

Πρώτος παγκόσμιος πόλεμος

Όταν ξέσπασε ο πόλεμος στα 1914, οι Μπολσεβίκοι και οι Μενσεβίκοι βουλευτές στη Δούμα καταψήφισαν τις πολεμικές πιστώσεις. Παρ' όλα αυτά οι διαφορές ήσαν μεγάλες. Ο Λένιν παρέμενε σταθερός στην απόφαση της 2^{ης} Διεθνούς στα 1907 που είχε αποφασίσει ότι σε περίπτωση πολέμου στην Ευρώπη, η Σοσιαλδημοκρατία θα "αξιοποιούσε την οικονομική και πολιτική κρίση που θα προκαλούσε ο πόλεμος... ώστε να επιταχύνουν τη συντριβή της ταξικής κυριαρχίας της κεφαλαιοκρατίας". Η απόφαση των Σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων της Ευ-

ρώπης να υποστηρίξουν τις αστικές κυβερνήσεις των χωρών τους στον πόλεμο λειτούργησε σαν σοκ για τον Λένιν, που την κατήγγειλε σαν τη χειρότερη προδοσία. Τον Σεπτέμβριο του 1914 ο Λένιν διακήρυξε ότι **“για την εργατική τάξη και τις εργαζόμενες μάζες όλων των λαών της Ρωσίας η ήττα της τσαρικής μοναρχίας θα ήταν το μικρότερο κακό”**, αναπτύσσοντας τη θέση του “εθνικού ντεφιτισμού”:

“Γενική προπαγάνδα, ακόμα και μέσα στο στρατό και το μέτωπο, υπέρ της σοσιαλιστικής επανάστασης και της ανάγκης οι στρατιώτες να στρέψουν τα όπλα τους όχι πλέον κατά των αδελφών τους, των μισθωτών σκλάβων των άλλων χωρών, αλλά κατά των αντιδραστικών και αστικών κυβερνήσεων όλων των χωρών. Απόλυτη ανάγκη να οργανωθούν παράνομες ομάδες σε όλους τους στρατούς για την προώθηση μίας τέτοιας προπαγάνδας σε όλες τις γλώσσες. Αμείλικτη πάλη κατά του σωβινισμού και του πατριωτισμού της αστικής τάξης όλων ανεξαιρέτως των χωρών”.²⁰

Το Φλεβάρη 1915 μία πλατύτερη συνδιάσκεψη των Μπολσεβίκων, ανάμεσα τους οι Μπουχάριν, Κρυλένκο, Πιατακόφ, Λένιν και Ζηνόβιεφ, ενέκρινε τις θέσεις του Λένιν. Αντίθετα οι Μενσεβίκοι ταλαντεύονταν ανάμεσα στη δεξιά πτέρυγα (Πλεχάνοφ) που υποστήριζε την εθνική άμυνα και στον διεθνιστή Μαρτόφ που καταδίκασε τον ιμπεριαλιστικό πόλεμο. Όμως σε αντίθεση με τον Λένιν που ήθελε ο πόλεμος να τελειώσει με τη σοσιαλιστική επανάσταση σε ολόκληρη την Ευρώπη, για τον Μαρτόφ ο πόλεμος έπρεπε να τελειώσει με αστικοδημοκρατική ειρήνη, χωρίς προσαρτήσεις και αποζημιώσεις, βασισμένη στην αρχή της αυτοδιάθεσης των εθνών.

Ωστόσο διαφωνίες σοβαρές ανέκυψαν και στους Μπολσεβίκους, στη διάρκεια του πολέμου. Τον Οκτώβρη 1914 πέντε βουλευτές των Μπολσεβίκων μαζί με άλλα ηγετικά στελέχη του κόμματος, μεταξύ των οποίων ο Κάμενεφ συνελήφθησαν από την αστυνομία. Στη δίκη που ακολούθησε, τόσο ο Κάμε-

νεφ όσο και δύο βουλευτές δήλωσαν ότι διαφωνούσαν με τη γραμμή του κόμματος για την ήττα της Ρωσίας στον πόλεμο. Η κατάσταση του κόμματος μέσα στην εμπόλεμη Ρωσία, κάθε άλλο παρά ειδυλλιακή ήταν. Παρ' ότι στα 1916 ο Σλιάπνικοφ, ένα στέλεχος με μεγάλες οργανωτικές ικανότητες, επέστρεψε στην Ρωσία και δημιούργησε το "ρωσικό γραφείο", τόσο η επικοινωνία με την Κεντρική Επιτροπή, που βρισκόταν στην Ελβετία, ήταν επισφαλής όσο, και μετά το κλείσιμο της Πράβδα, το κόμμα είχε μείνει χωρίς κανένα έντυπο.

Το κλίμα απαισιοδοξίας το δίνει καλλίτερα ο ίδιος ο Λένιν, που τον Γενάρη του 1917, μιλώντας σε ελβετικό ακροατήριο, αμφέβαλε αν "εμείς οι μεγαλύτεροι" (ο Λένιν ήταν τότε 46 ετών) "θα ζήσουμε να δούμε τις αποφασιστικές μάχες της επόμενης επανάστασης". Και αυτό ένα μόλις μήνα πριν την Φεβρουαρινή Επανάσταση!!

Κεφάλαιο 3

Από τον Φλεβάρη στον Οκτώβρη

Η Φεβρουαρινή επανάσταση το 1917, που ανέτρεψε τη δυναστεία των Ρομανόφ, δεν ήταν το αποτέλεσμα κάποιας συγκεκριμένης δράσης των επαναστατικών κομμάτων, **αλλά αυθόρμητη πρωτοβουλία που ξεκίνησε από τους απλούς εργάτες των εργοστασίων**. Όμως η "αυθόρμητη δράση" των μαζών δεν βρίσκεται στον αέρα, δεν είναι τυχαία. Ο Λ. Τρότσκι ξεκαθαρίζει στην *Ιστορία της Ρώσικης Επανάστασης*:

"Ο μυστικισμός των "στοιχειακών δυνάμεων" δεν ξεκαθαρίζει τίποτα. Για να μπορεί να αξιολογήσει σωστά την κατάσταση και να καθορίσει τη στιγμή της εξέγερσης εναντίον του εχθρού, ήταν απαραίτητο η μάζα, στα ηγετικά της στοιχεία, να θέσει τις δικές της διεκδικήσεις απέναντι στα ιστορικά γεγονότα και να έχει τα κριτήρια της για την εκτίμησή τους. Με άλλα λόγια δεν χρειαζόνταν μάζες γενικά, μα οι εργατικές μάζες της Πετρούπολης και ολόκληρης της Ρωσίας, που είχαν περάσει από την Επανάσταση του 1905, από τη μοσχοβίτικη εξέγερση του Δεκεμβρίου του 1905... έπρεπε μέσα σε αυτή τη μάζα, να

είναι σπαρμένοι εργάτες που είχαν σκεφτεί πάνω στην πείρα του 1905, είχαν καταπολεμήσει τις συνταγματικές αυταπάτες των φιλελεύθερων και των μενσεβίκων, είχαν αφομοιώσει τις προοπτικές της επανάστασης, είχαν εξετάσει άπειρες φορές το πρόβλημα του στρατού, είχαν παρατηρήσει προσεκτικά τι γινότανε μέσα σε αυτόν και ήσαν ικανοί να βγάλουν από τις παρατηρήσεις τους επαναστατικά συμπεράσματα και να τα μεταδώσουν στους άλλους [...] εργάτες συνειδητοί και ψυχωμένοι, που διαπαιδαγωγήθηκαν στο κομματικό σχολείο του Λένιν”.

Πρώτο δημιουργήθηκε το θρυλικό Σοβιέτ της Πετρούπολης που αποτελούσε ένα μη κομματικό όργανο εκλεγμένο από τους εργάτες των εργοστασίων και στο οποίο συμμετείχαν Μπολσεβίκοι, Μενσεβίκοι και Σοσιαλεπαναστάτες (το κόμμα που εξέφραζε τους αγρότες και τους αποκαλούσαν Εσέρους). Στην αρχή το Σοβιέτ δεν επεδίωξε να σχηματίσει κυβέρνηση, γιατί οι ηγέτες του δεν πίστευαν ότι μπορούσε να γίνει οτιδήποτε άλλο εκτός από αστική επανάσταση και δημιουργήθηκε μία Προσωρινή Κυβέρνηση από αστικά κόμματα. Όλα τα κόμματα της Αριστεράς, και οι Μπολσεβίκοι, υποστήριζαν την ανάγκη να συγκληθεί όσο το δυνατόν συντομότερα μια Συνταχτική Συνέλευση, που θα είχε σαν σκοπό την εγκαθίδρυση “δημοκρατικού πολιτεύματος”. Από τη στιγμή όμως που κανένας δεν μπορούσε να αγνοήσει το κύρος και τη δύναμη των Σοβιέτ, άρχισε μία περίοδος γνωστή σαν “**δυσαιδική εξουσία**”. Ακολουθώντας το παράδειγμα της Πετρούπολης δημιουργήθηκαν Σοβιέτ στην Μόσχα και σε άλλες μεγάλες πόλεις, καθώς και σε ορισμένες αγροτικές περιοχές. Τα Σοβιέτ των Αντιπροσώπων των Εργατών δεν άργησαν να γίνουν Σοβιέτ των Αντιπροσώπων των Εργατών και Στρατιωτών, καθώς οι στρατιές αποσυντίθενταν σε μάζες οργισμένων αγροτών που ζητούσαν ειρήνη και γη.

Αρχικά οι Μενσεβίκοι και οι Εσέροι ήσαν αυτοί που επωφελήθηκαν από τις εξελίξεις. Σύντομα οι Μενσεβίκοι απέκτησαν

κυρίαρχη θέση στο Σοβιέτ Πετρούπολης και ο πρώτος πρόεδρος ήταν Μενσεβίκος, κάποιος Τσχείτζε. Για τους Μπολσεβίκους που είχαν την καθοδήγηση στην Ρωσία, **το πρόγραμμα του κόμματος από τα 1905 ήταν επαρκές**. Προέβλεπε ότι μετά από μία επανάσταση θα δημιουργούνταν μια δημοκρατική κυβέρνηση, **στην οποία ακόμα και η συμμετοχή των Μπολσεβίκων δεν αποκλειόταν** "για τη διεξαγωγή αμείλικτης πάλης κατά κάθε αντεπαναστατικής απόπειρας και για την υπεράσπιση των ανεξάρτητων συμφερόντων της εργατικής τάξης". Έτσι το Ρωσικό γραφείο της Κεντρικής Επιτροπής εξέδωσε ένα μανιφέστο όπου καλούσε την εργατική τάξη και τον επαναστατημένο στρατό να συγκροτήσουν μία "προσωρινή κυβέρνηση" που θα εγκαθίδρυε τη δημοκρατία, θα ψήφιζε το οκτάωρο, τη δήμευση των μεγάλων γαιοκτημάτων, και "θα άρχιζε διαπραγματεύσεις με το προλεταριάτο των εμπολέμων χωρών με στόχο την επαναστατική πάλη των λαών όλου του κόσμου [...] και τον τερματισμό της αιματηρής ανθρωποφαγής". Οι βιομηχανικοί εργάτες και οι στρατιώτες καλούνταν να εκλέξουν τους αντιπροσώπους τους για αυτήν την προσωρινή κυβέρνηση. Η Πράβδα άρχισε να εκδίδεται και πάλι στις 5 Μαρτίου 1917, το πρώτο φύλλο μοιράστηκε δωρεάν, ενώ το δεύτερο πούλησε **100.000** αντίτυπα, σαφές δείγμα της δύναμης και επιρροής του κόμματος. Στην εφημερίδα καταγγελλόταν η Προσωρινή Κυβέρνηση σαν "κυβέρνηση καπιταλιστών και γαιοκτημόνων" και προτρέπονταν τα Σοβιέτ να συγκαλέσουν συντακτική συνέλευση με σκοπό την εγκαθιδρύσει "δημοκρατικού πολιτεύματος".²¹

Όμως οι απόψεις στους Μπολσεβίκους ήταν συγκεχυμένες. Η κομματική οργάνωση της Πετρούπολης ήταν στη δεξιά πτέρυγα και πήρε απόφαση να μην εναντιωθεί στην Προσωρινή Κυβέρνηση. Τα πράγματα έγιναν χειρότερα όταν επέστρεψαν από την εξορία στην Σιβηρία οι Κάμενεφ, Στάλιν και Μουράνοφ. Ο Στάλιν πήρε τη θέση του Σλιάπνικοφ σαν κομ-

ματικού υπεύθυνου της Πετρούπολης και μαζί με τους Κάμενεφ και Μουράνοφ έγιναν μέλη της συνταχτικής επιτροπής της Πράβδα. Σε άρθρο του στην Πράβδα στις 14 Μάρτη 1917 ο Στάλιν δεν έκανε καμιά αναφορά στην Προσωρινή Κυβέρνηση και πλησίαζε περισσότερο τη μενσεβίκικη θέση για την ανάγκη άσκησης πίεσης στην αστική τάξη και λιγότερο την μπολσεβίκικη θέση να μπει επικεφαλής το προλεταριάτο. Ακολουθούσε άρθρο του Κάμενεφ όπου ο "εθνικός ντεφιτισμός" είχε εγκαταλειφθεί:

"Όταν ένας στρατός αντιμετωπίζει ένα άλλο στρατό, θα ήταν μεγάλη ανοησία να προτείνει κανείς στον έναν από τους δύο να καταθέσει τα όπλα του και να γυρίσει στο σπίτι του. Αυτό δεν αποτελεί πολιτική ειρήνης αλλά πολιτική υποδούλωσης που θα απέρριπτε με αηδία κάθε ελεύθερος λαός".

Στην 1^η Πανρωσική Σύνοδο των Σοβιέτ η πρόταση του Στάλιν για υποστήριξη προς την Προσωρινή Κυβέρνηση "μόνο στο βαθμό που αυτή ικανοποιεί τα αιτήματα της εργατικής τάξης και της επαναστατημένης αγροτιάς" ελάχιστα διέφερε από τη θέση των Μενσεβίκων. Στην ουσία η παλιά πρόβλεψη του Τρότσκι στα 1905 ότι η θέση των Μπολσεβίκων για "δημοκρατική δικτατορία των εργατών και αγροτών" θα φαινόταν αντεπαναστατική τη στιγμή της επανάστασης, επιβεβαιωνόταν. **Κανένας δεν αμφισβητούσε την άποψη ότι το μόνο που θα μπορούσε να γίνει στην Ρωσία ήταν μία αστική επανάσταση.** Θα το αμφισβητούσε, μπροστά στα έκπληκτα μάτια των άλλων Μπολσεβίκων, ο ίδιος ο Λένιν.

Ο Λένιν έφτασε στον σταθμό της Φινλανδίας στην Πετρούπολη στις 3^ης Απρίλη 1917. Αφού κατσάδιασε τον Κάμενεφ για το άρθρο του στην Πράβδα, ξέφυγε από τον Μενσεβίκο πρόεδρο του Σοβιέτ της Πετρούπολης που είχε πάει να τον υποδεχθεί, στράφηκε προς τα πλήθη που είχαν συγκεντρωθεί, χαιρέτησε στα πρόσωπα τους "τη νικηφόρα ρωσική επανάσταση", και κατέληξε:

“Αν όχι σήμερα ή αύριο, από μέρα σε μέρα μπορεί να έλθει η κατάρρευση ολόκληρου του ευρωπαϊκού ιμπεριαλισμού. Η Ρωσική Επανάσταση, που εσείς πραγματοποιήσατε, αποτελεί την αρχή αυτής της πορείας και την απαρχή μίας νέας εποχής. Ζήτω η παγκόσμια σοσιαλιστική επανάσταση”.²²

Αργότερα το ίδιο απόγευμα, σε κομματική συγκέντρωση στα γραφεία των Μπολσεβίκων, έκπληκτοι οι σύντροφοί του τον άκουγαν να μιλά για τη σοσιαλιστική επανάσταση που έπρεπε να γίνει αμέσως στην Ρωσία. Την επόμενη μέρα μίλησε σε συγκέντρωση Σοσιαλδημοκρατών - Μπολσεβίκων, Μενσεβίκων και ανεξάρτητων - και για πρώτη φορά διάβασε τις περίφημες *Θέσεις του Απρίλη*. Ο Μπογκντάνοφ τον διέκοψε φωνάζοντας: “Παραλήρημα, το παραλήρημα ενός τρελού”. Ο Γκόλντεμπεργκ, ένας άλλος πρώην Μπολσεβίκος, δήλωσε: “Ο Λένιν είχε θέσει υποψηφιότητα για ένα ευρωπαϊκό θρόνο που επί τριάντα χρόνια παρέμενε κενός, το θρόνο του Μπακούνιν”. Το ίδιο βράδυ διάβασε τις θέσεις του σε συγκέντρωση Μπολσεβίκων ηγετών, και για άλλη μία φορά βρέθηκε απομονωμένος. Για τον Λένιν τα Σοβιέτ αποτελούσαν τη μόνη δυνατή μορφή επαναστατικής κυβέρνησης. Όσο τα Σοβιέτ βρισκόντουσαν κάτω από την “επιρροή της αστικής τάξης”, η κύρια δουλειά του κόμματος αποτελούσε η διαφώτιση. Ωστόσο:

“Όχι μια κοινοβουλευτική δημοκρατία –που μετά τα Σοβιέτ θα αποτελούσε βήμα προς τα πίσω- αλλά μία δημοκρατία των Σοβιέτ των Αντιπροσώπων των Εργατών, Φτωχών Χωρικών και Αγροτών που να καλύπτουν ολόκληρη τη χώρα από τη βάση μέχρι την κορυφή”.

Την επόμενη μέρα της δημοσίευσης των *Θέσεων του Απρίλη* η Πράβδα είχε άρθρο του Κάμενεφ:

“Όσο αφορά το γενικό σχήμα του Λένιν το θεωρούμε απαράδεκτο, γιατί ξεκινάει από την υπόθεση ότι η αστική επανάσταση έχει τελειώσει και υπολογίζει στην άμεση μετατροπή της σε σοσιαλιστική επανάσταση”.

Η κομματική επιτροπή της Πετρούπολης απέρριψε τις θέσεις του Λένιν με 13 ψήφους κατά, 2 υπέρ, και 1 αποχή. Στο μεταξύ ο Λένιν δημοσίευσε ένα άρθρο την Πράβδα, και σε δύο μπουρσούρες ανέπτυξε τις θέσεις του, εκ των οποίων η δεύτερη δεν δημοσιεύτηκε παρά μήνες μετά.

Η βάση των Μπολσεβίκων ήταν αυτή που άλλαξε τη ροή των πραγμάτων. Στη κομματική συνδιάσκεψη στις 14 Απρίλη η ανατροπή ήταν πλήρης. Παρ' όλο που χρειάστηκε να συζητηθούν τα προβλήματα δύο φορές, οι απόψεις του Λένιν κυριάρχησαν. Ο Κάμενεφ ήταν ο μόνος από τους ηγέτες που παρέμενε προσκολλημένος στις θέσεις του. Μια πρότασή του να μην γίνεται προτροπή για ανατροπή της κυβέρνησης κατανηφίσθηκε με 20 ψήφους κατά, 6 υπέρ και 9 αποχές. Στην Πανρωσική Συνδιάσκεψη του κόμματος στις 18 Απρίλη, οι απόψεις του Λένιν εγκρίθηκαν από τη συντριπτική πλειοψηφία των 150 αντιπροσώπων. Αποφασίστηκε ότι ο σχηματισμός Προσωρινής Κυβέρνησης "δεν άλλαζε ούτε μπορούσε να αλλάξει" τον ιμπεριαλιστικό χαρακτήρα του πολέμου που συνέχιζε η Προσωρινή Κυβέρνηση και υποχρέωνε το κόμμα να δουλέψει "για τη μεταβίβαση όλης της κρατικής εξουσίας και σε όλες τις εμπόλεμες χώρες στα χέρια του επαναστατικού προλεταριάτου... η Ρωσική Επανάσταση δεν είναι παρά η πρώτη φάση της πρώτης από τις προλεταριακές επαναστάσεις που θα προέκυπταν αναπόφευκτα από τον πόλεμο". Ακόμα ζητούσε το κόμμα να προετοιμάζεται ενεργά για "τη σύντομη μετάβαση όλης της εξουσίας στα χέρια των Σοβιέτ των Αντιπρόσωπων των Εργατών και Στρατιωτών ή άλλων οργάνων που θα εξέφραζαν άμεσα τη θέληση της πλειοψηφίας του λαού (όργανα τοπικής αυτοδιοίκησης, συντακτική συνέλευση κλπ)".

Σημαντικό είναι να υπογραμμισθεί, ότι το κόμμα συνέχιζε να ζητά τη σύγκλιση Συντακτικής Συνέλευσης χωρίς να συνειδητοποιείται η αντίφαση ανάμεσα σε αυτό το αίτημα και τη θέση του κόμματος "όλη η εξουσία στα Σοβιέτ". Η αντίφαση

εκείνη τη στιγμή δεν φαινόταν σοβαρή, και επειδή δεν ήταν βέβαιη η ευτυχής κατάληξη της επανάστασης (η εργατική εξουσία), η Συνταχτική Συνέλευση αποτελούσε μία δεύτερη γραμμή άμυνας.

Στις 18 Απρίλη 1917 η αστική κυβέρνηση του Μιλιούκοφ έπεσε, μπροστά στη θύελλα των αντιδράσεων για τη συνέχιση του πολέμου με δικαιολογία τις "συμμαχικές της υποχρεώσεις". Στις αρχές Μάη σχηματίστηκε νέα κυβέρνηση υπό τον Λβόφ, στην οποία συμμετείχαν δύο Σοσιαλεπαναστάτες, δύο Μενσεβίκοι και δύο ανεξάρτητοι σοσιαλιστές. Η νέα κυβέρνηση εξακολουθούσε να εξαρτάται από έναν διοικητικό μηχανισμό που βρισκόταν στα χέρια της αστικής τάξης και που δεν μπορούσε με τίποτα να λύσει το πρόβλημα του συνεχιζόμενου πολέμου. Από την άλλη, η ανυπομονησία των εργατών και των στρατιωτών γινόταν ολοένα και μεγαλύτερη. Οι Μπολσεβίκοι, όντας έξω από κάθε κυβερνητική φθορά, ήσαν ήδη σε πορεία για την κατάκτηση της πλειοψηφίας των Σοβιέτ. Τον Μάη έγινε η συνδιάσκεψη των Εργοστασιακών Επιτροπών της Πετρούπολης όπου οι Μπολσεβίκοι ήσαν πλειοψηφία.

Στις αρχές Μάη έφτασε στην Ρωσία ο Τρότσκι προερχόμενος από τις ΗΠΑ και προσχώρησε σε μία μικρή σοσιαλδημοκρατική ομάδα τους Ενωμένους Σοσιαλδημοκράτες (γνωστή ως Mezhraiontsy).

Στις αρχές Ιούνη συνήλθε το 1^ο Πανρωσικό Συνέδριο των Σοβιέτ. Από τους 822 αντιπροσώπους, οι 285 ήσαν Σοσιαλεπαναστάτες, 248 Μενσεβίκοι και 105 Μπολσεβίκοι.

Λαϊκή εξέγερση εκδηλώθηκε στις 3 Ιούλη 1917, όταν η κυβέρνηση κάτω από την πίεση των συμμάχων διέταξε μία μεγάλης κλίμακας επίθεση στην Γαλικία. Οι εργατικές διαδηλώσεις, μαζί με εξαγριωμένους στρατιώτες, κράτησαν τέσσερις μέρες και πήραν τη μορφή εξέγερσης. Οι Μπολσεβίκοι κατηγορήθηκαν για απόπειρα κατάληψης της εξουσίας, παρ' όλο που δεν ήταν αλήθεια. **Ο ίδιος ο Λένιν υποστήριζε ότι κάθε**

κατάληψη της εξουσίας, χωρίς οι Μπολσεβίκοι να είναι ξεκάθαρα πλειοψηφία στα Σοβιέτ, θα ήταν εντελώς λάθος. Παρ' όλα αυτά η κυβέρνηση έστειλε νομιμόφρονες στρατιωτικές μονάδες στην Πετρούπολη, τα γραφεία της Πράβδα κλείστηκαν και εκδόθηκαν εντάλματα συλλήψεως κατά ηγετών των Μπολσεβίκων. Ο Κάμενεφ πιάστηκε, ενώ ο Λένιν και ο Ζηνόβιεφ κρύφτηκαν και διέφυγαν στην Φινλανδία.

Νέα κυβερνητική κρίση ξέσπασε, όταν η επίθεση στην Γαλικία απέτυχε με μεγάλες απώλειες. Παραιτήθηκε ο Λβώφ και η πρωθυπουργία ανατέθηκε στον Κερένσκι, που ανήκε στο Σοσιαλεπαναστατικό κόμμα. Λίγο αργότερα ο Τρότσκι και 4.000 Mezhrailontsy προσχώρησαν στους Μπολσεβίκους. Σε λίγες όμως μέρες ο Τρότσκι συνελήφθη.

Στα τέλη του Ιούλη 1917 συνήλθε στην Πετρούπολη το 6^ο Συνέδριο των Μπολσεβίκων. Αποφασίστηκε η εγκατάλειψη του συνθήματος "όλη η εξουσία στα Σοβιέτ", γιατί ήταν σύνθημα για μια ειρηνική μετάβαση της εξουσίας στην εργατική τάξη. Όμως αυτή η μετάβαση δεν μπορούσε πλέον να γίνει ειρηνικά μετά την αντεπαναστατική έξαρση που ακολούθησε τα γεγονότα της 3 Ιούλη. **Αποφασίστηκε ότι ο επαναστατικός δρόμος ήταν μονόδρομος, παρ' όλο που τονιζόταν η ανάγκη να αποφευχθεί κάθε πρόωρη σύγκρουση τη στιγμή που στα σοβιέτ κυριαρχούσαν Μενσεβίκοι και Σοσιαλεπαναστάτες.**

Στα τέλη Αυγούστου έγινε η απόπειρα πραξικοπήματος από τον Κορνίλοφ. Η αστική τάξη ολοένα και περισσότερο ζητούσε ξεκαθάρισμα των λογαριασμών με τα Σοβιέτ. Πίεζε να παρθούν μέτρα κατά των "στρατιωτών που αρνούνται να πολεμήσουν" κατά "των εργατών που δεν δούλευαν". Ο στρατηγός Κορνίλοφ και όλοι σχεδόν οι υψηλόβαθμοι στρατιωτικοί ζητούσαν την επιβολή του "νόμου και της τάξης" με πραξικόπημα που θα τερμάτιζε τη "δυαδική εξουσία". Ο Κερένσκι αρχικά συνωμοτούσε μαζί τους, όμως στην πορεία συνειδητοποίησε ότι ένα πραξικόπημα που θα οδηγούσε σε στρατιωτική δικτατορία θα

σήμαινε και το δικό του τέλος. Στις 27 Αυγούστου κατήγγειλε δημόσια τον Κορνίλοφ ότι επεδίωκε δικτατορία. Ο Κορνίλοφ, που ήταν διοικητής της Πέμπτης μεραρχίας του Καυκάσου, ξεκίνησε την πορεία του προς την Πετρούπολη.

Μπροστά στον κίνδυνο η Επανάσταση να καταπνιγεί από ένα στρατιωτικό πραξικόπημα ο Λένιν δεν δίστασε ούτε στιγμή. Σε γράμμα του προς την Κεντρική Επιτροπή τόνιζε: "Όπως κάθε απότομη στροφή, απαιτείται η αναθεώρηση και αλλαγή τακτικής". Παρ' ότι το κόμμα ουσιαστικά ήταν στην παρανομία από την κυβέρνηση του Κερένσκι, ο Λένιν πρότεινε ενιαίο μέτωπο με τον Κερένσκι, τους Σοσιαλεπαναστάτες και τους Μενσεβίκους, που στήριζαν την πολιτική ενάντια στους Μπολσεβίκους, για να αποκρουστεί το πραξικόπημα. Για άλλη μια φορά βλέπουμε την συνέπεια του Λένιν: Γι' αυτόν οι ανάγκες του κινήματος ήταν πάντοτε πάνω από οποιαδήποτε κομματική σκοπιμότητα. **Πάντως η συνεργασία με τα υπόλοιπα Αριστερά κόμματα δεν έγινε χωρίς αρχές, δεν μετριάστηκαν οι θέσεις των Μπολσεβίκων για να γίνει η συνεργασία.** Όπως υπογράμμιζε ο Λένιν:

"Θα πολεμήσουμε, θα παλέψουμε ενάντια στον Κορνίλοφ, όπως θα το κάνουν και τα στρατεύματα του Κερένσκι, όμως δεν θα υποστηρίξουμε τον Κερένσκι. Αντίθετα θα αποκαλύψουμε την αδυναμία του [...] Πρέπει ασυμβίβαστα να παλέψουμε ενάντια σε απόψεις για την υπεράσπιση της πατρίδας [...] ενάντια σε απόψεις για την υποστήριξη της προσωρινής κυβέρνησης [...] ο πόλεμος ενάντια στον Κορνίλοφ πρέπει να διεξαχθεί με επαναστατικό τρόπο, με τη συμμετοχή των μαζών, με την αφύπνιση τους, με τη φλόγα τους (Ο Κερένσκι φοβάται τις μάζες, φοβάται τον λαό)".²³

Με πίεση των Μπολσεβίκων, από τα εργοστάσια της Πετρούπολης οργανώθηκαν αποσπάσματα Κόκκινων Φρουρών, γύρω στις 40.000, που τα επάνδρωναν σε μεγάλο βαθμό Μπολσεβίκοι. Η κινητοποίηση των εργατών ήταν αποφασιστική

ώστε το πραξικόπημα να καταρρεύσει σε μόλις τέσσερις μέρες, χωρίς ουσιαστικά να πέσει πιστολιά.

Μετά την αποτυχία του πραξικοπήματος οι Μπολσεβίκοι έγιναν πλειοψηφία στα Σοβιέτ της Πετρούπολης(31 Αυγούστου) και της Μόσχας(5 Σεπτέμβρη) το δεύτερο μεγαλύτερο στη χώρα. Ακολούθησαν τα Σοβιέτ του Κίεβου, της πρωτεύουσας της Ουκρανίας, ενώ τα Φινλανδικά Σοβιέτ έδωσαν συντριπτική πλειοψηφία στους Μπολσεβίκους. 126 Σοβιέτ σε όλη τη χώρα ζητούσαν από την Σοβιετική Κεντρική Εκτελεστική Επιτροπή να αναλάβει την εξουσία. Ακόμα και στην ύπαιθρο το κύρος των Σοσιαλεπαναστατών μειωνόταν, ενώ το άστρο των Μπολσεβίκων ανέβαινε διαρκώς. Σε άρθρο του που δημοσιεύθηκε στις αρχές Σεπτέμβρη, ο Λένιν επανέφερε το σύνθημα "όλη η εξουσία στα Σοβιέτ". Ο Τρότσκι αφού αφέθηκε ελεύθερος στα μέσα Σεπτέμβρη εκλέχθηκε πρόεδρος του σοβιέτ Πετρούπολης. Όμως ακόμα και τον Σεπτέμβρη του 1917 **το να κερδισθεί το κόμμα στην ιδέα της επανάστασης και της κατάληψης της εξουσίας αποδείχθηκε εξαιρετικά δύσκολο.**

Πρώτη διαφωνία στην Κεντρική Επιτροπή αφορούσε τη συμμετοχή στη Δημοκρατική Συνδιάσκεψη. Οι Μενσεβίκοι και οι Σοσιαλεπαναστάτες, μπροστά στο γεγονός ότι οι Μπολσεβίκοι κέρδιζαν συνεχώς έδαφος στα Σοβιέτ, προσπάθησαν να τα υποβαθμίσουν με τη δημιουργία ενός "Συμβουλίου της Δημοκρατίας", που θα προέκυπτε από μια Δημοκρατική Συνδιάσκεψη στην οποία εκλέχτηκαν αντιπρόσωποι με εντελώς αυθαίρετο τρόπο. Τελικά οι Μπολσεβίκοι αποφάσισαν τη συμμετοχή **παρά τη διαφωνία** του Λένιν. Λίγο πριν τον Οκτώβρη το κόμμα, για άλλη μια φορά, ήταν διχασμένο ως προς το τι έπρεπε να γίνει. Στα τέλη Σεπτέμβρη 1917 σε σύντομο άρθρο του ο Λένιν με τίτλο *Η Κρίση είναι Ωριμη* έγραφε:

"Οι ολοένα μεγαλύτερες ταραχές στις εμπόλεμες χώρες και οι στάσεις που εκδηλώθηκαν για πρώτη φορά στο γερμανικό στρατό και στόλο, δείχνουν καθαρά ότι βρισκόμαστε στα πρό-

θυρα της παγκόσμιας προλεταριακής επανάστασης”.²⁴

Σε υστερόγραφο, που δεν ήταν για δημοσίευση, δήλωνε ότι η Κεντρική Επιτροπή αγνόησε τις θέσεις του για άμεση κατάληψη της εξουσίας και γι’ αυτό **αποχωρούσε από μέλος της** ώστε να είναι ελεύθερος **να δράσει ανάμεσα στα απλά μέλη του κόμματος**.

Τελικά γύρισε μεταμφιεσμένος στην Πετρούπολη και στις 10 Οκτώβρη έγινε η ιστορική συνεδρίαση της Κεντρικής Επιτροπής, που πήρε την απόφαση για επανάσταση και ένοπλη κατάληψη της εξουσίας. Η απόφαση πάρθηκε κατά πλειοψηφία, με οξύτατες διαφωνίες στην Κεντρική Επιτροπή ενώ σημαίνοντες ηγέτες διαφωνούσαν: Ζηνόβιεφ, Κάμενεφ, Ρίκοφ, Πιατάκοφ, Μιλιούτιν, Νάγκιν, ήταν ενάντια στην εξέγερση. Η απόφαση πάρθηκε με παρόντα τα 12 από τα 21 μέλη της Κεντρικής Επιτροπής. Με ψήφους 10 υπέρ (Λένιν, Τρότσκι, Στάλιν, Σβερτλώφ, Ουρίτσκι, Ντερζίνσκι, Κολοντάι, Μπουμπνόφ, Σοκολνίκοφ, Λομόφ) και 2 κατά (Κάμενεφ, Ζηνόβιεφ) η Κεντρική Επιτροπή αποφάσισε να οριστεί ένα Πολιτικό Γραφείο για την υλοποίηση της απόφασης. Αυτό το Πολιτμπιρό (πρώτη εμφάνιση αυτού που επρόκειτο να γίνει μόνιμος θεσμός) αποτελείτο από τους: Λένιν, Ζηνόβιεφ, Κάμενεφ, Τρότσκι, Στάλιν, Σοκολνίκοφ, Μπουμπνόφ. Είναι πολύ ενδεικτικό του τρόπου που λειτουργούσαν οι Μπολσεβίκοι, **ότι τα δύο μέλη που ψήφισαν κατά της επανάστασης εκλέχθηκαν μέλη του οργάνου που προετοίμαζε την εξέγερση!** Έξι μέρες αργότερα το Σοβιέτ Πετρούπολης δημιούργησε μία “στρατιωτική-επαναστατική επιτροπή” με πρόεδρο τον Τρότσκι. Αυτό το όργανο, παρά το Πολιτμπιρό του κόμματος, ήταν τελικά αυτό που έκανε στρατιωτικά την επανάσταση.

Ωστόσο στις 11 Οκτώβρη οι Κάμενεφ, Ζηνόβιεφ κυκλοφόρησαν γράμμα σε όλες τις κομματικές οργανώσεις των Μπολσεβίκων στο οποίο καταδίκάζαν την απόφαση για ένοπλη εξέγερση. Στις 16 Οκτώβρη σε διευρυμένη σύνοδο της Κεντρικής

Επιτροπής στην οποία πήραν μέρος μέλη της κομματικής επιτροπής της Πετρούπολης, της Στρατιωτικής Οργάνωσης του Σοβιέτ Πετρούπολης, καθώς και των συνδικάτων και των εργοστασιακών επιτροπών, φάνηκε πάλι ότι ένα σημαντικό κομμάτι του κόμματος είχε αμφιβολίες.

Αμέσως μετά τη σύσκεψη της 16 Οκτώβρη ο Κάμενεφ παραιτήθηκε από μέλος της Κεντρικής Επιτροπής, και δύο μέρες αργότερα έγραψε στη Novaya Zhizn, μια εφημερίδα της Αριστεράς, μία επιστολή όπου διαμαρτυρόταν, και εξ' ονόματος του Ζηνόβιεφ, για την απόφαση της Κεντρικής Επιτροπής για επανάσταση. Η επιστολή αποκάλυπτε την απόφαση των Μπολσεβίκων δημόσια. Ο Λένιν καταδίκασε την ενέργεια σαν "απεργοσπαστική", "εγκληματική" και ζήτησε τη διαγραφή τους από το κόμμα. Παρ' όλα αυτά, στις 20 Οκτώβρη που συνήλθε η Κεντρική Επιτροπή, μετά από συζήτηση, η ΚΕ δέχθηκε απλά την παραίτηση μόνο του Κάμενεφ, και στους δύο δόθηκε εντολή να μην ξανακάνουν δημόσιες δηλώσεις! Η πρόταση του Λένιν για διαγραφή δεν έγινε δεκτή. Αποφασίστηκε να δοθεί το κτύπημα λίγο πριν το 2^ο Πανρωσικό Συνέδριο των Σοβιέτ που θα άρχιζε τις εργασίες του το βράδυ της 25 Οκτώβρη. Ο Κάμενεφ, εν τω μεταξύ, ξαναγύρισε στη θέση του στην Κεντρική Επιτροπή!

Νωρίς το πρωί της 25^{ης} Οκτώβρη οι δυνάμεις των Μπολσεβίκων πέρασαν στη δράση και τα σημεία κλειδιά της πόλης κατελήφθησαν, τα μέλη της Προσωρινής Κυβέρνησης πιάστηκαν ή τράπηκαν σε φυγή. Το απόγευμα ο Λένιν ανακοίνωσε στο Σοβιέτ της Πετρούπολης το θρίαμβο "της επανάστασης των εργατών και αγροτών". Το ίδιο βράδυ το 2^ο Πανρωσικό Συνέδριο των Σοβιέτ διακήρυξε τη μεταβίβαση κάθε εξουσίας σε ολόκληρη την Ρωσία στα χέρια των Σοβιέτ των Αντιπροσώπων των Εργατών, Στρατιωτών και Αγροτών.

Μετά τον Οκτώβρη

Η Οκτωβριανή Επανάσταση είχε θριαμβεύσει αλλά οι Μπολσεβίκοι εξακολουθούσαν να διαφωνούν έντονα μεταξύ τους για τον χαρακτήρα της. Το διάταγμα της 26^{ης} Οκτώβρη που αποφάσισε τη δημιουργία Συμβουλίου Επιτρόπων του Λαού (Σοβναρκόμ) το χαρακτήριζε "προσωρινό" μέχρι "τη σύγκληση της Συνταχτικής Συνέλευσης". **Μία σημαντική μερίδα του κόμματος θεωρούσε ότι η επανάσταση βρισκόταν ακόμα στο αστικό της στάδιο**, και αντιμετώπιζε τη Συνταχτική Συνέλευση σαν το επιστέγασμα της δημοκρατικής επανάστασης.

Μετά τη νίκη της επανάστασης συγκροτήθηκε κυβέρνηση αποκλειστικά από Μπολσεβίκους. Κρίση ξέσπασε στο κόμμα όταν αρκετοί ηγέτες του κόμματος απαίτησαν τη δημιουργία συνασπισμού με τα άλλα Αριστερά κόμματα, φτάνοντας στο σημείο να παραιτηθούν από την κυβέρνηση. Μεταξύ αυτών ήταν: Ρίκοφ, λαϊκός επίτροπος των Εσωτερικών, Μιλιούτιν, λαϊκός επίτροπος της Γεωργίας, Λογκίν, λαϊκός επίτροπος Βιομηχανίας και Εμπορίου, Λουνατσάρσκι, λαϊκός επίτροπος της Παιδείας, Σλιάπνικοφ, λαϊκός επίτροπος Εργασίας, Κάμενφ, πρόεδρος της Δημοκρατίας, και ο Ζηνόβιεφ. Στις παραιτήσεις προστέθηκαν πιέσεις του συνδικάτου των σιδηροδρομικών, οπότε οι Μπολσεβίκοι δέχθηκαν να έρθουν σε διαπραγματεύσεις με του Μενσεβίκους και τους Σοσιαλεπαναστάτες, για σχηματισμό κυβέρνησης συνασπισμού. Οι διαπραγματεύσεις τελικά ναυάγησαν, γιατί οι Μενσεβίκοι ζητούσαν τον αποκλεισμό του Λένιν και του Τρότσκι από μια κυβέρνηση συνασπισμού.

Στο μεταξύ, έπρεπε να γίνουν εκλογές για τη Συνταχτική Συνέλευση στις 12 Νοέμβρη 1917. Τα αποτελέσματα των εκλογών δικαίωσαν τους φόβους που υπήρχαν. Χάρis στις ψήφους των αγροτικών μαζών από τα 707 μέλη της Συνέλευσης,

οι Σοσιαλεπαναστάτες εξέλεξαν 410, οι Μπολσεβίκοι 175 και οι Μενσεβίκοι 16. Ο Λένιν πείσθηκε ότι χρειαζόταν συμβιβασμός στο θέμα μίας κυβέρνησης συνασπισμού. Έτσι, συμφωνήθηκε με την αριστερή πτέρυγα των Σοσιαλεπαναστατών, ο σχηματισμός κοινής κυβέρνησης. Σε τρία Λαϊκά επιτροπάτα τοποθετήθηκαν Σοσιαλεπαναστάτες.

Η συμφωνία με τους αριστερούς Σοσιαλεπαναστάτες έδειχνε πόσο τα αποτελέσματα των εκλογών της Συνταχτικής Συνέλευσης, δεν ανταποκρινόντουσαν στην πραγματικότητα που είχε διαμορφωθεί μετά την Επανάσταση του Οκτώβρη. Τρεις μέρες μετά τις εκλογές, το μεγαλύτερο τμήμα του κόμματος των Σοσιαλεπαναστατών συμμαχούσε με τους Μπολσεβίκους. Ακόμα, **σε όλες τις μεγάλες βιομηχανικές πόλεις** οι Μπολσεβίκοι είχαν ξεπεράσει τα άλλα κόμματα. Στην Μόσχα και την Πετρούπολη, ήσαν απόλυτη πλειοψηφία. Φαινόταν καθαρά, ότι οι εργάτες και τα πιο προχωρημένα τμήματα του πληθυσμού, ακολουθούσαν τους Μπολσεβίκους, ενώ τα αγροτικά κομμάτια εξακολουθούσαν τα ακολουθούν τους παραδοσιακούς τους αντιπροσώπους. Αλλά, οι τελευταίοι είχαν ήδη, λόγω της γενικότερης ριζοσπαστικοποίησης της ρωσικής κοινωνίας μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση, διασπαστεί στο εσωτερικό τους. Οι αγρότες ψήφισαν ένα κόμμα που πλέον δεν ήταν ενιαίο, δεν εξέφραζαν όλες οι πτέρυγές του τα ίδια πράγματα. Οι αριστεροί Σοσιαλεπαναστάτες ήσαν έτοιμοι να αναγνωρίσουν τα Σοβιέτ σαν τη μόνη εξουσία.

Το πρόβλημα, λοιπόν, για άλλη μια φορά ήταν η σύγχυση που υπήρχε, ακόμα και στους ίδιους τους Μπολσεβίκους, για τη φύση της Ρώσικης Επανάστασης. Ο Μενσεβίκος Σουχάνοφ, έθετε το ερώτημα ξεκάθαρα: Αν τα γεγονότα που συνέβαιναν ήταν μέρος της αστικής επανάστασης, τότε η Συνταχτική Συνέλευση έπρεπε να υποστηριχτεί ολόπλευρα. Αν η επανάσταση ήταν σοσιαλιστική, τότε η Συνταχτική Συνέλευση δεν έπρεπε να συγκληθεί καθόλου. **Από τη στιγμή που όλη η εξου-**

σία ήταν στα χέρια των εργατικών Σοβιέτ, αυτά έπρεπε να ήταν τα μόνα όργανα που είχαν το δικαίωμα να νομοθετούν. Ήταν ανώτερα, από κάθε κοινοβουλευτική εκπροσώπηση, από τη στιγμή που στα Σοβιέτ ίσχυε η άμεση δημοκρατία (όπως και στην Κομμούνα του 1871) και το δικαίωμα των εκλογέων, ανά πάσα στιγμή, να ανακαλούν τους αντιπροσώπους αν δεν τους εξέφραζαν πλέον.

Σύντομα η Συνταχτική Συνέλευση, έγινε πόλος συσπείρωσης των αντεπαναστατικών δυνάμεων. Με πρόσχημα τη νομιμότητα της Συνταχτικής Συνέλευσης, τσαρικοί αξιωματικοί άρχισαν να συγκεντρώνουν δυνάμεις στη νότια Ρωσία. Στα μέσα Δεκέμβρη 1917 άρχιζε ο εμφύλιος πόλεμος, και το Σοβναρκόμ εξέδωσε διάταγμα που ονόμαζε τους Καντέ (το αστικό κόμμα) "κόμμα εχθρών του λαού" και ανακοίνωσε ότι "οι πολιτικοί ηγέτες του αντεπαναστατικού εμφύλιου πολέμου θα συλλαμβάνονταν". Λίγες μέρες μετά, ακολούθησαν συλλήψεις ηγετικών φυσιογνωμιών των δεξιών Σοσιαλεπαναστατών.

Στις 16 Ιανουαρίου 1918 η εκτελεστική επιτροπή των Σοβιέτ, συνέταξε τη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Εργαζόμενου και Εκμεταλλευόμενου Λαού, η οποία ανακήρυττε την Ρωσία Δημοκρατία των Σοβιέτ, όπου μόνο αυτά θα μπορούσαν να νομοθετούν, και περιόριζε τη Συνταχτική Συνέλευση "στη γενική επεξεργασία των βασικών αρχών της σοσιαλιστικής ανοικοδόμησης της κοινωνίας". Όταν συγκλήθηκε τελικά η Συνταχτική Συνέλευση στις 18 Γενάρη, οι αντιθέσεις ανάμεσα στην πλειοψηφία της που αντιτίθονταν στην εξουσία των Σοβιέτ και στη μειοψηφία των Μπολσεβίκων και των αριστερών Σοσιαλεπαναστατών ήταν τόσο μεγάλες, που τελικά οι τελευταίοι αποχώρησαν. Τελικά η Συνέλευση διαλύθηκε με την περιφρονητική δικαιολογία ενός οπλισμένου ναύτη ότι "η φρουρά ήταν κουρασμένη"!!²⁵

Κεφάλαιο 4

Προς τη δικτατορία του κόμματος

Η επικράτηση της επανάστασης του Οκτώβρη ήταν σχεδόν αναίμακτη. Οι νεαροί ευέλπιδες, που πιάστηκαν μετά την κατάρτιση των Χειμερινών Ανακτόρων, αφέθηκαν ελεύθεροι αφού υποσχέθηκαν(!) να μην “ξανασηκώσουν τα όπλα κατά του λαού”. Ο Κρασνόφ, λευκός αξιωματικός που επεχείρησε μία στρατιωτική επιχείρηση κατά των Μπολσεβίκων, αφέθηκε ελεύθερος αφού έδωσε τον λόγο του(!) να μην ξανά - επιχειρήσει να ανατρέψει το Σοβιετικό καθεστώς. Ακόμα, τα μέλη της Προσωρινής Κυβέρνησης αφέθηκαν ελεύθερα. Η πρώτη νομοθετική πράξη του 2^{ου} Πανρωσικού Συνεδρίου των Σοβιέτ, ήταν η κατάργηση της θανατικής ποινής.

Έξη μόλις βδομάδες μετά την επανάσταση, στρατιές κοζάκων και άλλες δυνάμεις “λευκών” συγκεντρώνονταν στη νοτιο-ανατολική Ρωσία. Τον Γενάρη του 1918 ο γερμανικός στρατός εξέδωσε τελεσίγραφο προς τη σοβιετική κυβέρνηση, στις διαπραγματεύσεις στην Πολωνική συνοριακή πόλη του Μπρέστ-Λιτόφσκ. Ζητούσε εδαφικές παραχωρήσεις στην ρωσική Ου-

κρανία. Όταν οι Μπολσεβίκοι αντέδρασαν καλώντας τον γερμανικό στρατό σε εξέγερση, το αποτέλεσμα ήταν πενιχρό. Ο γερμανικός στρατός προήλασε εκατοντάδες μίλια στο έδαφος της Ρωσίας μέσα σε λίγες μέρες.

Η κατάσταση ήταν δραματική. Η νεαρή επανάσταση κινδύνευε να ποδοπατηθεί από τις συνδουασμένες επιθέσεις τόσο των γερμανικών στρατευμάτων, όσο και από τις επιθέσεις των τσαρικών αντιδραστικών δυνάμεων. Ο Λένιν προειδοποιούσε, ότι "μία επαναστατική κυβέρνηση δύσκολα μπορούσε να αποφύγει την επιβολή της θανατικής ποινής στην περίπτωση των εκμεταλλευτών [...] οι μεγάλοι αστοί επαναστάτες της Γαλλίας πριν 125 χρόνια έκαναν την επανάσταση τους μεγάλη χάρις στην τρομοκρατία". Ο Τρότσκι, στρατιωτικός υπεύθυνος της επανάστασης και επικεφαλής του Κόκκινου Στρατού, δήλωνε: "Δεν θα μπορούμε στο βασίλειο του σοσιαλισμού με άσπρα γάντια και περπατώντας πάνω σε ένα γυαλισμένο παρκέ".

Η Έκτακτη Πανρωσική Επιτροπή(ΤΣΕΚΑ), ιδρύθηκε με αποστολή την "καταπολέμηση της αντεπανάστασης και του σαμποτάζ". Κυκλοφόρησε εγκύκλιος που ζητούσε από όλα τα Σοβιέτ της χώρας να ιδρύσουν ανάλογες επιτροπές. Ο Λένιν όταν μετά τον Γενάρη του 1918 κορυφώθηκε το ζήτημα της απόκρυψης τροφίμων, έγραφε "αν δεν εφαρμόσουμε την τρομοκρατία – τον επί τόπου τουφεκισμό - για τους κερδοσκόπους, δεν πρόκειται να επιτύχουμε τίποτα". Όταν ο γερμανικός στρατός, στο Μπρέστ-Λιτόφσκ, κατήγγειλε την ανακωχή και άρχισε την προέλαση του η διαταγή της ΤΣΕΚΑ προς όλα τα τοπικά Σοβιέτ ήταν "να καταδιώκουν, να συλλαμβάνουν και να εκτελούν "αμέσως όλους τους πράκτορες του εχθρού, τους αντεπαναστάτες υποκινητές και τους κερδοσκόπους".

Η κατάσταση επιδεινωνόταν γρήγορα. Οι Μπολσεβίκοι βρίσκονταν σε σύγχυση για το τι έπρεπε να κάνουν με την γερμανική προέλαση. Η αριστερά των Μπολσεβίκων και ο Μπου-

χάριν πρότεινε τη συνέχιση του πολέμου, ενός "επαναστατικού πολέμου". Ο Τρότσκι διαφωνούσε και με τον "επαναστατικό πόλεμο", αλλά και με την αποδοχή του γερμανικού τελεσιγράφου, ελπίζοντας ότι οι εξελίξεις στην Γερμανία θα βοηθούσαν (τους προηγούμενους μήνες είχαν ξεσπάσει απεργίες και εξεγέρσεις μέσα στον γερμανικό στρατό). Ο Λένιν υποστήριζε την άμεση ειρήνη. Στις 21 Γενάρη 1918 σε συνάντηση της Κεντρικής Επιτροπής και εργατών, η άποψη του Λένιν πήρε μόνο 15 ψήφους, ο Μπουχάριν 32 ψήφους και ο Τρότσκι 16. Όμως η προέλαση του γερμανικού στρατού υποχρέωσε την Κεντρική Επιτροπή στις 24 Φλεβάρη να συνταχθεί με την άποψη του Λένιν οριακά: 7 ψήφισαν υπέρ της ειρήνης, 4 κατά και άλλοι 4 αποχή.

Οι αριστεροί Σοσιαλεπαναστάτες, αποχώρησαν από την κυβέρνηση, μετά την κύρωση της συνθήκης του Μρέστ-Λιτόφσκ, και πάλι η κυβέρνηση έγινε μονοκομματική. Οι δεξιοί Σοσιαλεπαναστάτες, στη συνδιάσκεψη του κόμματος το Μάιο του 1918, υιοθέτησαν ανοιχτά πολιτική "ανατροπής της μπολσεβίκικης δικτατορίας και σχηματισμού μίας κυβέρνησης στηριγμένης στην καθολική ψηφοφορία και πρόθυμης να δεχτεί τη βοήθεια των συμμάχων στον πόλεμο κατά της Γερμανίας". Οι Μενσεβίκοι ήσαν διασπασμένοι από αγεφύρωτες διαφωνίες. Η μία τους πτέρυγα, βρισκόταν κάτω από την καθοδήγηση ανθρώπων που υπεράσπιζαν μία "εθνική πολιτική" συνέχισης του πολέμου με την Γερμανία και αντιτίθονταν στη συνθήκη του Μρέστ-Λιτόφσκ. Ζητούσαν να στηριχτούν στην Αγγλία και την Γαλλία για να ανατραπεί το σοβιετικό καθεστώς. Ο Μαρτόφ και ο Ντάν ήσαν ηγέτες δύο ομάδων "διεθνιστών", που προσπαθούσε να ενοποιήσει το κόμμα στη μόνη σταθερή αντίθεση, την αντίθεση με το σοβιετικό καθεστώς.

Τον Απρίλη του 1918, άρχισε η ξένη επέμβαση με την απόβαση ιαπωνικών δυνάμεων στο Βλαδιβοστόκ, και όλες οι εχθρικές δυνάμεις που πάλευαν για την ανατροπή των

Σοβιέτ απέκτησαν αυτοπεποίθηση και συσπειρώθηκαν. Η Ουκρανία, (μετά την κατάρρευση της Γερμανίας) κάτω από την καθοδήγηση της Αγγλίας και της Γαλλίας, βρισκόταν σε ανοιχτή σύγκρουση με τη σοβιετική κυβέρνηση. Κάπου 30.000 τσεχοσλοβάκοι στρατιώτες (αιχμάλωτοι πολέμου του Αυστρο-ουγγρικού στρατού που οργανώθηκαν από Τσέχους εθνικιστές και καθοδηγούνται από την Αγγλία και την Γαλλία), κατέλαβαν πόλεις κατά μήκος του Υπερσιβηρικού σιδηροδρόμου αποκόβοντας την Ρωσία στα δύο. **Κάτω από την προστασία τους δεξιού Σοσιαλεπαναστάτες και Μενσεβίκοι σχημάτισαν μια κυβέρνηση στο Σαράτοφ, επιβάλλοντας μια αιματηρή τρομοκρατία, όπου και η απλή υποψία ότι κάποιος ήταν μπολσεβίκος τον οδηγούσε στο εκτελεστικό απόσπασμα.** Βρετανικές δυνάμεις αποβιβάστηκαν στο Μουρμάνσκ στο βορά και επίσης κατάλαβαν το Μπακού στο νότο.

Με διάταγμα της 14 Ιούνη 1918 η Πανρωσική Κεντρική Εκτελεστική Επιτροπή των Σοβιέτ, απομάκρυνε από το εσωτερικό της τόσο τους δεξιούς Σοσιαλεπαναστάτες, όσο και τους Μενσεβίκους λόγω των σχέσεων τους με “γνωστούς αντεπαναστάτες” που είχαν σαν στόχο “την οργάνωση ένοπλων επιθέσεων κατά των αγροτών και εργατών”. Από τους πρώτους που δέχτηκαν τα κατασταλτικά μέτρα ήσαν οι αναρχικοί. “Με τον όρο αυτό καλύπτονταν τόσο αγνοί ιδεαλιστές, των οποίων η φιλοσοφία κάθε άλλο παρά τους οδηγούσε στη δράση, όσο και οργανωμένες συμμορίες που το πολιτικό τους πιστεύω δεν ήταν παρά δικαιολογία για την εγκληματική τους δράση”²⁶. Τη νύχτα της 11-12 Απρίλη 1918, μία σειρά γνωστά κέντρα των αναρχικών στη Μόσχα κυκλώθηκαν από ανθρώπους της ΤΣΕ-ΚΑ και σοβιετικά στρατεύματα.

Τα κόμματα που ουσιαστικά επιτρεπόταν να λειτουργούν ελεύθερα ήσαν οι Μπολσεβίκοι και οι αριστεροί Σοσιαλεπαναστάτες. Όμως, μετά τη σύναψη ειρήνης με την Γερμανία, οι σχέσεις ανάμεσα στα δύο κόμματα ήταν λίγο πριν τη ρήξη. Στο

5^ο Συνέδριο των Σοβιέτ, που συνήλθε στη Μόσχα στις 4 Ιουλίου 1918, από τους 1.132 αντιπροσώπους, οι 745 ήταν μπολσεβίκοι και οι 352 αριστεροί Σοσιαλεπαναστάτες. Οξύτατες αντιπαραθέσεις ανάμεσα στα δύο κόμματα, προκάλεσε η θέση του Τρότσκι ότι θα ήταν τρέλα οποιαδήποτε επίθεση ενάντια στις γερμανικές δυνάμεις στην Ουκρανία. **Στις 6 Ιούλη Σοσιαλεπαναστάτες (μέλη της ΤΣΕΚΑ!), δολοφόνησαν τον γερμανό πρεσβευτή Μίρμπαχ ελπίζοντας ότι αυτό θα προκαλούσε πόλεμο με την Γερμανία.** Την ενέργεια αυτή ακολούθησε προσπάθεια κατάληψης της εξουσίας στη Μόσχα. Αντιμέτωπη με μία γενικευμένη εισβολή από συμμαχικά στρατεύματα σ' όλη την Ρωσία, η σοβιετική κυβέρνηση δεν είχε άλλα περιθώρια αντίδρασης. Οι περισσότεροι αριστεροί Σοσιαλεπαναστάτες αντιπρόσωποι του 5^{ου} Συνεδρίου των Σοβιέτ συνελήφθησαν και δεκατρείς απ' αυτούς, που ήταν μέλη της ΤΣΕΚΑ, εκτελέστηκαν. Η τρομοκρατία κορυφώθηκε όταν ο Βολοντάρσκι, ηγέτης των Μπολσεβίκων, **δολοφονήθηκε τον Ιούνιο του 1918 στην Πετρούπολη. Στις 20 Αυγούστου 1918 δολοφονήθηκε ο Ουρίτσκι και τραυματίστηκε σοβαρά στην Μόσχα ο Λένιν.** Όλες αυτές οι επιθέσεις ήταν έργο των Σοσιαλεπαναστατών της μίας ή της άλλης πτέρυγας. Στις 2 Σεπτεμβρίου, η Πανρωσική Κεντρική Εκτελεστική Επιτροπή των Σοβιέτ ενέκρινε την εξής απόφαση: "Στη λευκή τρομοκρατία των εχθρών της Κυβέρνησης των Εργατών και Αγροτών, οι εργάτες και οι αγρότες θα απαντήσουν με τη σε μαζική κλίμακα τρομοκρατία κατά της αστικής τάξης και των πρακτόρων της".

Τα γεγονότα του καλοκαιριού του 1918 είχαν σαν αποτέλεσμα να μείνουν οι Μπολσεβίκοι το μόνο ουσιαστικά νόμιμο και κυρίαρχο κόμμα στο νέο κράτος. **Πριν, όμως, από το τέλος του 1918 η ένταση υποχωρούσε. Η κατάρρευση της Γερμανίας περιορίζε τις εξωτερικές πιέσεις.** Η επέμβαση της ΤΣΕΚΑ σε όλους τους κλάδους της διοίκησης έφερνε πολλές αντιδράσεις σε όλα τα Σοβιέτ. Έτσι το 6^ο Πανρωσι-

κό Συνέδριο των Σοβιέτ, παρ' ότι ήταν αποκλειστικά σχεδόν από Μπολσεβίκους, αποφάσισε πολιτική αμνηστίας σε όσους "κρατούνταν από τα όργανα που είχαν σαν αποστολή τους την καταπολέμηση της αντεπανάστασης". Το καλοκαίρι του 1918, ο Ουκρανός αναρχικός Μάχνο πήγε στην Μόσχα, είχε συνομιλίες με τον Λένιν και επισκέφθηκε τους αναρχικούς της Μόσχας, όπου διαπίστωσε ότι κυριαρχούσε μία ατμόσφαιρα "επανάστασης στα χαρτιά". Οι Μενσεβίκοι πραγματοποίησαν μία πενθήμερη συνδιάσκεψη στα τέλη Οκτώβρη του 1918 στη Μόσχα. Η συνδιάσκεψη, αναγνώριζε την Οκτωβριανή Επανάσταση "σαν ιστορική αναγκαιότητα", υποσχόταν "άμεση υποστήριξη της στρατιωτικής δράσης της σοβιετικής κυβέρνησης κατά της ξένης επέμβασης". Ο Λένιν αποδέχθηκε τις εξελίξεις αυτές θετικά, τονίζοντας ότι δεν ζητούσε τίποτα περισσότερα από τους Μενσεβίκους και τους Σοσιαλεπαναστάτες παρά "ουδετερότητα και σχέσεις καλής γειτονίας". Στις 30 Νοέμβρη 1918, η Πανρωσική Κεντρική Εκτελεστική Επιτροπή των Σοβιέτ ακύρωνε τον αποκλεισμό των Μενσεβίκων από τα Σοβιέτ και την ίδια την Πανρωσική Κεντρική Εκτελεστική Επιτροπή. Μία συνδιάσκεψη των Σοσιαλεπαναστατών τον Φλεβάρη του 1919 στην Πετρούπολη, "απέρριψε κατηγορηματικά κάθε προσπάθεια ανατροπής της σοβιετικής εξουσίας με ένοπλο αγώνα", και στις 25 Φλεβάρη η Πανρωσική Κεντρική Εκτελεστική Επιτροπή των Σοβιέτ αποφάσισε την επαναφορά των Σοσιαλεπαναστατών στα διάφορα κρατικά όργανα.

Ουσιαστικά ο ανήσυχος συμβιβασμός ανάμεσα στους Μπολσεβίκους και τα άλλα Αριστερά κόμματα, κράτησε για δύο περίπου χρόνια μέχρι το τέλος του εμφύλιου πολέμου. Στη διάρκεια αυτής της περιόδου οι ηγέτες των Μενσεβίκων και των Σοσιαλεπαναστατών άλλοτε συλλαμβάνονταν, μετά τους άφηναν ελεύθερους, ενώ έκλειναν περιοδικά τα έντυπά τους. Ολόκληρο το 1920, οι Μενσεβίκοι διατηρούσαν κομματικά γραφεία και μία λέσχη στην Μόσχα αν "και η ΤΣΕΚΑ κατά

καιρούς έκανε έρευνα στα γραφεία τους, τα έκλεινε, έκανε κατάσχεση στα έγγραφα που έβρισκε και έπιανε όσους ήταν εκεί συγκεντρωμένοι.²⁷ Το 8^ο Πανρωσικό Συνέδριο των Σοβιέτ, το Δεκέμβρη του 1920 ήταν το τελευταίο που συμμετείχαν Μενσεβίκοι και Σοσιαλεπαναστάτες, έστω και χωρίς δικαίωμα ψήφου.

Τους πρώτους μήνες του 1921, οι καταστροφές που είχε επιφέρει ο εμφύλιος πόλεμος φάνηκαν σε όλη τους την έκταση. Αντί το τέλος του εμφυλίου να προκαλέσει τη χαλάρωση των έκτακτων μέτρων, οδήγησε σε ακόμα περισσότερη καταστολή και ενίσχυση της δικτατορίας των Μπολσεβίκων. Η χώρα βρισκόταν στα πρόθυρα κατάρρευσης, και έπρεπε να επιβληθούν επιπλέον έκτακτα μέτρα. Τον Μάρτιο του 1921 έγινε η εξέγερση της Κροστάνδης (βλέπε παρακάτω, όπως και για τη ΝΕΠ). Τον ίδιο μήνα το 10^ο Συνέδριο των Μπολσεβίκων αποφάσισε την εφαρμογή της Νέας Οικονομικής Πολιτικής (ΝΕΠ) και αποφασίστηκε η ενίσχυση της κομματικής πειθαρχίας. **Κάθε ανοχή προς μια οργανωμένη (σε τάση ή φράξια) αντιπολίτευση είχε πλέον τελειώσει. Ο τρομακτικός λιμός που ξέσπασε στις ανατολικές επαρχίες της Ευρωπαϊκής Ρωσίας στα τέλη του Ιούνη του 1921, συνέτεινε ακόμα περισσότερο στην ανάγκη συγκεντροποίησης τόσο του κρατικού μηχανισμού όσο και του κομματικού.** Στις 21 Ιούλη 1921 συγκροτήθηκε η Επιτροπή Βοηθείας προς τα θύματα του Λιμού από Μπολσεβίκους, μερικούς ανεξάρτητους διανοούμενους, μέλη της παλιάς Προσωρινής Κυβέρνησης, ακόμα και μερικούς εξέχοντες Καντέ. Γρήγορα έγινε προσπάθεια από τις δυτικές ιμπεριαλιστικές χώρες, η Επιτροπή να αποτελέσει εναλλακτική κυβέρνηση απέναντι στους Μπολσεβίκους. Έτσι ναυάγησε και η τελευταία προσπάθεια των Μπολσεβίκων να έρθουν σε συμβιβασμό με τα παλιά κόμματα. Κάθε ανεξάρτητη δύναμη, μπορούσε εύκολα να μετατραπεί σε όργανο ιμπεριαλιστικής επέμβασης κατά του σοβιετικού καθεστώτος.

Στα 1922 έγιναν δύο πολύ σημαντικές εξελίξεις. Η πρώτη, με πρόταση του Σμυρνόφ, παλιού Μπολσεβίκου που ήταν πάντοτε συνδεδεμένος με αντιπολιτευτικές δυνάμεις στο εσωτερικό του κόμματος, το 9^ο Πανρωσικό Συνέδριο των Σοβιέτ αποφάσισε να "αναθεωρήσει τους κανόνες λειτουργίας της ΣΕΚΑ και των οργάνων της με σκοπό την αναδιοργάνωση τους, τον περιορισμό των αρμοδιοτήτων τους και την ενίσχυση των αρχών της επαναστατικής νομιμότητας". Η απόφαση εγκρίθηκε ομόφωνα. Τον Φλεβάρη του 1922 η ΤΣΕΚΑ και οι τοπικές της επιτροπές καταργήθηκαν, οι αρμοδιότητές τους μεταβιβάστηκαν στο Λαϊκό Επιτροπάτο των Εσωτερικών, στα πλαίσια του οποίου δημιουργήθηκε η Κρατική Πολιτική Διοίκηση (GPU). **Οι μεταρρυθμίσεις του 1922 ενώ υποτίθεται ότι είχαν σκοπό να μεταβιβάσουν τις αρμοδιότητες της ΤΣΕΚΑ στα δικαστήρια, είχαν στην πράξη σαν αποτέλεσμα να αποδεσμευτούν εντελώς τα πολιτικά αδικήματα από κάθε δικαστική διαδικασία και να δοθούν στην GPU μεγαλύτερες εξουσίες από ότι στην ΤΣΕΚΑ.**

Το δεύτερο σημαντικό γεγονός του 1922 ήταν η δίκη των Φλεβάρη 47 Σοσιαλεπαναστατών με την κατηγορία της συννομωσίας κατά του σοβιετικού καθεστώτος. Οι περισσότεροι καταδικάστηκαν σε διάφορες ποινές φυλάκισης, ενώ 14 σε θάνατο. Οι θανατικές ποινές δεν πραγματοποιήθηκαν, στις 8 Αυγούστου 1922 η Πανρωσική Κεντρική Εκτελεστική Επιτροπή των Σοβιέτ ανέστειλε την εκτέλεση τους, ενώ εξακολουθούσε να θεωρεί τους Σοσιαλεπαναστάτες νόμιμο κόμμα.

Όμως, στην πραγματικότητα, πλέον νόμιμη αντιπολίτευση δεν υπήρχε.

"Θα ήταν ανακρίβεια να αποδοθεί η ευθύνη για το γεγονός αυτό σε ένα μόνο κόμμα. Παρόλο που είναι αλήθεια πως το καθεστώς των Μπολσεβίκων δεν είχε μετά τους δύο πρώτους μήνες μεγάλη διάθεση να ανεχτεί την ύπαρξη οργανωμένης αντιπολίτευσης, είναι εξίσου αλήθεια ότι κανένα από τα κόμμα-

τα της αντιπολίτευσης δεν ήταν διατεθειμένο να περιορίσει τη δράση του μέσα στα όρια της νομιμότητας. Η πορεία προς τη δικτατορία ευνοήθηκε από ενέργειες και των δύο πλευρών”.²⁸

Για πολλούς ιστορικούς, όπως και για τον Κάρρ, οι εξελίξεις μετά το 1922 στο μολσεβίκικο κόμμα είναι τριών μορφών:

A) Συγκεντροποίηση των εξουσιών στο εσωτερικό μίας μικρής ομάδας ηγετών του κόμματος γύρω από την Κεντρική Επιτροπή, το Πολιτικό Γραφείο, και την κυβέρνηση.

B) Η μετατροπή του κόμματος από επαναστατικό σε όργανο κρατικής διεύθυνσης.

Γ) Η εδραίωση του μονοπωλίου του στην πολιτική ζωή της χώρας.

“Όλα τα οργανωμένα πολιτικά κόμματα – ιδιαίτερα τα κόμματα μαζών, όπου τα απλά μέλη και οι ηγέτες βρίσκονται σε απόσταση μεταξύ τους λόγω των τεχνικών και πνευματικών ικανοτήτων που είναι απαραίτητες για την άσκηση καθοδήγησης – παρουσίασαν, όσο δημοκρατικές και αν ήταν οι αρχές λειτουργίας τους, τάσεις εξέλιξης προς την κατεύθυνση της διαμόρφωσης μίας κλειστής ηγετικής ολιγαρχίας”.²⁹

Παρ’ όλο που η φαινόμενη εξέλιξη των γεγονότων, φαίνεται να επιβεβαιώνει την παραπάνω άποψη, **δεν είναι στην ουσία μία ακριβής περιγραφή** που μπορεί να εξηγήσει τις εξελίξεις.

Χρειάζεται μία πιο βαθιά θεώρηση των γεγονότων που συνέβαιναν στη διάρκεια αυτών των χρόνων της Επανάστασης. **Έχει το “δικαίωμα” ένα επαναστατικό κόμμα στη διάρκεια μίας επανάστασης να επιβάλλει τη δικιά του δικτατορία;**

Και στις δύο μεγάλες αστικές επαναστάσεις, την Αγγλική και την Γαλλική, τα επαναστατικά κόμματα που μπήκαν επικεφαλής, οι Πουριτανοί του Κρόμβελ, και οι Ιακοβίνοι του Ροβεσπιέρου, επέβαλλαν τη δική τους δικτατορία για ένα κρίσιμο διάστημα. **Αυτό αντί να οδηγήσει στη συντηρητικοποίηση των κομμάτων ή της επανάστασης, οδήγησε στην ολοκλήρωση της επανάστασης και στην προώθηση των στό-**

χων της. Το τέλος της δικτατορίας αυτών των κομμάτων, ακόμα και η ανατροπή τους από την εξουσία, δεν σήμανε και την καταστροφή αυτών των επαναστάσεων. Το κρίσιμο στοιχείο ήταν ότι ο στόχος αυτών των επαναστάσεων είχε επιτευχθεί, **η αστική τάξη παρέμενε στην εξουσία**, ήταν αυτή που διαμόρφωσε και οργάνωσε την κοινωνία σύμφωνα με τα δικά της συμφέροντα.

Για να θυμηθούμε τα λόγια του Τρότσκι:

“Μια επανάσταση “γίνεται” απ’ ευθείας από μια μειοψηφία. Η επιτυχία μιας επανάστασης είναι δυνατή, ωστόσο, μονάχα εκεί όπου αυτή η μειοψηφία βρίσκει περισσότερη ή λιγότερη υποστήριξη, ή τουλάχιστον, φιλική ουδετερότητα, από μέρους της πλειοψηφίας. Το πέρασμα από διάφορα στάδια της επανάστασης, όπως η μετάβαση από την επανάσταση στην αντεπανάσταση, καθορίζεται άμεσα από τις μεταβαλλόμενες πολιτικές σχέσεις ανάμεσα στη μειοψηφία και την πλειοψηφία, ανάμεσα στην πρωτοπορία και στην τάξη”.

Τα παραπάνω λόγια του Τρότσκι είναι κρίσιμα για την κατανόηση της εσωτερικής εξέλιξης μιας επανάστασης. Μια επανάσταση είναι ταυτόχρονα ο δρόμος για την απελευθέρωση της συντριπτικής πλειοψηφίας, αλλά για τους άμεσους πρωταγωνιστές, τους ανθρώπους που συμμετέχουν ο κίνδυνος να καταστραφούν ή ακόμα και να χάσουν τη ζωή τους είναι μεγάλος. Η επανάσταση είναι ένας βίαιος δρόμος που καμιά τάξη, όσο καταπιεσμένη και αν είναι, δεν τον παίρνει εύκολα. Αλλά και στην εξέλιξη της οι ταλαντεύσεις είναι μεγάλες, θέτοντας σε κίνδυνο την ίδια την επιβίωση της επανάστασης. Μόνο τα πιο αποφασισμένα τμήματα της επαναστατικής τάξης, η πρωτοπορία της, έχει ξεκάθαρο ότι η τάξη πρέπει να τραβήξει τον δρόμο της μέχρι τέλους. Στην Γαλλική Επανάσταση μετά το 1789, παρ’ όλο που ο βασιλιάς και η αριστοκρατία συνωμοτούσαν και ταυτόχρονα οι φεουδαρχικοί στρατοί της Ευρώπης συγκεντρώνονταν για να εισβάλουν στην Γαλλία, οι Γιρονδι-

νοι που έλεγχαν την επανάσταση και επηρέαζαν τις μάζες και τις διαθέσεις τους, προσπαθούσαν να συμβιβαστούν με τον βασιλιά πιστεύοντας ότι κάνοντας παραχωρήσεις θα απέφευγαν τη μοιραία σύγκρουση. Στην πραγματικότητα έδιναν πολύτιμο χρόνο για να οργανωθεί η αντεπανάσταση. Στην κρίσιμη στιγμή ήταν η παρέμβαση της μειοψηφίας των Ιακοβίνων που ανέτρεψε το σκηνικό, που έσωσε την επανάσταση εξαπολύοντας τον επαναστατικό πόλεμο και βαθαίνοντας τις επαναστατικές κατακτήσεις. Το ίδιο συνέβη και στην Ρωσική Επανάσταση. Όπως είδαμε αρχικά ήταν οι Μενσεβίκοι και οι Σοσιαλεπαναστάτες που είχαν την πλειοψηφία στα Σοβιέτ (ειρωνικά, η εργατική τάξη είχε τα δικά της όργανα εξουσίας, αλλά παραχωρούσε την εξουσία στην αστική τάξη!). Χρειάστηκε η παρέμβαση των Μπολσεβίκων για να ακολουθήσει η επανάσταση τον "φυσιολογικό" (αλλά καθόλου αυτονόητο) δρόμο της.

Η Ρωσική Επανάσταση δεν καταστράφηκε από τη δικτατορία των Μπολσεβίκων, **αλλά από την αδυναμία της μικρής εργατικής τάξης της Ρωσίας και την αποτυχία της επανάστασης στις αναπτυγμένες χώρες της δυτικής Ευρώπης** (Ένα κρίσιμο ορόσημο σε αυτήν την πορεία είναι η σφαγή της επανάστασης στην Γερμανία). Καμιά συγκεντροποίηση ενός κομματικού μηχανισμού, ιδιαίτερα σε εποχές κρίσιμες όπου δίνονται μάχες ζωής και θανάτου, όπου ο συγκεντρωτισμός είναι εκ των πραγμάτων επιβεβλημένος, δεν μπορεί από μόνη της να οδηγήσει στην αλλαγή των στόχων ενός κόμματος πολύ περισσότερο σε δικτατορία. Η συγκεντροποίηση των κομματικών μηχανισμών στα αστικά κόμματα δεν οδηγεί τις αστικές χώρες σε αυτόνομες κομματικές δικτατορίες, από τη στιγμή που η ταξική φύση της κοινωνίας δεν θίγεται.

Όμως η εδραίωση του μονοπωλίου της εξουσίας στο Μπολσεβίκο κόμμα, οδήγησε τελικά στην καταστροφή των ιδίων των Μπολσεβίκων, τη σφαγή των Μπολσεβίκων από τον Στάλιν μετά το 1928. **Γιατί υπάρχει μια ουσιώδεις διαφορά ανά-**

μεσα στην ταξική κυριαρχία της αστικής τάξης και αυτής της εργατικής τάξης. Η αστική τάξη μπορεί να διατηρεί την εξουσία της, άσχετα αν υπάρχει δικτατορία, κοινοβούλιο ή βασιλεία. Και αυτό γιατί η ταξική της κυριαρχία δεν βρίσκεται στους αντιπροσωπευτικούς θεσμούς ή ακόμα και στους κρατικούς μηχανισμούς (με την στενή τους έννοια) αλλά στην κυρίαρχη, οικονομική και κοινωνική της θέση, μέσα στην ίδια την κοινωνία.

Αντίθετα, η ουσία της ταξικής κυριαρχίας της εργατικής τάξης, είναι αν η ίδια έχει άμεσα την εξουσία μέσω των εργατικών της συμβουλίων. Αν η εργατική τάξη δεν έχει την εξουσία, δεν έχει τίποτα. Η εργατική τάξη, δεν μπορεί να αποκτήσει την κυρίαρχη θέση που έχουν οι αστοί με άλλους τρόπους έξω από την ίδια την κατάληψη και του ελέγχου της εξουσίας. Γιατί απλά η εργατική τάξη δεν μπορεί, όπως οι αστοί, να αποκτήσει τον έλεγχο και τη μετατροπή μιας κοινωνίας χάρις στην κυρίαρχη οικονομική της θέση. **Η εργατική τάξη για να μπορέσει να διαμορφώσει τη κοινωνία σύμφωνα με τα δικά της συμφέροντα, πρέπει η ίδια άμεσα να κατέχει την εξουσία.** Γι' αυτό ακριβώς τον λόγο ο Λένιν και οι Μπολσεβίκοι επέμεναν, όταν πριν τον Οκτώβρη του 1917 ήσαν μειοψηφία στα Σοβιέτ, ότι δεν μπορούσαν να προχωρήσουν στην κατάληψη της εξουσίας χωρίς να κατακτήσουν την πλειοψηφία στα Σοβιέτ.

Το πρόβλημα, λοιπόν, επί της ουσίας, ήταν ότι η ρωσική εργατική τάξη παρέμεινε έξω από τους μηχανισμούς άμεσου ελέγχου της εξουσίας από την ίδια. Η εργατική τάξη της Ρωσίας ήταν πολύ μικρή, ακόμα και αριθμητικά. Ο πόλεμος, ο οικονομικός αποκλεισμός από τις δυτικές ιμπεριαλιστικές χώρες, και ο εμφύλιος πόλεμος, που τον έκανε ακόμα τρομερότερο η εισβολή στην επαναστατημένη Ρωσία **16(!) στρατών** από διάφορες καπιταλιστικές χώρες (συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας), έκαναν την οικονομική καταστροφή φοβε-

ρή. Η βιομηχανική παραγωγή στα 1920 ήταν μόλις στο 18% αυτής του 1916. Το μερίδιο ψωμιού κατ' άτομο στα 1917 ήταν 300 γραμμάρια, τον Γενάρη του 1918 έφτασε να περικοπεί στα 150 γραμμάρια και λίγο αργότερα στα 50 γραμμάρια, στις 28 Φλεβάρη. Το 1920 η παραγωγή χυτοσιδήρου αντιπροσώπευε μόνο το 3% της προπολεμικής, της κάνναβης το 10%, του λιναριού το 25%, του βαμβακιού το 11%, των τεύτλων το 15%. Η βιομηχανική καταστροφή οδήγησαν στη φυσική μείωση της εργατικής τάξης. Αριθμητικά η εργατική τάξη σημείωσε πτώση κατά 43%.³⁰ Ο πληθυσμός των πόλεων σημείωσε δραματική πτώση ανάμεσα στα 1917 και στα 1920. Σε 40 επαρχιακές πρωτεύουσες η μείωση του πληθυσμού έφτασε το 33%. Μπορούμε να αισθανθούμε την καταρράκωση του ηθικού μιας τάξης που στα τέλη του εμφύλιου πολέμου στα 1921, είχε περάσει, από το 1914 και τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο συμπεριλαμβανομένου, 7 χρόνια αίματος και τρομερών στερήσεων. Στους πρώτους έξη μήνες του 1918, πάνω από ένα εκατομμύριο έφυγαν από την Πετρούπολη αναζητώντας καλύτερη τύχη αλλού. Συνολικά οι κάτοικοι της Πετρούπολης από 2.400.000 το 1917 μειώθηκαν στις 574.000 τον Αύγουστο 1920. Ο οικονομικός αποκλεισμός από τις καπιταλιστικές χώρες ήταν το τελικό χτύπημα για την ρωσική βιομηχανία. Στα 1913 οι εισαγωγές ήσαν 936.6 εκατ. pud (pud=16.38 kg) και οι εξαγωγές 1472.1, στα 1920 οι αντίστοιχοι αριθμοί είχαν καταρρεύσει στα 5.2 και 0.7!³¹

“Για να κρατηθούν στην ζωή οι εργάτες δεν μπορούσαν να αρκεστούν σ’ αυτά που εξασφάλιζε η συλλογική τους παραγωγή. Πολλοί κατέφευγαν στην άμεση ανταλλαγή των προϊόντων τους ή ακόμα και κομματιών από τις μηχανές τους- με τρόφιμα που παρείχαν οι αγρότες”.³²

Η πείνα προκάλεσε επιδημίες, με φοβερότερη απ’ όλες τον τύφο. Οι θάνατοι από τύφο στα χρόνια 1918-20 έφτασαν τα **1.6 εκατομμύρια** και ο τυφοειδής πυρετός, η δυσεντερία και η χο-

λέρα προκάλεσαν ακόμα **700.000...**

Κάτω από αυτές τις συνθήκες η εναπομείνασα εργατική τάξη διαλύθηκε σαν οργανωμένη δύναμη. Το Πανρωσικό Συνέδριο των Σοβιέτ που αρχικά συνεδρίαζε τρεις φορές τον μήνα, μετά τα 1918 έγινε ετήσιο. Στο 5^ο Συνέδριο των Σοβιέτ τον Ιούλη 1918 ένας ομιλητής διαμαρτυρήθηκε, γιατί ούτε ο πρόεδρος της Πανερωσιακής Κεντρικής Εκτελεστικής Επιτροπής ούτε ο πρόεδρος της Κυβέρνησης, δεν είχαν μπει στον κόμπο να παρουσιάσουν στο συνέδριο μια αναφορά για τις δραστηριότητες αυτών των οργάνων στο διάστημα που μεσολάβησε από το προηγούμενο συνέδριο. Το 1919 είχαν να γίνουν εκλογές στα σοβιέτ της Μόσχας πάνω από 18 μήνες.

Έτσι, το κόμμα των Μπολσεβίκων βρέθηκε να κατέχει το μονοπώλιο της εξουσίας, την ίδια στιγμή που ο έλεγχος του από την τάξη έγινε εντελώς ανέφικτη (απλά τα Σοβιέτ δεν λειτουργούσαν). Τον εργατικό χαρακτήρα του κράτους δεν τον έδινε η οργανωμένη σε όργανα εξουσίας εργατική τάξη, αλλά ένα επαναστατικό κόμμα που θεωρητικά την εκπροσωπούσε. Όμως και ο ίδιος ο χαρακτήρας του κόμματος άλλαζε με ταχύτατους ρυθμούς. Το Μπολσεβίκικο κόμμα ήταν ένα σκληρό επαναστατικό κόμμα δοκιμασμένο μέσα σε σκληρές εποχές και αγώνες. Ο αριθμός των μπολσεβίκων στις παραμονές της Φεβρουριανής Επανάστασης του 1917 ήταν 23.600, ένα χρόνο αργότερα 115.000, στα 1919 313.000, στα 1920 431.000, στα 1921 585.000. Παρά την προσπάθεια εκκαθάρισης, πολλά μέλη έμπαιναν στο κόμμα μόνο και μόνο γιατί ήταν ένας τρόπος να βρεις δουλειά (για άλλους για καριέρα). Οι Μπολσεβίκοι επάνδρωναν τον κρατικό μηχανισμό από τη βάση ως την κορυφή. Οι "παλιοί Μπολσεβίκοι" ήταν το 1919 το ένα δέκατο του κόμματος, και το 1921 το ένα τεσσαρακοστό!

Η κατάσταση επιδειωνόταν από το γεγονός ότι η Ρωσία ήταν μια χώρα αγροτών. Οι αγρότες είχαν αρχικά υποστηρί-

ξε την Οκτωβριανή επανάσταση ζητώντας γη, διάλυση των μεγάλων γαιοκτημάτων και μοίρασμα της γης. Ζητούσαν ελεύθερη αγορά για τα προϊόντα τους, να μπορούν να τα ανταλλάσσουν σε συμφέρουσες τιμές με βιομηχανικά προϊόντα από τις πόλεις. Καμιά τάξη δεν συμμετέχει ή είναι συμπαθών (έστω και ουδέτερα) σε μια επανάσταση, αν η τελική της έκβαση δεν θα τις αποφέρει άμεσα οφέλη. Οι αγρότες μπορεί να υποστήριξαν την Ρωσική επανάσταση του '17, όμως τα ταξικά τους συμφέροντα ήσαν διαφορετικά από τους εργάτες. Ήθελαν ατομική ιδιοκτησία της γης, και όπως είχε ήδη πει ο Μαρξ, η μικροπαραγωγή είναι αυτή που παράγει και αναπαράγει τις καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγής. **Ο μόνος δρόμος για να τραβηχτούν οι αγρότες στις σοσιαλιστικές ιδέες, της κατάργησης κάθε μορφής ιδιοκτησίας, είναι αν η βιομηχανική παραγωγή είναι τόσο μεγάλη, πλούσια και φτηνή, που να πειστούν στην πράξη ότι είναι προς το υλικό τους συμφέρον η κοινωνικοποίηση και της αγροτικής παραγωγής μέσω αγροτικών κολεκτίβων.** Ο στόχος των Μπολσεβίκων ήταν η οργάνωση της αγροτικής παραγωγής μέσω πρότυπων μεγάλων αγροκτημάτων, που θα τα διοικούσαν αγροτικά Σοβιέτ. Όμως το πρόβλημα ήταν ακριβώς αυτό: η καταστροφή της έτσι και αλλιώς μικρής βιομηχανικής παραγωγής και η τελική της αποδιοργάνωση στη διάρκεια του εμφύλιου πολέμου και της ιμπεριαλιστικής επέμβασης, σήμαινε ότι απλά δεν υπήρχαν βιομηχανικά προϊόντα για να ανταλλαχτούν με αγροτικά. Το τελικό αποτέλεσμα ήταν ότι από όλη τη γη που απαλλοτριώθηκε μετά το 1917 το 93.7% μοιράστηκε σε μικρούς ατομικούς κλήρους, μόλις το 1,7% έγιναν αγροτικές κολεκτίβες, και το πενιχρό 4.6% κρατικοποιήθηκε.

Τα χρόνια μέχρι τα 1921 είναι τα χρόνια του Πολεμικού Κομμουνισμού. Μη έχοντας άλλη επιλογή οι Μπολσεβίκοι, για να θρέψουν τις πεινασμένες πόλεις, απαγόρευαν την ελεύθερη διατίμηση των αγροτικών προϊόντων και προχωρούσαν σε

αναγκαστικές επιτάξεις σιτηρών. Όμως το τελικό αποτέλεσμα ήταν η ολοένα και μεγαλύτερη **αποξένωση των Μπολσεβίκων από τους αγρότες ενώ τα αποτελέσματα της συλλογής τροφίμων ήσαν πολύ αμφίβολα**. Υπολογίζεται ότι το 30% των αγροτικών προϊόντων το απέκρυσαν επιτυχώς οι αγρότες. Χειρότερα, καλλιεργούσαν μόνο τη γη που χρειάζονταν για την προσωπική τους κατανάλωση, με αποτέλεσμα η καλλιεργήσιμη γη να πέσει στα 1920 στα 3/5 της γης του 1913.³³

Παρ' όλα αυτά αυτό δεν σήμανε την άμεση ρήξη των αγροτών με το καθεστώς των Μπολσεβίκων. Όσο διαρκούσε ο εμφύλιος πόλεμος, οι αγρότες μπροστά στον κίνδυνο να νικήσουν οι Λευκοί (ο παλιός τσαρικός στρατός) και να επανέλθουν οι παλιοί γαιοκτήμονες, αντιδρούσαν στις επιτάξεις σιτηρών με μέτριο τρόπο. Όμως το τέλος του εμφύλιου, είδε μια έκρηξη των αγροτικών εξεγέρσεων με πιο σοβαρές στην επαρχία Ταμπόφ, στο μέσο του Βόλγα, την Ουκρανία, τον βόρειο Καύκασο και τη δυτική Σιβηρία. Μόνο στην επαρχία Ταμπόφ, όπου και η εξέγερση ήταν η καλύτερα οργανωμένη, 50.000 αγρότες συμμετείχαν. Χρειάστηκε πάνω από χρόνο για να την καταστείλει ο Κόκκινος Στρατός.

Το πιο δραματικό επεισόδιο, παράγωγο του αγροτικού προβλήματος, ήταν η εξέγερση στην Κροστάνδη τον Μάρτη 1921. Οι ναύτες της Κροστάνδης στα 1921 δεν ήσαν οι ίδιοι με αυτούς του 1917, που αποτελούσαν το καμάρι της επανάστασης. Η πλειοψηφία των ναυτών του 1917 είχαν μεταφερθεί ή σκοτωθεί στα πεδία των μαχών του εμφύλιου. Ενώ στα 1917, εργάτες από την Πετρούπολη επάνδρωναν ένα μεγάλο τμήμα του στόλου, στα 1921 τα τρία τέταρτα των ναυτών ήσαν αγροτικής προέλευσης. Και ήταν ακριβώς τα προβλήματα των αγροτών με τον Πολεμικό Κομμουνισμό που πυροδότησαν την εξέγερση. Κατά την άποψη των εξεγερμένων για όλα τα προβλήματα δεν έφταιγε ο εμφύλιος, ο οικονομικός αποκλεισμός από τους ιμπεριαλιστές, ή οι περιορισμένοι οικονομικοί πόροι

της ρωσικής κοινωνίας, για όλα έφταιγαν οι Μπολσεβίκοι:

“Η Κομμουνιστική εξουσία έριξε ολόκληρη την Ρωσία σε χωρίς προηγούμενο φτώχεια, πείνα, παγωνιά, και άλλες στερήσεις. Τα εργοστάσια και οι μύλοι έκλεισαν, οι σιδηρόδρομοι είναι στο χείλος της κατάρρευσης. Η επαρχία έχει γδαρθεί μέχρι το κόκαλο. Δεν έχουμε ψωμί, βόδια, ούτε εργαλεία να δουλέψουμε τη γη. Δεν έχουμε ρούχα, ούτε παπούτσια, ούτε καύσιμα [...] Οι κομμουνιστές προδότες σας έριξαν σε όλα αυτά”.³⁴

Στρατηγοί του παλιού καθεστώτος συνέρεαν στην Κροστάνδη και αποκτούσαν σχέσεις με μερικούς από τους ηγέτες της εξέγερσης. Ακόμα και ο αντισημιτισμός χρησιμοποιήθηκε. Όταν ο Βερσίνιν, ένας μέλος της Επαναστατικής Επιτροπής της Κροστάνδης, συνάντησε ένα σοβιετικό απόσπασμα στις 8 Μάρτη για συνομιλίες τους είπε: “Αρκετά με τα ζήτω σας, ενωθείτε μαζί μας για να νικήσουμε τους Εβραίους. Είναι η καταραμένη κυριαρχία τους, που εμείς οι εργάτες και οι αγρότες υποφέρουμε”.³⁵

Οι Μπολσεβίκοι δεν είχαν καμιά επιλογή από το να τσακίσουν ένα κέντρο αντεπανάστασης σε ναυτικό φρούριο λίγο έξω από την Πετρούπολη. Όλες οι πτέρυγες του μπολσεβικισμού στα 1921, ακόμα και η “Εργατική Αντιπολίτευση”, συμφωνούσαν απόλυτα στην ανάγκη ένοπλης καταστολής της εξέγερσης.

Το πόσο πολύπλοκες ήσαν οι συνθήκες στην Ρωσία του 1921, το υπογραμμίζει ίσως καλύτερα από οτιδήποτε το κίνημα του Μάχνο στην Ουκρανία. Ήταν ένα αντάρτικο κίνημα μέσα στους αγρότες της Ουκρανίας. Το 1918, ο Μάχνο πολέμουσε ενάντια στην γερμανική κατοχή και τα ανδρείκελα της. Με την είσοδο του Κόκκινου Στρατού αρχικά πολέμησε στο πλευρό του. Στη συνέχεια, στηριζόμενος σε εύπορους αγρότες (κουλάκους) προχώρησε σε ανταρσία και την ίδρυση Αναρχικής Δημοκρατίας (από εύπορους χωρικούς!). Έκανε επιθέσεις ή εμπόδιζε τη μεταφορά επιταγμένων σιτηρών προς τις πόλεις.

Ο Τρότσκι θυμάται (*Ένα Λαϊκό Μέτωπο Επικριτών*):

“Το 1917-18 οι επαναστάτες εργάτες υπήρξαν οι ηγέτες των αγροτικών μαζών όχι μόνο του στόλου αλλά και ολόκληρης της χώρας. Οι χωρικοί άρπαξαν και μοίρασαν τη γη τις περισσότερες φορές με την καθοδήγηση των στρατιωτών και των ναυτών που έφταναν στις πατρικές περιοχές τους. Οι επιτάξεις σταριού μόλις είχαν αρχίσει και στρέφονταν ιδίως ενάντια στους γαιοκτήμονες και τους κουλάκους. Οι αγρότες συμβίβαστηκαν με τις επιτάξεις θεωρώντας αυτές σαν ένα αναγκαίο κακό. Αλλά ο εμφύλιος πόλεμος παρατάθηκε για τρία ολόκληρα χρόνια. Η πόλη στην πράξη δεν έδινε τίποτα στο χωριό και έπαιρνε σχεδόν όλα απ’ αυτό, κυρίως για τις πολεμικές ανάγκες. Οι χωρικοί τάσσονταν υπέρ των “Μπολσεβίκων” αλλά ολοένα εχθρικότεροι γίνονταν εναντίον των “κομμουνιστών” [...] Αυτή η διάθεση, δηλαδή η εχθρότητα προς την πόλη, τροφοδότησε το κίνημα του Μάχνο, ο οποίος καταλάμβανε και λεηλατούσε αμαξοστοιχίες που προορίζονταν για τα μεγάλα εργοστάσια, τις φάμπρικες και τον Κόκκινο Στρατό, ανατίνιζε τις σιδηροδρομικές γραμμές, σκότωνε του κομμουνιστές κ.λπ. Βέβαια ο Μάχνο αυτά τα ονόμαζε πάλη των αναρχικών ενάντια στο “κράτος”. Στην πραγματικότητα ήταν αγώνας των μαρξισμένων μικροϊδιοκτητών ενάντια στην προλεταριακή δικτατορία [...] Η μικρομπουρζουαζία δεν ξέρει τι θέλει και λόγω της θέσης της δεν μπορεί να ξέρει. Αυτός είναι ο λόγος γιατί τόσο εύκολα κάλυπτε τη σύγχυση των αιτημάτων της και των ελπίδων της τότε με την αναρχική σημαία, τότε με τη σημαία των λαϊκιστών και τότε απλώς με την “πράσινη” σημαία”.

Τελικά το κίνημα του Μάχνο το διέλυσε ο Κόκκινος στρατός, **αλλά η ουσιαστική του εξαφάνιση έγινε χάρις στη ΝΕΠ**, πράγμα που δείχνει πολύ παραστατικά την πραγματική κοινωνική του διάσταση και ότι ο “αναρχισμός” του δεν ήταν παρά το προκάλυμμα.

Στα 1921 άρχισε να εφαρμόζεται η Νέα Οικονομική Πο-

λιτική(ΝΕΠ). Αυτή έδινε πλέον το δικαίωμα στους αγρότες να διακινούν τα αγροτικά προϊόντα με βάση τους κανόνες της αγοράς ορίζοντας απλώς ένα φόρο επί της αγροτικής παραγωγής. **Το αποτέλεσμα ήταν η έντονη ταξική διαφοροποίηση και η έντονη εμφάνιση ενός πλούσιου στρώματος αγροτών, των κουλάκων.** Στα 1922 το 78% όλου του λιανικού εμπορίου ήταν σε ιδιωτικά χέρια. Στη 13^ο Συνδιάσκεψη του κόμματος τον Γενάρη του 1924, ο Πρεομπραζένσκι υπολόγιζε ότι το 1/3 και το μισό των καθαρών κερδών στο εμπόριο και τη βιομηχανία πήγαινε στα χέρια ιδιωτών καπιταλιστών. Γιατί η ΝΕΠ δεν αφορούσε μόνο τους αγρότες αλλά και τη βιομηχανική παραγωγή. **Το κριτήριο της "οικονομικής αποδοτικότητας" επιβλήθηκε και στη βιομηχανία.** Το αποτέλεσμα ήταν μια έκρηξη των απολύσεων. Ο αριθμός των ανέργων εργατών αυξήθηκε από 175.000 στα 1922 σε 1.240.000 στα 1924, ποσοστό ιδιαίτερα υψηλό αν συνυπολογίσει κανείς ότι το σύνολο των εργατών και υπαλλήλων στα 1924 ήταν 8.5 εκατομμύρια. Οι εργατικοί μισθοί έπεσαν στο μισό αυτών του 1913. Στη διοίκηση των επιχειρήσεων απαγορεύτηκε ο οποιοσδήποτε εργατικός έλεγχος ή η συμμετοχή των Συνδικάτων. Την ίδια στιγμή η ηγεσία των συνδικάτων δεν δεχόταν να υποστηρίξει απεργίες για υψηλότερους μισθούς, "λόγω των οικονομικών συνθηκών", ιδιαίτερα στις κρατικές επιχειρήσεις. Το αποτέλεσμα ήταν ότι πάνω από το 50% των εργατών εγκατέλειψαν τα Συνδικάτα μεταξύ του Ιούλη 1921 και Αυγούστου 1922.³⁶

Ο κύκλος είχε πλέον ολοκληρωθεί. Ένα κόμμα κατείχε δικτατορικά την εξουσία στο όνομα του προλεταριάτου, ενός προλεταριάτου που δεν είχε κανένα ρόλο στην καθημερινή διοίκηση του κράτους. Οι οικονομικές συνθήκες, καταστροφή της βιομηχανικής παραγωγής, αγροτική "πерикуκловση", ιμπεριαλιστική επέμβαση και οι καταστροφές του εμφύλιου πολέμου, μπορούσαν αρχικά να δικαιολογήσουν τη δικτατορική συγκεντροποίηση της εξουσίας σε ένα κόμμα που,

πράγματι, και η ιστορία του και η συνολικότερη σύνθεση του ήταν προλεταριακές. Επί πλέον υπήρχε σε παγκόσμια κλίμακα κατάσταση επαναστατικής κρίσης. Η Γερμανική Επανάσταση ξέσπασε τον Νοέμβριο 1918, και η επαναστατική κρίση διάρκεσε ως το καλοκαίρι του 1919. Ένας δεύτερος επαναστατικός γύρος θα ξεσπούσε στην Γερμανία στα 1923. Στην Ουγγαρία ένα σοβιετικό καθεστώς κατέλαβε την εξουσία για λίγο, ενώ στην Αυστρία στα 1919 επαναστάτες οδήγησαν χιλιάδες ανέργους στην κατάληψη του Κοινοβουλίου. Το στρατό της Αγγλίας και της Γαλλίας συντάρασαν εξεγέρσεις στρατιωτών. Ακόμα και στην Ισπανία, που δεν είχε λάβει μέρος στον πόλεμο, τα χρόνια 1918-20 ονομάστηκαν "Τα τρία Μπολσεβίκικα χρόνια". Η Ευρώπη έμοιαζε να στροβιλίζεται στους ρυθμούς ενός επαναστατικού τυφώνα, που τον είχε προκαλέσει η επιτυχής έκβαση, αλλά και η διατήρηση της εξουσίας, στην Ρωσία των Μπολσεβίκων. Υπήρχαν, λοιπόν, βάσιμες ελπίδες ότι παρά τα προβλήματα αν οι Μπολσεβίκοι "άντεχαν", η ευρωπαϊκή επανάσταση θα ερχόταν σε βοήθεια της καθυστερημένης Ρωσίας και η οικονομική ενίσχυση από τις ανεπτυγμένες οικονομικά χώρες θα έλυνε τα προβλήματα της καθυστερημένης Ρωσίας. **Όμως αυτό δεν έγινε.** Τα Σοσιαλδημοκρατικά κόμματα βοήθησαν τους αστούς της Δυτικής Ευρώπης να πνίξουν στο αίμα την επαναστατική έφοδο του ευρωπαϊκού προλεταριάτου. Το Μπολσεβίκικο κόμμα βρέθηκε να κατέχει μια εξουσία που ολοένα και περισσότερο ήταν ανεξάρτητη από το προλεταριάτο. Έπρεπε παρ' όλα αυτά να διευθύνει την οικονομική και κοινωνική ζωή μιας καθυστερημένης οικονομικά χώρας. Και οι μέθοδοι που αναγκαστικά παραμένουν, αν δεν είναι (και δεν θα μπορούσαν να είναι στις συνθήκες κατάρρευσης της τότε Ρωσίας) προλεταριακοί, είναι οι κλασικοί καπιταλιστικοί τρόποι. **Η οικονομία πρέπει να κινηθεί, το κριτήριο δεν μπορεί παρά να είναι η αποτελεσματικότητα, η κοινωνία πρέπει να παράγει τα τρόφιμα για να τραφεί.** Οι ίδιοι

οι Μπολσεβίκοι άρχισαν μέσα από αυτήν τη διαδικασία να αλλάζουν, να μετατρέπονται σε κάτι τελείως διαφορετικό από το παλιό επαναστατικό κόμμα.

Αλλά ας δούμε τη διαδικασία αλλαγών μέσα στο κόμμα των Μπολσεβίκων από πιο κοντά, που σε συνδυασμό με την εξάφaniση της εργατικής τάξης σαν οργανωμένης δύναμης που διοικεί αυτόνομα την κοινωνία, οδήγησε τελικά και στην καταστροφή των ίδιων των Μπολσεβίκων.

Οι εξελίξεις στο κόμμα των μπολσεβίκων

Το καταστατικό των Μπολσεβίκων του 1903, μόνο έμμεσα προέβλεπε την υποχρέωση των μελών του κόμματος να συμμορφώνονται με τις αποφάσεις του κόμματος. Αναθεωρήθηκε τον Αύγουστο του 1917, και για πρώτη φορά, αυτή η υποχρέωση προβλεπόταν ρητά. Το δικαίωμα στη διαφωνία παρέμενε, μέχρι τη στιγμή που το κόμμα θα αποφάσιζε, με βάση την αρχή ότι η μειοψηφία υποτάσσεται στην πλειοψηφία. **Μετά την επανάσταση του Οκτώβρη οι διαφωνίες στο εσωτερικό του κόμματος οξύνθηκαν σε αφάνταστο βαθμό, πρωτόγνωρο ακόμα και για τους Μπολσεβίκους, που όπως είδαμε οι διαφωνίες ήσαν πάντα ένα από τα χαρακτηριστικά του κόμματος.** Οι διαφωνίες πήραν δραματικό χαρακτήρα για το θέμα της υπογραφής της συνθήκης ειρήνης του Μπρέστ-Λιτόφσκ με την Γερμανία. Σε θυελλώδης αντιπαράθεση στην Κεντρική Επιτροπή, ο Ντζερζίνσκι (επικεφαλής του κόμματος στην ΤΣΕΚΑ!), εξέφρασε τη **λύπη του** που το κόμμα δεν ήταν αρκετά ισχυρό, ώστε να διακινδυνεύσει μια παραίτηση του Λένιν (που αρχικά υποστήριζε την ειρήνη σχεδόν μόνος του), ενώ ο Λομόφ δεν δίστασε να δηλώσει ανοιχτά **“πρέπει να πάρουμε την εξουσία χωρίς τον Βλαντιμίρ Ίλιτς”!** Η διαμάχη γύρω από το θέμα της συνθήκης του Μπρέστ-Λιτόφσκ, οδήγησε στη δημιουργία μιας ομάδας “αριστερών κομμουνιστών”

μέσα στο κόμμα που εξέδωσε για 15 μέρες στην Πετρούπολη μια ημερήσια εφημερίδα, τον *Kommunist*. Μετά το θέμα της συνθήκης ειρήνης, η αντιπολίτευση κατεύθυνε τα πυρά της σε θέματα εργατικής δημοκρατίας, στη χρησιμοποίηση "ειδικών" και τη μη συλλογική διεύθυνση της βιομηχανίας. Κάποιες κινήσεις έγιναν, από την πλευρά της ομάδας της αντιπολίτευσης, για **συνεργασία με τους αριστερούς Σοσιαλεπαναστάτες**. Το Απρίλιο του 1918, πάλι ο *Kommunist* εμφανίστηκε στην Μόσχα με εκδότες τους Μπουχάριν, Ράντεκ, Σμυρνόφ. Το καλοκαίρι του 1918 η κορύφωση του εμφυλίου πολέμου και οι τρομοκρατικές επιθέσεις των Σοσιαλεπαναστατών, οδήγησε στην ανάγκη αποκατάστασης της κομματικής πειθαρχίας και η ομάδα αυτή έπαψε να λειτουργεί.

Με τον όρο "δημοκρατικός συγκεντρωτισμός", περιγράφονταν μια διαδικασία που είχε ως εξής: Οι αποφάσεις για τη γραμμή του κόμματος περνούσαν μέσα από τη συζήτηση στους κομματικούς πυρήνες, μετά από τη διαδικασία των τοπικών ή περιφερειακών επιτροπών και μεταβιβαζόταν τελικά στην Κεντρική Επιτροπή. Το ανώτατο αυτό εκτελεστικό όργανο, εκλεγόταν από το κυρίαρχο συνέδριο του κόμματος, που γινόταν ταχτικά **μια φορά τον χρόνο**. Παρόλο που οι πυρήνες βρίσκονταν στο κατώτερο σημείο αυτής της ιεραρχίας, κάθε άλλο παρά μικρής σημασίας ήταν. Μέσα στα σκληρά χρόνια της επαναστατικής δράσης, η **αυτονομία** τους ήταν μεγάλη, και οι σκληρές αντιπαραθέσεις που πάντα υπήρχαν στους Μπολσεβίκους είχαν δημιουργήσει **παράδοση ανοιχτής διαφωνίας και αντιπαραθέσης**. Ο ίδιος ο Λένιν, θεωρούσε (όπως είδαμε με τη διαμάχη του 1903 για το ποιος είναι μέλος του κόμματος) αναγκαία την ενεργή συμμετοχή όλων των μελών του κόμματος στη λήψη των αποφάσεων και τη διαμόρφωση της γραμμής. Όταν, πολλές φορές, ο Λένιν μιλούσε για την "καθυστέρηση" και την "έλλειψη παιδείας" του ρωσικού λαού, το έκανε όταν παρουσιαζόταν δυσλειτουργίες σε αυτήν τη λειτουργία.

γία. Στις 24 Σεπτέμβρη 1920, η Κεντρική Επιτροπή κυκλοφόρησε εγκύκλιο που κατηγορούσε, για τις εντάσεις μεταξύ "βάσης" και "κορυφής", τις "εσφαλμένες και συχνά εντελώς απaráδεκτες μεθόδους δουλειάς που χρησιμοποιούσαν ορισμένα κομματικά όργανα".

Η κορύφωση του εμφύλιου πολέμου και η οικονομική καταστροφή, αναγκαστικά οδήγησαν στον μεγαλύτερο συγκεντρωτισμό. Στο 8^ο Συνέδριο του κόμματος, το Μάιο 1919, ο Οσίνσκι διαμαρτυρήθηκε για τη συγκέντρωση της κομματικής δουλειάς στα χέρια της Κεντρικής Επιτροπής λέγοντας "ότι οι σύντροφοι Λένιν και Σβερντλόφ, αποφασίζουν για τα καθημερινά ζητήματα μετά από απλή συνεννόηση μεταξύ τους ή με τους συντρόφους που είναι υπεύθυνοι για τους διάφορους κλάδους της σοβιετικής κυβέρνησης", θέτοντας ουσιαστικά το ζήτημα ότι "πλέον η Κεντρική Επιτροπή έχει πάψει ουσιαστικά να υπάρχει σαν συλλογικό όργανο". Στο 8^ο Συνέδριο εμφανίστηκε επί πλέον μια "στρατιωτική αντιπολίτευση", που αμφισβητούσε την ορθότητα της πολιτικής του Τρότσκι στον Κόκκινο Στρατό να χρησιμοποιεί πρώην τσαρικούς αξιωματικούς. Ωστόσο, η τελική απόφαση αναγνώριζε ότι η κατάσταση που δημιουργούσε ο εμφύλιος πόλεμος απαιτούσε "τον πιο έντονο συγκεντρωτισμό και την πιο αυστηρή πειθαρχία στο εσωτερικό του κόμματος". Αποφασίστηκε ακόμα να μειωθούν, για τον ίδιο λόγο, τα μέλη της Κεντρικής Επιτροπής σε 19 και όρισε οι συνεδριάσεις της να γίνονται κάθε 15 μέρες. Ακόμα, το συνέδριο προχώρησε στην ίδρυση ενός πενταμελούς Πολιτικού Γραφείου "για τη λείπει αποφάσεων που δεν επέτρεπαν καθυστέρηση", η ίδρυση ενός "Οργανωτικού Γραφείου" για την καθοδήγηση όλης της οργανωτικής δουλειάς του κόμματος, και τέλος μιας "Γραμματείας της Κεντρικής Επιτροπής". Το 1920, η συγκεντροποίηση έγινε ακόμα μεγαλύτερη, όταν αποφασίστηκε η ενισχύσει της Γραμματείας και η ανάθεση σε αυτήν "της αρμοδιότητας να αποφασίζει για οργανωτικού ή εκτελε-

στικού χαρακτήρα καθημερινά θέματα". Η Γραμματεία αποτελούνταν από τους Κρεστίνσκι, Πρεομπραζένσκι, Σερεμπριάκοφ.³⁷

Η ενίσχυση του συγκεντρωτισμού, κάθε άλλο παρά οδήγησε να σιγήσουν οι αντιπολιτεύσεις στο κόμμα. Η παράδοση του κόμματος σε αντιπαραθέσεις συνεχιζόταν αμείωτη. Στο 9^ο Συνέδριο του κόμματος (Μάρτης 1920), η Εργατική Αντιπολίτευση της Κολοντάι επικαλούμενη την αρχή του δημοκρατικού συγκεντρωτισμού, αντιτάχθηκε στην καθιέρωση της διοίκησης ενός ατόμου στη βιομηχανία, εξασφαλίζοντας στο θέμα αυτό την υποστήριξη των Συνδικάτων. Το Σεπτέμβριο του 1920, αποφασίστηκε η δημιουργία μιας "Επιτροπής Ελέγχου δίπλα στην Κεντρική Επιτροπή", με αποστολή "να δέχεται και να εξετάζει κάθε είδους παράπονα", ενώ οριζόταν ότι "τα μέλη της Κεντρικής Επιτροπής δεν έπρεπε να είναι και μέλη της Επιτροπής Ελέγχου". Δημιουργήθηκε ακόμα "Επιτροπή Ελέγχου του Κρεμλίνου", για να εξετάσει "τα προνόμια του Κρεμλίνου" που προκαλούσαν συνεχείς διαμαρτυρίες στο εσωτερικό του κόμματος και "εφόσον ήταν αδύνατον να τα καταργήσει εντελώς, να τα περιορίσει σε βαθμό που να είναι ανεκτά από τα μέλη του κόμματος". Η Κεντρική Επιτροπή Ελέγχου, άρχισε το έργο της με εγκύκλιο προς τα μέλη του κόμματος "να της γνωστοποιούν κάθε παράπτωμα οποιουδήποτε μέλους του κόμματος, χωρίς να υπολογίζουν καθόλου τη θέση ή τις αρμοδιότητες του καταγγελλόμενου".

Η εξάπλωση και η έκταση της αντιπολίτευσης, οδήγησε την Κεντρική Επιτροπή τον Μάρτη του 1921 στο 10^ο Συνέδριο του κόμματος, να αποδώσει την αναταραχή στη "φοβερή εξάντληση των εργαζόμενων μαζών από τον πόλεμο, την οικονομική αποδιοργάνωση, το κρύο και την πείνα". Η Εργατική Αντιπολίτευση ήταν η σημαντικότερη αντιπολιτευτική ομάδα των μπολσεβίκων μετά την Επανάσταση. Ο Σλιάπνικοφ και η Κολοντάι ήταν οι πιο γνωστοί ηγέτες της. Το πρόγραμμα της Ερ-

γατικής Αντιπολίτευσης, αντιδρώντας στην ολοένα και μεγαλύτερη συγκεντροποίηση, πρότεινε τον έλεγχο της παραγωγής από τα Συνδικάτα. Ζητούσε την εκκαθάριση του κόμματος από τα μη εργατικά του στοιχεία, απαιτούσε ανοιχτές εκλογές για όλες τις θέσεις του κομματικού μηχανισμού και ελεύθερη διακίνηση των ιδεών των διαφωνούντων στο εσωτερικό του κόμματος. Η μπροσούρα της Κολοντάι, *Εργατική Αντιπολίτευση*, εκδόθηκε και μοιράστηκε στα μέλη του κόμματος στο 10^ο Συνέδριο το Μάρτιο του 1921. Είναι ενδεικτικό ότι η παράδοση των Μπολσεβίκων στον ανοιχτό διάλογο, στο δικαίωμα στη διαφωνία, ήταν ακόμα τόσο ισχυρή ώστε το πρόγραμμα της Εργατικής Αντιπολίτευσης **τυπώθηκε από το ίδιο το κόμμα σε 250.000 αντίτυπα**. Το κόμμα σε σχέση με τον ρόλο των συνδικάτων είχε για άλλη μια φορά διαμετρικά αντίθετες απόψεις. Ο Τρότσκι, διαφωνώντας με τον Λένιν, πρότεινε την απόλυτη υποταγή των συνδικάτων στο κόμμα. Ολόκληρο τον Ιανουάριο του 1921, η Πράβδα δημοσίευε άρθρα πολεμικά με διαφορετικές απόψεις. Ο Λένιν αφού κατηγόρησε τον Τρότσκι ότι “είχε δημιουργήσει ομάδα στο εσωτερικό του κόμματος στη βάση μιας λανθασμένης πλατφόρμας” συνέχιζε παρ’ όλα αυτά:

“Αναμφισβήτητα είναι δικαίωμα μας να συγκροτούμε διάφορες ομάδες – ιδιαίτερα πριν από ένα συνέδριο – όπως επίσης και να επιδιώκουμε τη συγκέντρωση ψήφων”.

Το 10^ο συνέδριο έγινε στον απόηχο της εξέγερσης της Κροστάνδης. Παρά το τέλος του εμφύλιου πολέμου, η κατάσταση της χώρας ήταν άθλια και η έλλειψη τροφίμων ήταν δραματική όπως και το 1918. Το συνέδριο γινόταν σε συνθήκες οικονομικής κατάρρευσης και ένοπλης εξέγερσης. Ο Λένιν τόνιζε:

“Σύντροφοι, ο χρόνος που πέρασε ήταν ένας ασυνήθιστος χρόνος στη διάρκεια του οποίου επιτρέψαμε στους εαυτούς μας την πολυτέλεια των συζητήσεων και των διαφωνιών στο εσωτερικό του κόμματος. Για ένα κόμμα που είναι κυκλωμένο από τους ισχυρότερους και τρομερότερους εχθρούς στους

οποίους περιλαμβάνεται και ολόκληρος ο καπιταλιστικός κόσμος, για ένα κόμμα που κουβαλάει στους ώμους του ένα τέτοιο πρωτοφανές βάρος, η πολυτέλεια αυτή ήταν πραγματικά εκπληκτική”.³⁸

Το συνέδριο αποφάσισε ότι η διάδοση των ιδεών της Εργατικής Αντιπολιτεύσεις “ήταν ασυμβίβαστη με την ιδιότητα του μέλους του κόμματος”. Εντούτοις, **αρνήθηκε να δεχθεί** τις παραίτησης των μελών της Αντιπολίτευσης που επανεκλέχθηκαν στην Κεντρική Επιτροπή. Ενώ βεβαίωνε ότι “θα υπάρχει η δυνατότητα λεπτομερέστατης ανταλλαγής απόψεων, για οποιοδήποτε θέμα, ανάμεσα στα μέλη του κόμματος στα πλαίσια ειδικών εντύπων, εκδόσεων ποικίλης ύλης κ.λπ”.

Η σημαντικότερη απόφαση του συνεδρίου, ήταν ότι στα θέματα που θα υπήρχε διαφωνία, η διαφωνία έπρεπε να συζητείται “όχι σε επίπεδο ομάδων που διαμορφώνονται με βάση κάποια πλατφόρμα αλλά από όλα τα μέλη του κόμματος”. Η κεντρική επιτροπή αναλάμβανε την υποχρέωση “να καταργήσει εντελώς κάθε φραξιονισμό”.

“Χάριν της επιβολής αυστηρής πειθαρχίας στο κόμμα και όλους τους σοβιετικούς θεσμούς και χάριν της επίτευξης της μεγαλύτερης δυνατής ενότητας, μέσω της εξάλειψης κάθε φραξιονισμού, το συνέδριο παρέχει στην Κεντρική Επιτροπή πλήρεις εξουσίες σε περίπτωση ή περιπτώσεις παραβίασης της πειθαρχίας ή αναβίωσης ή ανοχής του φραξιονισμού να επιβάλλει όλα τα πειθαρχικά μέτρα και τις κυρώσεις που προβλέπονται από το καταστατικό του κόμματος μέχρι δηλαδή και τη διαγραφή από το κόμμα ή προκειμένου για μέλη της Κεντρικής Επιτροπής τον υποβιβασμό τους σε αναπληρωματικά μέλη και σε εξαιρετικές μόνο περιπτώσεις τη διαγραφή τους από το κόμμα”.

Σαν δικλίδα ασφαλείας αποφασίσθηκε να υπάρχει πλειοψηφία 2/3 για να διαγραφεί ή να υποβιβαστεί ένα μέλος της Κεντρικής Επιτροπής.

Η κατάσταση ήταν τόσο κρίσιμη στα 1921, ώστε το αυτονόητο μέχρι τότε δικαίωμα των μελών του κόμματος να συγκροτούν ομάδες αναστελλόταν. Παρ' όλα αυτά, αποφασίστηκε ταυτόχρονα να ενισχυθεί "η εργατική δημοκρατία" μέσα στο κόμμα. Έπρεπε να υπάρχει:

"Συνεχείς έλεγχος της δουλειάς της κομματικής ηγεσίας από την κοινή γνώμη του κόμματος, συνεχής αλληλεπίδραση ανάμεσα την ηγεσία και το σύνολο των μελών του κόμματος, καθώς και παράλληλη αύξηση της ευθύνης των κομματικών επιτροπών όλων των επιπέδων όχι μόνο απέναντι στα ανώτερα όργανα του κόμματος αλλά και απέναντι στις κατώτερες βαθμίδας κομματικές οργανώσεις".

Το συνέδριο προσπαθούσε να ισορροπήσει κυριολεκτικά σε τεντωμένο σχοινί. Έπρεπε και να λειτουργήσει ο κρατικός μηχανισμός, σε συνθήκες εξαθλίωσης και πείνας εκατομμυρίων ανθρώπων, και να διατηρηθούν οι επαναστατικές παραδόσεις του μπολσεβικισμού συμπεριλαμβανόμενου και του δικαιώματος στη διαφωνία.

Τα μέλη της Κεντρικής Επιτροπής αυξήθηκαν σε 25 και εκλέχθηκαν άλλα 15 σαν αναπληρωματικά, που παρακολουθούσαν τις συνεδριάσεις χωρίς δικαίωμα ψήφου. **Αυτό όχι μόνο δεν βοήθησε τη δημοκρατία μέσα στο κόμμα, αλλά αντίθετα, μετέτρεπε την κεντρική επιτροπή από εκτελεστικό όργανο υπόλογο σε όλο το κόμμα και στο συνέδριο του, σε συμβούλιο αρχηγών ενός ολοένα και πιο συγκεντρωτικού κομματικού μηχανισμού.** Το προσωπικό της γραμματείας, που δημιουργήθηκε το 1919, αυξήθηκε από 30 άτομα σε 150 το 1920 και στα 1921 σε 602(!) άτομα, και ακόμα ενός στρατιωτικού αποσπάσματος 140 ανδρών που χρησιμοποιούνταν σαν φρουροί και αγγελιοφόροι!!

Τρία μέλη της προηγούμενης γραμματείας, που είχαν υποστηρίξει τον Τρότσκι στην κόντρα του με τα συνδικάτα, απομακρύνθηκαν και αντικαταστάθηκαν από άλλα τρία που οι δύο

στην πορεία αποδείχθηκαν από τους πιο αφοσιωμένους οπαδούς του Στάλιν...

Στο κόμμα πλέον συνέρεαν όχι μόνο αφοσιωμένοι κομμουνιστές, αλλά και καριερίστες, άνθρωποι που προσπαθούσαν να εκμεταλλευτούν το γεγονός ότι σε μια κατεστραμμένη χώρα, οι Μπολσεβίκοι ήσαν το μόνο νόμιμο κόμμα. Το κόμμα είχε αυξηθεί από 23.600 μέλη το 1917, σε 585.00 μέλη τον Γενάρη του 1921. Αποφασίστηκε εκκαθάριση των μελών, την οποία ανέλαβε επιτροπή στην οποία συμμετείχαν μέλη και της αντιπολίτευσης (μια και η ανάγκη για εκκαθάριση ήταν κοινή διαπίστωση) και διαγράφηκαν περίπου το 25%. Από περισσότερα από 650.000 μέλη τον Οκτώβρη 1921, έμειναν τελικά λιγότερα από 500.000. Περισσότερο διαγράφηκαν διανοούμενοι, και ενισχύθηκε το ποσοστό των εργατών και αγροτών μελών του κόμματος.

Η πολιτική της ΝΕΠ (Νέας Οικονομικής Πολιτικής) όξυνε ακόμα περισσότερο τις αντιπαραθέσεις στο κόμμα. **Μια νέα αντιπολίτευση δημιουργήθηκε υποστηρίζοντας ότι η κομματική ηγεσία εγκατέλειπε τον κομμουνισμό, έκανε παραχωρήσεις στην αγροτιά σε βάρος του προλεταριάτου και γινόταν αντεπαναστατική και αστική.** Ηγέτης αυτής της αντιπολίτευσης ήταν ο Σλιάπνικοφ, μέλος της Κεντρικής Επιτροπής και εξέχων μάλιστα μέλος της. Τον Αύγουστο 1921, ο Λένιν πρότεινε τη διαγραφή του, όμως η πρόταση δεν κατάφερε να συγκεντρώσει την απαραίτητη πλειοψηφία των 2/3 και έτσι ο Σλιάπνικοφ τιμωρήθηκε με απλή επίπληξη.

Όταν συγκλήθηκε το 11^ο Συνέδριο του κόμματος τον Μάρτιο του 1922 οι αντιθέσεις ήταν τόσο μεγάλες, που **η αντιπολίτευση έκανε έκκληση στην Εκτελεστική Επιτροπή της Τρίτης Διεθνούς για υποστήριξη!!** Στο 11^ο Συνέδριο μια επιτροπή αποτελούμενη από τους Στάλιν, Ζηνόβιεφ και Ντζερζίνσκι κατηγόρησε 22 μέλη της αντιπολίτευσης για φραξιονισμό και ζήτησε τη διαγραφή πέντε ηγετικών μελών της των Κολοντάι,

Σλιάπνικοφ, Μεντβέντεφ, Μιτίν και Κουζνέτσοφ. Οι δύο τελευταίοι διαγράφηκαν, που ήσαν και σχετικά άγνωστοι, ενώ οι τρεις πρώτοι τιμωρήθηκαν με αναστολή. Παρά τις συνθήκες κρίσης και έντασης, η παράδοση της ανοχής στη διαφορετική άποψη των Μπολσεβίκων παρέμενε ισχυρή.

Το συνέδριο, μπροστά στους τεράστιους κινδύνους που αντιμετώπιζε η επανάσταση, ενίσχυσε ακόμα περισσότερο τον συγκεντρωτισμό. Ο Λένιν περιέγραψε τη ΝΕΠ σαν οπισθοχώρηση:

“Η πειθαρχία πρέπει να είναι πιο συνειδητή και είναι εκατό φορές πιο απαραίτητη, γιατί, όταν ένας ολόκληρος στρατός υποχωρεί, δεν ξέρει που θα σταματήσει. Το μόνο που βλέπει ο στρατός αυτός είναι ότι υποχωρεί, και πολλές φορές αρκούν μερικές φωνές πανικού για να το βάλλουν όλοι στα πόδια”.

Ο Σλιάπνικοφ διαμαρτυρήθηκε ότι ο Λένιν είχε απειλήσει την αντιπολίτευση με “πολυβόλα” και σοκαρισμένος ο Λένιν διευκρίνισε ότι τα πολυβόλα αφορούν τους αντεπαναστάτες και ότι για τα μέλη του κόμματος “δεν γινόταν λόγος παρά μόνο για μέτρα κομματικής πειθαρχίας”.

Το πιο σκληρό μέτρο ήταν ότι από δω και στο εξής, η Κεντρική Επιτροπή και η Κεντρική Επιτροπή Ελέγχου, θα συνεργάζονταν στενά με την GPU για την **αντιμετώπιση όχι μόνο των αντεπαναστατικών ενεργειών αλλά και τους διαφωνούντες στο κόμμα**. Ακόμα η Γραμματεία αντί να αποτελείται από τρεις ισότιμους γραμματείς, αποφασίστηκε να είναι ένας μόνο ο Γραμματέας και να έχει δύο βοηθούς. Τη θέση του Γραμματέα την κατέλαβε ο Στάλιν.

Δύο μήνες μετά ο Λένιν, στις 26 Μάη 1922, έπαθε εγκεφαλικό επεισόδιο και δεν επρόκειτο ποτέ ξανά να αναλάβει πλήρως τα καθήκοντά του, με εξαίρεση μια σύντομη περίοδο το επόμενο φθινόπωρο και χειμώνα. Για τους επόμενους περίπου 12 μήνες, οι αντιπαραθέσεις σταμάτησαν λόγω της αβεβαιότητας της αρρώστιας του Λένιν. Όταν το φθινόπωρο του 1923

θα ξανάρχιζαν, βοηθώντας και του συγκεντρωτισμού που επιβλήθηκε λόγω των αναγκών στο κόμμα, θα έπαιρναν τη μορφή αποκάλυπτης πάλης για τη κρατική εξουσία.

Δικτατορία και το τέλος του Μπολσεβικισμού

Από το 1920 ο Λένιν περιέγραφε την ταξική φύση του κράτους ως εξής: "Το κράτος μας είναι εργατικό με γραφειοκρατικές παραμορφώσεις". Στα 1924 το καθεστώς όλο και περισσότερο δεν έχανε απλώς τα εργατικά του χαρακτηριστικά, αλλά και το ίδιο το μπολσεβίκικο κόμμα άλλαζε. **Είχε βρεθεί να ταυτίζεται όλο και περισσότερο με τον ίδιο τον κρατικό μηχανισμό. Ένα κρατικό μηχανισμό που δεν τον έλεγχε ούτε η αστική τάξη (η επανάσταση την είχε καταστρέψει) ούτε όμως και η διαλυμένη εργατική τάξη. Μέλη του κόμματος ήσαν αυτά που αναλάμβαναν τη λειτουργία της κρατικής μηχανής από τη διεύθυνση ενός εργοστάσιου μέχρι κάθε κρατικό οργανισμό.** Μέλος του κόμματος σήμαινε ότι κάποιος μπορούσε να εξασφαλίσει ακόμα και μια οποιαδήποτε δουλειά, τουλάχιστον πιο εύκολα. Ακόμα τα άπειρα κομματικά στελέχη, χρειαζόντουσαν βοήθεια για να κινήσουν τον κρατικό μηχανισμό ή για να διοικήσουν κάποιο εργοστάσιο. Χιλιάδες μέλη της παλιάς τσαρικής γραφειοκρατίας χρησιμοποιούνταν για να λειτουργήσει η κρατική μηχανή. Και η επιρροή της στα ανώτερα κομματικά στελέχη του μπολσεβικισμού ήταν τεράστια. Δεν ήταν μόνο η επιρροή τους μεγάλη στη διαμόρφωση "ρεαλιστών" ηγετών. Έδειχνε πόσο "αποτελεσματική" είναι η "από τα πάνω" διεύθυνση της κοινωνίας.

Στο 11^ο συνέδριο του κόμματος ήδη από το 1922 ο Λένιν έλεγε:

"Οι ελλείψεις μας είναι σαφείς: το καθοδηγητικό στρώμα των Μπολσεβίκων έχει έλλειψη κουλτούρας. Ας δούμε το τι συμβαίνει στην Μόσχα. Σ' αυτήν τη μάζα των γραφειοκρατών ποιος κυβερνάει ποιον; Οι 4.700 υπεύθυνοι κομμουνιστές κυ-

βερνάνε τη μάζα των γραφειοκρατών ή το αντίστροφο; Δεν πιστεύω ότι μπορείτε με ειλικρίνεια να ισχυριστείτε ότι οι κομμουνιστές καθοδηγούν τη μάζα. Για να είμαστε ειλικρινείς: δεν είναι αυτοί οι καθοδηγητές, είναι οι καθοδηγούμενοι”.

Στα τέλη του 1922 περιέγραψε τον κρατικό μηχανισμό ως **“δανεισμένο από τον τσαρισμό και ελάχιστα επηρεασμένο από τον κόσμο των Σοβιέτ... ένας αστικός και τσαρικός μηχανισμός”**. Ενώ στα 1922 περίπου το 65% του διοικητικού προσωπικού των εργοστασίων είχαν επίσημα καταγραφεί σαν εργάτες, στα 1923 το ποσοστό ήταν 36%.

Όταν στα 1924 πέθανε ο Λένιν, η ΝΕΠ φαινόταν να επιτυγχάνει τους στόχους της. Το βιοτικό επίπεδο άρχιζε αργά να ανεβαίνει. Όμως, για να χρησιμοποιήσουμε τα λόγια του Τρότσκι **“το φάρμακο κινδύνευε να αποδειχτεί χειρότερο από την ασθένεια”**. Ένα νέο στρώμα εύπορων αγροτών (κουλάκων) και βιομηχάνων άρχισε να αναπτύσσεται που δεν είχε καμία συμπάθεια για τις αρχές της Οκτωβριανής Επανάστασης αλλά και είχαν αυξανόμενη δυσφορία με τη γραφειοκρατική διεύθυνση της οικονομίας. Αυτό το νέο κοινωνικό στρώμα, με την υποστήριξη της αγροτιάς, θα αποκτούσε αυξανόμενη αυτοπεποίθηση και στα 1928 θα δημιουργούσε τέτοιας έκτασης κρίση, που το καθεστώς του Στάλιν θα αναγκαζόταν να βρεθεί προ κρίσιμων αποφάσεων που θα άλλαζαν οριστικά τη φύση του νέου καθεστώτος.

Η εμφάνιση ξανά της καπιταλιστικής οικονομίας, σήμαινε ότι οι κρατικές επιχειρήσεις λειτουργούσαν κάτω από την πίεση των νόμων της αγοράς και η ανεργία ήταν υψηλή. Στα 1923-24 εμφανίστηκε η μεγαλύτερη αντιπολίτευση στο κόμμα, η Αριστερή Αντιπολίτευση. Ξεκίνησε από γράμμα 46 παλιών Μπολσεβίκων που ασκούσε κριτική στη γραφειοκρατικοποίηση του κόμματος. Ο Τρότσκι, ο ηγέτης τους, είχε τεράστιο κύρος σαν πρώην πρόεδρος του Σοβιέτ της Πετρούπολης, οργανωτής της Οκτωβριανής Επανάστασης και επικε-

φαλής του Κόκκινου Στρατού. Το πρόγραμμα της Αριστερής Αντιπολίτευσης έκανε προτάσεις προς την κατεύθυνση της βιομηχανικής ανάπτυξης για να αυξηθεί το κοινωνικό βάρος της εργατικής τάξης, και ενίσχυση των θεσμών της εργατικής δημοκρατίας και των Σοβιέτ.

Η Αριστερή Αντιπολίτευση αντιμετώπισε ένα λίβελο κατηγοριών από την κομματική ηγεσία. Ο όρος “τροτσκισμός” σαν κατηγορία, άρχισε από τότε να χρησιμοποιείται. Η συστηματική συκοφάντηση της αντιπολίτευσης αντικατάστησε την αντιπαράθεση με λογικά επιχειρήματα. Ο έλεγχος του κομματικού μηχανισμού ήταν τόσο ασφυκτικός που λίγα πράγματα μπορούσε να ελπίζει η αντιπολίτευση. Ο Μπουχάριν (που μετά τον θάνατο του Λένιν θα γινόταν το δεξί χέρι του Στάλιν) περιέγραφε ως εξής τη λειτουργία του κόμματος:

“[...] οι γραμματείς των πυρήνων συνήθως διορίζονται από τις περιφερειακές επιτροπές και σημειώστε ότι οι περιφερειακές επιτροπές δεν προσπαθούν καν να κάνουν αποδεκτούς τους υποψηφίους τους, αλλά θεωρούν ικανοποιητικό για την ίδια τη λειτουργία τους το να διορίζουν αυτούς ή εκείνους τους συντρόφους. Όταν το θέμα έρχεται σε ψηφοφορία, ακολουθείτε κατά κανόνα μια διαδικασία που θεωρείται δεδομένη: “ποιος έχει αντίρρηση (για τον υποψήφιο); Και στον βαθμό που ο καθένας λίγο πολύ φοβάται να αντιταχθεί, ο διορισμένος υποψήφιος γίνεται και εκλεγμένος”.³⁹

Οι άλλες δύο πτέρυγες του κόμματος ήσαν η “Δεξιά” και το “Κέντρο”. Στη “Δεξιά” πτέρυγα ηγέτης ήταν ο Μπουχάριν. Ζητούσε την πλήρη προσαρμογή του κόμματος στις ανάγκες των αγροτών και το συνόψιζε στην προτροπή: “Πλουτίστε!”.

Το “Κέντρο” με ηγέτη τον Στάλιν έβαζε πρώτη προτεραιότητα την “κοινωνική συνοχή”. Το πρόγραμμα της Αριστερής Αντιπολίτευσης με τη γρήγορη εκβιομηχάνιση που είχε σαν κέντρο, θα σήμαινε αναπόφευκτα κοινωνικές εντάσεις με τους αγρότες, μιας και δεν θα μπορούσε παρά να στηριχθεί σε ελεγι-

χόμενες και χαμηλές τιμές των γεωργικών προϊόντων. Ο Στάλιν ήθελε να αποφύγει τη σύγκρουση με τους αγρότες αλλά και δεν συμφωνούσε ούτε με τις ακραίες θέσεις του Μπουχάριν. **Αναζητώντας το "Κέντρο" πάνω από όλα την "κοινωνική συνοχή", ανακάλυπτε σαν απόλυτα αναγκαία την κομματική συνοχή, που την αντιλαμβάνοταν σαν απόλυτη υποταγή των μελών στις αποφάσεις του ελεγχόμενου από τον Στάλιν κομματικού μηχανισμού.** Και ήταν ακριβώς ο Στάλιν ο πιο συνειδητός εκπρόσωπος της πιο απόλυτης γραφειοκρατικής διοίκησης του κόμματος. Εκμεταλλεύτηκε την κεντρική του θέση στον κομματικό μηχανισμό (είδαμε προηγουμένως πόσο ισχυρή ήταν πλέον η θέση του Γενικού Γραμματέα), χάρις στον υπερσυγκεντρωτισμό που χαρακτήριζε πλέον το κόμμα, διόριζε ανθρώπους της γραφειοκρατίας σε θέσεις κλειδιά για τον έλεγχο και του κόμματος όσο (ήταν ουσιαστικά ταυτισμένα) και του κράτους. Η συνεργασία του "Κέντρου" με τη "Δεξιά" του Μπουχάριν έγινε δυνατή στη βάση αυτού του ελέγχου.

Στα τέλη του 1925, ο Ζηνόβιεφ, ο Κάμενεφ και η Κρούπσκαγια (η χείρα του Λένιν) ήλθαν σε αντίθεση με την κεντρική ηγεσία του κόμματος. Ο Ζηνόβιεφ ήταν επικεφαλής του κόμματος στο Λένινγκραντ και φαινομενικά ο ηγέτης του κόμματος μετά τον θάνατο του Λένιν.

Έτσι έλεγχε τον διοικητικό μηχανισμό της Πρωτεύουσας του Βορρά και αρκετές εφημερίδες με μεγάλη κυκλοφορία. Κατά το 14^ο Συνέδριο του κόμματος οι αντιπρόσωποι από το Λένινγκραντ στήριζαν την αντιπολίτευση προς την κεντρική ηγεσία. Μέσα σε λίγες βδομάδες όμως από την ήττα της αντιπολίτευσης, όλες οι οργανώσεις του κόμματος στο Λένινγκραντ εξαιρουμένων λίγων σταθερά αντιπολιτευομένων, ψήφιζαν τις αποφάσεις που στήριζαν την πολιτική του Στάλιν. Δεν χρειάστηκε τίποτα άλλο παρά να απομακρυνθεί η κεντρική καθοδήγηση της οργάνωσης πόλης για να γίνει δυνατή αυτή η αλ-

λαγή. Αυτός που είχε τον έλεγχο της γραφειοκρατίας, είχε και τον έλεγχο και του κόμματος. Όταν είχε τον έλεγχο ο Ζηνόβιεφ, οι οργανώσεις στο Λένινγκραντ ήταν με την αντιπολίτευση. Από τη στιγμή που ο Στάλιν συμπεριέλαβε την πόλη στον μηχανισμό που αγκάλιαζε όλη τη χώρα και τον οποίο έλεγχε ο ίδιος, οι οργανώσεις της ακολούθησαν πιστά την πολιτική του. Μια απλή εναλλαγή στην ηγεσία μετέτρεψε τον μονόλιθο του Ζηνόβιεφ σε μονόλιθο του Στάλιν".⁴⁰

Μέχρι το 1928 ο Στάλιν ήταν πανίσχυρος όχι όμως και απόλυτος δικτάτορας. Το καθεστώς δεν είχε μέχρι εκείνη τη μοιραία χρονιά τα ολοκληρωτικά χαρακτηριστικά που απέκτησε μετά. **Η πορεία προς τον ολοκληρωτισμό, η πορεία προς τον κρατικό καπιταλισμό δεν ήταν ούτε μοιραία ούτε προσχεδιασμένη από τον Στάλιν και την ομάδα του.**

Ο Στάλιν στο 12^ο Συνέδριο του κόμματος το 1923 σε ομιλία του χαρακτήρισε "εντελώς λαθεμένη" την άποψη ότι "το κόμμα δίνει διαταγές... και ο στρατός δηλ. η εργατική τάξη, τις εκτελεί". Απαρίθμησε "επτά ιμάντες μεταβίβασης από το κόμμα προς την εργατική τάξη: τα συνδικάτα, τους συνεταιρισμούς, τις οργανώσεις νεολαίας, τις συνελεύσεις των αντιπροσώπων των γυναικών, τα σχολεία, τον τύπο και τον στρατό". Ένα χρόνο αργότερα χαρακτήριζε τη θεωρία της δικτατορίας του κόμματος σαν καθαρή ανοησία.⁴¹ Σε μια μάλλον μελοδραματική δήλωση του Τρότσκι που λίγο -ως-πολύ υποστήριζε την πίστη του στο κόμμα "άσχετα αν έχει δίκιο ή άδικο", ο Στάλιν είχε παρατηρήσει σαρκαστικά ότι "το κόμμα δεν διεκδικεί το αλάθητο!".⁴²

Στα 1928 υπήρχαν μόνο 30.000 κρατούμενοι σε στρατόπεδα για τους οποίους **δεν υπήρχε** καταναγκαστική εργασία. Η Κόκκινη Τρομοκρατία του εμφύλιου ήταν παρελθόν. Από τα αρχεία της εποχής δεν βγαίνει η εικόνα ενός σκληρού δικτατορικού καθεστώτος:

"Αν και η καταπίεση, ιδικά η πολιτική καταπίεση, συνέχιζε

να είναι ευρέως διαδεδομένη, η τεχνική της μαζικής προληπτικής τρομοκρατίας είχε πρακτικά εγκαταλειφθεί. Υπήρχε ένα κλίμα ειρηνικής νομιμότητας και οι νόμιμες διαδικασίες διαφυλάσσονταν. Η ζωή των πολιτών αναβαθμίστηκε. Η κουλούρα της ΝΕΠ αναπτύχθηκε, με τα εστιατόρια, τα ζαχαροπλαστεία και τα μέρη διασκέδασης. Μια πιο πλούσια καλλιτεχνική και ιδεολογική ζωή αναπτύχθηκε [...] Οι εργάτες [...] στην πράξη είδαν τα θετικά αποτελέσματα του νέου νόμου για τα συνδικάτα, τα νέα εργατικά δικαιώματα, και πιο ελεύθερες συνθήκες επίβλεψης στα εργοστάσια [...] Η εξουσία του Στάλιν ήταν ακόμα περιορισμένη. Αν και η εξουσία του ήταν μεγάλη δεν ήταν χωρίς όρια".⁴³

Το καθεστώς των Στάλιν-Μπουχάριν **θα μπορούσε να συνεχίσει όσο οι αγρότες πουλούσαν τα προϊόντα τους σε τιμές που κρατούσαν την οικονομία σε κίνηση**. Όμως αυτό δεν διάρκεσε. Όσο πλούταινε ένα κομμάτι της αγροτιάς από την αυξανόμενη παραγωγή, και όσο η βιομηχανία δεν παρήγαγε τα προϊόντα που ήθελαν οι αγρότες ή τα παρήγαγε σε μικρές ποσότητες και ήσαν ακριβά, τόσο οι αγρότες ζητούσαν αυξήσεις στις τιμές. Στα 1928 το καθεστώς αντιμετώπισε τη **μαζική άρνηση** των αγροτών να πουλήσουν τη σοδιά των δημητριακών. Την ίδια στιγμή για να επιδεινώσει την κατάσταση για τη σοβιετική κυβέρνηση, **η Αγγλία προχώρησε σε διακοπή των διπλωματικών σχέσεων και απαγόρευσε το διμερές εμπόριο**. Το κτύπημα ήταν βαρύ, μέχρι τότε η Αγγλία ήταν η χώρα που η Ρωσία είχε τις μεγαλύτερες εμπορικές σχέσεις. Η οικονομία βρισκόταν στα πρόθυρα κατάρρευσης:

"Οι αλλαγμένες διεθνείς συνθήκες επέδρασαν καταλυτικά στις εσωτερικές σχέσεις στην Ρωσία. Το κύρος της ηγεσίας του κόμματος υπονομεύθηκε σοβαρά [...] Σύγχυση και αποπροσανατολισμός υπήρχε στους πολιτικούς κύκλους. Η κομματική ηγεσία [...] ήταν περιστοιχισμένη από νευρικότητα και άγχος".⁴⁴

Η ηγετική ομάδα έσπασε στα δύο. Ο Μπουχάριν ήθελε να συνεχίσουν με ακριβώς τον ίδιο τρόπο. **Όμως το τίμημα θα ήταν πολύ μεγάλο για τη γραφειοκρατία.** Θα σήμαινε ότι θα παραχωρούσε μέρος της εξουσίας της σε κάποια κοινωνικά στρώματα, με κίνδυνο να χάσει τελικά την εξουσία. Ταυτόχρονα θα φαινόταν ότι ήταν ανίκανη να αντισταθεί σε ξένες επεμβάσεις (Αγγλία). Απαλλάσσοντας τον εαυτό του και από τον Μπουχάριν, ο Στάλιν προχώρησε με την πλειοψηφία της κομματικής γραφειοκρατίας στον δικό της δρόμο. Να χτίσει βαριά βιομηχανία κάτω από τον αμείλικτο έλεγχό της κομματικής και κρατικής γραφειοκρατίας. Με αυτόν τον τρόπο έγινε δυνατόν να δημιουργηθεί μια βιομηχανική παραγωγή και μπόρεσε η Ρωσία να αντισταθεί στις πιέσεις των δυτικών ιμπεριαλιστών και να αντιμετωπίσει αργότερα τον Χίτλερ, τη μεγαλύτερη βιομηχανική δύναμη της Ευρώπης - την Γερμανία. **Όμως το κράτος δεν ήταν ένα εργατικό κράτος. Η γραφειοκρατία στην πορεία απέκτησε τη συνείδηση των ιδιαίτερων ταξικών της συμφερόντων. Το σύστημα που έχτισε δεν ήταν ο σοσιαλισμός αλλά ο κρατικός καπιταλισμός.** Και απέκτησε αυτόνομη συνείδηση της ταξικής της θέσης γιατί το έχτισε εξapolύοντας **άγριο πόλεμο και εναντίον των αγροτών και εναντίον των εργατών.**

Η σταλινική γραφειοκρατία δεν επέλεξε έναν δρόμο που ήταν ασυνήθιστη εκτροπή, ένα παράδοξο στην ιστορία του σύγχρονου κόσμου. Σε χώρες που έπρεπε να τραβήξουν τον καπιταλιστικό δρόμο καθυστερημένα, σε συνθήκες ανταγωνισμού με πολύ πιο αναπτυγμένες χώρες, η κρατική παρέμβαση ήταν μονόδρομος. Έπρεπε το ασθενές κεφάλαιο αυτών των χωρών να συγκεντροποιηθεί, να ελεγχθεί η αναρχία της αγοράς, αν ήθελαν αυτές οι χώρες να έχουν οποιαδήποτε πιθανότητα αντίστασης απέναντι στις αναπτυγμένες ιμπεριαλιστικές χώρες. Το παράδειγμα της Ιαπωνίας είναι πολύ χαρακτηριστικό.

Το σογκουνάτ Τοκουγκάβα, που κυβερνούσε την Ιαπωνία από το 1603 με πρωτεύουσα το Έντο(σήμερα Τόκιο), από το 1630 έκλεισε τα σύνορα στους ξένους, με εξαίρεση ένα ολλανδο-κινεζικό θύλακα έξω από το Ναγκασάκι. Προσπάθησε στις επόμενες δεκαετίες να προστατευθεί από την αυξανόμενη δυτική ιμπεριαλιστική επέμβαση στην περιοχή απομονώνοντας πλήρως την Ιαπωνία. Απαγορεύτηκε το εξωτερικό εμπόριο, όλα τα ξένα βιβλία, και φοβούμενο(μάλλον σωστά!) ότι ο Χριστιανισμός αποτελούσε τον Δούρειο Ίππο των δυτικών, προχώρησε σε άγριο ξερίζωμα του από την Ιαπωνία όπου αρχικά πολλοί είχαν προσηλυτιστεί στον Χριστιανισμό. Όμως στα 1853 ο πλοίαρχος Πέρι με τέσσερα πολεμικά πλοία των ΗΠΑ έφτασε στις ακτές της Ιαπωνίας, στον κόλπο της Γιοκοχάμα, απαιτώντας το άνοιγμα της χώρας στο εξωτερικό εμπόριο. Το σογκουνάτ ήταν ανίκανο να αντιμετωπίσει την απειλή και κατέρρευσε. Το 1867 με πραξικόπημα από ένα συνασπισμό φεουδαρχών ανακηρύχτηκε ο Μείτζι αυτοκράτορας όλης της Ιαπωνίας. Το καθεστώς Μείτζι κατάργησε τον φεουδαρχισμό από τα πάνω, το πιο ριζοσπαστικό πρόγραμμα αυτού του είδους που έγινε ποτέ. Το κράτος άρχισε ένα μαζικό πρόγραμμα εκβιομηχάνισης κάτω από τον αυστηρό έλεγχο του, που το επιδοτούσε μέσω της φορολογίας. Όταν οι βιομηχανίες που έφτιαχνε το κράτος γινόντουσαν αρκετά ισχυρές, τις μεταβίβαζε σε εμπόρους ή τραπεζίτες που είχαν στενές σχέσεις με το κράτος. Η Επανάσταση των Μείτζι έδειξε για πρώτη φορά, ότι η εκβιομηχάνιση και η σύγχρονη ανάπτυξη μιας χώρας μπορούσε να γίνει και χωρίς την αστική τάξη. Με αυτό τον τρόπο η Ιαπωνία κατόρθωσε όχι μόνο να αντισταθεί στους δυτικούς ιμπεριαλιστές, αλλά στα 1905 κατανίκησε τη τσαρική Ρωσία στον ανταλλάξιμο τους πόλεμο.

Η σταλινική γραφειοκρατία ουσιαστικά επέλεξε τον ίδιο δρόμο, μόνο σε συνθήκες πολύ χειρότερες. Οι γραφειοκράτες, και η παλιά τσαρική γραφειοκρατία που είχε ενσωματωθεί σε

αυτήν, συνειδητοποίησε ότι θα γινόταν υποχείριο των μεγάλων δυτικών δυνάμεων αν δεν προχωρούσε σε γρήγορη εκβιομηχάνιση από τα πάνω, όπως ακριβώς το είχαν συνείδηση και στην Ιαπωνία δεκαετίες πριν. Το μόνο "παράδοξο" ήταν ότι η όλη διαδικασία ήταν ψευδεπίγραφη. Έγινε με τα κόκκινα λάβαρα του εργατικού κινήματος. Αλλά αυτό δεν είναι δυσεξήγητο. Μόλις πριν από λίγα χρόνια είχε γίνει εργατική επανάσταση στη χώρα. Η δικτατορία είχε εδραιωθεί στο όνομά της, εκεί έβρισκε τη μόνη νομιμοποίησή της. Όμως η όλη λειτουργία της, αποκάλυπτε ότι είχε φορέσει ένα ένδυμα, απλά για να καλύψει τον πραγματικό της ρόλο.

Το καταστατικό των Μπολσεβίκων προέβλεπε τη σύγκληση του Συνεδρίου του κόμματος μια φορά το χρόνο και μέχρι το 14^ο (το 1925) έτσι γινόταν. Το επόμενο συνέδριο έγινε μετά δυο χρόνια. Από το 16^ο (1930) μέχρι το 17^ο (1934) πέρασαν τρεισήμισι χρόνια, όπου και αποφασίστηκε να γίνεται κάθε τρία χρόνια. Όμως από το 17^ο μέχρι το 18^ο (1939) πέρασαν πέντε χρόνια και από αυτό μέχρι το επόμενο 19^ο δέκα τρία ολόκληρα χρόνια (1952)!⁴⁵

Οι εκλογές για τα Σοβιέτ ήταν σκέτη παρωδία. Σε όλες τις εκλογικές περιφέρειες υπήρχε ένας και μόνο υποψήφιος, οι οποίοι συγκέντρωναν το 98% των ψήφων! Ο Στάλιν μάλιστα ξεπέρασε και το 100%! Στις 21 Δεκέμβρη του 1947 συγκέντρωσε σε Σοβιέτ 2.122 ψήφους παρ' όλο που οι ψηφοφόροι ήταν μονάχα 1.617. Η Πράβδα έδωσε την εξής εξήγηση:

"Οι παραπανίσιοι ψήφοι που βρέθηκαν μέσα στις κάλπες ρίχτηκαν από πολίτες γειτονικών εκλογικών περιφερειών, που ήθελαν με αυτόν τον τρόπο να εκφράσουν την ευγνωμοσύνη τους προς τον ηγέτη τους"!⁴⁶

Η πορεία αυτή πέρασε πάνω από τις ζωές εκατομμυρίων ανθρώπων. Δεκάδες εκατομμύρια αγρότες υπέφεραν από πείνα με τις καταναγκαστικές κολεχτιβοποιήσεις, και τις κατασχέσεις σιτηρών. Μέσα σε λίγα χρόνια από το 1928 οι έγκλειστοι

σε στρατόπεδα καταναγκαστικής εργασίας έφτασαν τα πέντε εκατομμύρια(!), ίσως και περισσότερο. Αλλά και οι εργάτες των πόλεων υποτάχθηκαν στις ανάγκες της βίαιης εκβιομηχάνισης της χώρας. Σε έξη χρόνια από το 1928 το εργατικό εισόδημα έπεσε κατά 50%. Τα εργατικά συνδικάτα έχασαν κάθε αυτονομία και υποτάχθηκαν στις ανάγκες του κρατικού μηχανισμού. Εκατομμύρια άνθρωποι συνελήφθησαν και σύρθηκαν σε στρατόπεδα συγκέντρωσης. Ο αριθμός των κρατουμένων στα 1930 ήταν 20 φορές μεγαλύτερος από αυτόν του 1928. Οι θανατικές εκτελέσεις που ήσαν σπάνιες μεταξύ του τέλους του εμφύλιου πολέμου και του 1928, τώρα έγιναν σύνηθες φαινόμενο. Υπήρξαν 20.201 θανατικές ποινές το 1930 – **διπλάσιες** και από όσες είχαν γίνει σε ολόκληρο τον εμφύλιο πόλεμο. Η φρίκη κορυφώθηκε στη διάρκεια της περιόδου των Δικών της Μόσχας, και οι εκτελέσεις έφτασαν μέχρι το 1937 τις 353,074...

Το μπολσεβίκικο κόμμα δεν μεταλλάχθηκε σε αντιδραστικό σταλινικό κόμμα, ακόμα και την περίοδο που ο Στάλιν το έλεγχε σχεδόν απόλυτα (1925-28). Χρειάστηκε να σφαγιαστούν τα μέλη και τα ιστορικά του στελέχη, να ξεριζωθεί ο μπολσεβικισμός από την Ρωσία. Ανάμεσα στα 1936-37 καταδικάστηκαν σε θάνατο όλα τα μέλη της Κεντρικής Επιτροπής που υπήρχαν επί Λένιν, με εξαιρέσεις τον ίδιο τον Στάλιν, την Αλεξάνδρα Κολοντάι, που την είχε στείλει ο Στάλιν πρέσβειρα στην Σουηδία, και τον Τρότσκι, ώσπου να τον δολοφονήσουν πράκτορες του Στάλιν στα 1940. Οι εκκαθαρίσεις του Στάλιν σήμανε τη συστηματική εξόντωση των Μπολσεβίκων και τη δημιουργία ενός νέου κόμματος. Η σταλινική αντεπανάσταση πάτησε στο αίμα των Μπολσεβίκων.

Επίλογος

Μερικά βασανιστικά ερωτήματα

Υπάρχουν μερικά βασανιστικά ερωτήματα που απασχολούν πολλούς αγωνιστές της Αριστεράς. Μπορούμε να εξάγουμε διδάγματα απ' όλη τη πορεία των Μπολσεβίκων μετά το 1918, και ειδικότερα, αν η επιβολή του συγκεντρωτισμού στο κόμμα είναι κάτι που πρέπει να απορρίψει ένα επαναστατικό κόμμα που θα βρεθεί στο μέλλον στην εξουσία. Ακόμα: μήπως θα ήταν καλύτερα για την Αριστερά να έχαναν οι Μπολσεβίκοι την εξουσία ή ακόμα (ίσως λίγο μελοδραματικά) να παραιτούντο από την εξουσία, μπροστά στα ανυπέρβλητα (όπως αποδείχτηκαν) εμπόδια; Και αυτό ίσως να ήταν καλύτερο, μιας και η Αριστερά δεν θα φορτωνόταν την καταστροφική κληρονομιά του σταλινισμού.

Δυστυχώς η ιστορία δεν γράφεται με "μήπως".

Πολύ περισσότερο, μια επανάσταση δεν είναι μια ρομαντική περιπέτεια. Κινητοποιεί εκατομμύρια ανθρώπους, που όχι απλά παλεύουν για μια άλλη κοινωνία, αλλά εμπλέκονται στην καθημερινή πάλη με **βίαιο τρόπο**. Ο Λ. Τρότσκι, με τη θεσπέσια πένα του εξηγεί, γιατί οι επαναστάσεις είναι βίαιες:

“Πραγματικά, η κοινωνία δεν αλλάζει τους θεσμούς της ανάλογα με τις ανάγκες της, όπως ο τεχνίτης ανανεώνει τα εργαλεία του. Το αντίθετο: πρακτικά η κοινωνία θεωρεί τους θεσμούς που βαραίνουν πάνω της σαν κάτι θεμελιωμένο για πάντα. Για δεκαετίες, η αντιπολιτευτική γραμμή δε χρησιμεύει παρά σαν ασφαλιστική δικλείδα στη δυσαρέσκεια των μαζών και είναι όρος για τη σταθερότητα του κοινωνικού συστήματος: λ.χ. τέτοια είναι κατ’ αρχή η αξία της σοσιαλδημοκρατικής κριτικής [...] Το πιο αδιαφιλονίκητο γνώρισμα της επανάστασης είναι η άμεση επέμβαση των μαζών στα ιστορικά γεγονότα. Συνηθισμένα, το κράτος, μοναρχικό είτε δημοκρατικό, εξουσιάζει το έθνος. Η ιστορία γίνεται από τους ειδικούς του επαγγέλματος: μονάρχες, υπουργούς, γραφειοκράτες, κοινοβουλευτικούς, δημοσιογράφους. Όμως, στις αποφασιστικές καμπές, όταν το παλιό καθεστώς γίνεται ανυπόφορο για τις μάζες, τότε αυτές σπάνε τους φράχτες που τις χωρίζουν από τον πολιτικό στίβο, ανατρέπουν τους πατροπαράδοτους εκπροσώπους τους και με αυτή την επέμβαση, δημιουργούν το ξεκίνημα για ένα καινούργιο καθεστώς [...] Η ιστορία της επανάστασης είναι για μας πριν απ’ όλα η ιστόρηση της βίαιης εισβολής των μαζών στην περιοχή όπου ρυθμίζονται τα δικά τους πεπρωμένα”.

Η επανάσταση δεν είναι μόνο ηρωισμός, μια γιγάντια εκτροπή της μέχρι τώρα ιστορίας, **είναι ταυτόχρονα και άνθρωποι που χάνουν τη ζωή τους στην αμείλικτη πάλη ενάντια στην παλιά κοινωνία, άνθρωποι που πονούν και ματώνουν**. Αν οι επαναστάσεις παρ’ όλα αυτά δικαιώνονται, αυτό συμβαίνει γιατί είναι ο μοναδικός δρόμος προς την απελευθέρωση, τόσο σε ατομικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο. Όσοι συμμετέχουν δέχονται όλες τις θυσίες όχι μόνο για το μεθυστικό “πανηγύρι των καταπιεσμένων”, αλλά και γιατί αισθάνονται ότι ελέγχουν τη ζωή και το μέλλον τους για πρώτη φορά οι ίδιοι. Ο σύγχρονος κόσμος θα ήταν αδιανόητος

(πραχτικά αδύνατος) χωρίς την Γαλλική Επανάσταση και τους Ιακοβίνους αλλά ...και χωρίς τους Μπολσεβίκους.

Ένα επαναστατικό κόμμα δεν μπορεί ξαφνικά να τους πει: "Συγγνώμη λάθος. Δεν εκτιμήσαμε πλήρως και σωστά τις συνθήκες, γι' αυτό μετά από νέα ψύχραιμη εκτίμηση της κατάστασης, αποχωρούμε". Είναι υποχρεωμένο να παλέψει μέχρι τέλους, **παρά και ενάντια** στις αντιξοότητες. Να προσπαθήσει να βρει λύσεις. Τίποτα δεν εγγυάται την επιτυχή έκβαση μιας επανάστασης, καμιά συνταγή επιτυχίας δεν υπάρχει. Η ζωή βάζει διαρκώς καινούργια προβλήματα που καμιά θεωρία δεν είναι δυνατόν να τα προβλέψει. Τα πάντα κρίνονται στις συγκεκριμένες συνθήκες που διεξάγεται η επανάσταση.

Επί πλέον καμιά επανάσταση δεν καταργείται παρά μετά από αιματηρή αντεπαμάσταση. Ο σταλινισμός δεν ήταν ούτε πρωτοτυπία της Ρωσίας, ούτε, πολύ περισσότερο, προήλθε από λάθη των Μπολσεβίκων. Στη δεκαετία του 1930, όταν επιβλήθηκε το σταλινικό καθεστώς, σε χώρες πολύ πιο αναπτυγμένες, όπως για παράδειγμα στη Γερμανία, η άρχουσα τάξη επέλεγε τον ναζισμό. **Και χωρίς τον Στάλιν, η άρχουσα τάξη της Ρωσίας έπρεπε να αφανίσει τους Μπολσεβίκους, να πάρει πίσω τις κατακτήσεις, και πολύ περισσότερο να αφανίσει τις επαναστατικές ιδέες και παραδόσεις του Οκτώβρη.** Στην πραγματική ιστορία αυτό το έκανε ο Στάλιν, αν δεν υπήρχε αυτός, θα το έκανε κάποιου άλλου είδους δικτατορικό καθεστώς. Η ιστορική εμπειρία της Ευρώπης του μεσοπολέμου δεν αφήνει περιθώρια για πολλές αμφιβολίες...

Όσο για τον "ακραίο" συγκεντρωτισμό. Είδαμε πίες συγκεκριμένες συνθήκες στην επαναστατημένη Ρωσία τον επέβαλαν. Εμείς όμως σε μια μελλοντική επανάσταση δεν θα τον επαναλάβουμε, επειδή διδαχτήκαμε από την πικρή εμπειρία των Μπολσεβίκων; Δυστυχώς τα πράγματα δεν είναι τόσο απλά. Μια επανάσταση σε οποιαδήποτε χώρα, πολύ πιο ανεπτυγμένη από την Ρωσία του 1917, θα αντιμετωπίσει

αναγκαστικά παρόμοιες συνθήκες. Οικονομικό αποκλεισμό, στρατιωτική επέμβαση είτε άμεση είτε έμμεση (από γειτονικές χώρες). Μπορεί μια πιο αναπτυγμένη χώρα από την τότε Ρωσία να έχει πολύ πιο μεγάλες (οικονομικές) αντοχές, αλλά αυτό σημαίνει απλά πιο μεγάλα **χρονικά** περιθώρια αντοχής. Ο συγκεντρωτισμός τόσο σε επίπεδο κράτους όσο και σε κομματικό επίπεδο θα είναι αναπόφευκτος, αν δεν θέλει η επανάσταση να παραδοθεί σχεδόν αμαχητί. Η διαχωριστική γραμμή μεταξύ της "αναγκαίας δόσης συγκεντρωτισμού" και του συγκεντρωτισμού που απονεκρώνει την εσωκομματική ζωή δεν είναι ξεκάθαρη. Όπως είδαμε οι Μπολσεβίκοι προσπάθησαν μετά το 1921 να ισορροπήσουν σε επικίνδυνα τεντωμένο σχοινί, δημιουργώντας Ελεγκτικές Επιτροπές που υποτίθεται θα τους εξασφάλιζαν απέναντι στον αυξανόμενο συγκεντρωτισμό και στους κινδύνους του. Το τελικό αποτέλεσμα ήταν ότι όλα τα μέτρα οδήγησαν στο ακριβώς αντίθετο αποτέλεσμα από τον επιδιωκόμενο στόχο.

Το τι θα συμβεί, σε μια μελλοντική επανάσταση, θα εξαρτηθεί από δυο παράγοντες ίσης σημασίας. Από τη μία **πόσο ισχυρή θα είναι η εργατική εξουσία, πόσο ζωντανά και ενεργά τα όργανα της δικής της αυτόνομης εξουσίας, τα Εργατικά Συμβούλια**. Αυτό είναι ένα κρίσιμο σημείο που οι επαναστάτες πρέπει να το έχουν διαρκώς κέντρο τους. Γιατί το πραγματικό αντίδοτο σε κάθε αναγκαίο ή μη συγκεντρωτισμό είναι η **εργατική δημοκρατία**, ο έλεγχος της τάξης πάνω στους αντιπροσώπους της. Βεβαίως και πρέπει, ιδιαίτερα μετά την εμπειρία των Μπολσεβίκων και την εξέλιξη της Ρωσικής Επανάστασης, τα μέλη ενός επαναστατικού κόμματος να διαφυλάσσουν την εσωκομματική δημοκρατία, το δικαίωμα της διαφωνίας και της αντιπαράθεσης μέσα στις γραμμές τους, σαν το πιο πολύτιμο στοιχείο για να παραμείνει το κόμμα επαναστατικό και ζωντανό. Και αυτό πολύ περισσότερο αν το κόμμα είναι στην εξουσία. Αλλά ακόμα και οι καλύτερες

των προθέσεων μπορούν να εκφυλιστούν και να είναι αναποτελεσματικές, να μετατραπούν σε απλό ευχολόγιο, αν δεν λειτουργεί η εργατική δημοκρατία. Πρέπει η ίδια η τάξη να είναι αυτή που αποφασίζει, που θα έχει τον τελικό λόγο μέσω της ανεμπόδιστης λειτουργίας των Εργατικών Συμβουλίων. Και δεύτερο, η πορεία μιας επανάστασης, θα εξαρτηθεί **από τις εξελίξεις στην εργατική τάξη των άλλων χωρών**. Ο καπιταλισμός είναι ένα παγκόσμιο σύστημα, καμιά χώρα δεν είναι δυνατόν να επιβιώσει οικονομικά από μόνη της, στην απομόνωση. Ο σοσιαλισμός δεν μπορεί παρά να είναι ένα παγκόσμιο σύστημα. Γι' αυτό ακριβώς τον λόγο οι Μπολσεβίκοι ίδρυσαν την Τρίτη Διεθνή. Ο εργατικός διεθνισμός είναι η αναγκαία απάντηση στον διεθνή χαρακτήρα του καπιταλισμού. Η επιτυχία ή η αποτυχία μιας επανάστασης τουλάχιστον σε μερικές αναπτυγμένες οικονομικά χώρες θα είναι πάντα ένας κρίσιμος παράγοντας για την επιτυχία μιας επανάστασης σε κάποια χώρα. **Καμιά επανάσταση, έτσι και αλλιώς, στις σύγχρονες συνθήκες δεν είναι δυνατή χωρίς να υπάρχει διεθνής κρίση, οικονομική και κοινωνική**. Η Ρωσική Επανάσταση έγινε ενώ υπήρχε Παγκόσμιος Πόλεμος, που προκάλεσε διεθνή επαναστατική κρίση.

Ο Χέγκελ έλεγε: *“Αν έχει κάτι να μας διδάξει η ιστορία, είναι ότι κανείς δεν διδάσκεται από αυτήν”*. Αυτό σημαίνει ότι οι άνθρωποι δεν δημιουργούν την ιστορία τους κάτω από συνθήκες που αυτοί επιλέγουν, αλλά σε συνθήκες που επιβάλλονται εκ των πραγμάτων, από τους δεδομένους συσχετισμούς. Κάτω από παρόμοιες συνθήκες θα κάνουν περίπου τα ίδια λάθη ή σωστές ενέργειες.

Αυτό δεν αναιρεί το γεγονός ότι η ανθρώπινη δράση είναι συνδυασμός υποκειμενικής δράσης και αντικειμενικών συνθηκών. Πολύ περισσότερο ότι δεν μπορούμε να αντλήσουμε εμπειρία από το παρελθόν. **Οι Μπολσεβίκοι σίγουρα έκαναν λάθη**. Το αντίθετο θα ήταν εντελώς... αντι-λενινιστικό! Λάθη

τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο. Οι απόψεις του Τρότσκι για τα συνδικάτα ήταν και εξοργιστικές και λανθασμένες. Ζητούσε την πλήρη υποταγή των συνδικάτων, τη στρατιωτικοποίηση των εργατών στα εργοστάσια. Η δικαιολογία της οικονομικής καταστροφής δεν επαρκεί για τέτοιες απόψεις. Αυτές προϋπέθεταν μια θεωρητικοποίηση της υποκατάστασης της τάξης από το κόμμα, απόψεις που δεν ήταν βέβαια μόνο του Τρότσκι. Αλλωστε ο υποκαταστατισμός είχε, και έχει, έντονη παρουσία στα κόμματα της Αριστεράς. Σίγουρα θα ήταν απολύτως άδικο να κριθεί ο Τρότσκι απ' αυτή την περίοδο της επαναστατικής του δράσης. Η όλη ιστορία του, είναι η ιστορία ενός επαναστάτη, και λάθη δεν διαπράττουν παρά μονάχα όσοι δεν κάνουν απολύτως τίποτα. Παρ' όλα αυτά, ήταν ακριβώς πάνω στο έδαφος του υποκαταστατισμού που μπόρεσε να πατήσει ο Στάλιν αρχικά με την πειθώ, αργότερα με την ωμή βία.

Και φυσικά ούτε ο Λένιν είναι στο απυρόβλητο. Όταν αντιμετωπίζεται ο Λένιν από επαναστάτες που θέλουν να παρουσιάσουν αντικειμενικά τη σκέψη και τη δράση του (βλέπε Τόνι Κλίφ και το τρίτομο έργο-τομή Λένιν), σωστά παρουσιάζεται η σκέψη του όχι όπως την παρουσιάζουν οι σταλινικοί (αποκαλυπτικά, κάτι σαν θεόπεμπτη αλήθεια), αλλά σαν μια διαδικασία μέσα από την οποία διαμόρφωσε και άλλαξε πολλές φορές τις αντιλήψεις του, με βάση τις εμπειρίες του. Στην αρχή αυτού του βιβλίου περιγράψαμε πως άλλαξε αντιλήψεις από το *Τι να Κάνουμε*; μέσα από την εμπειρία του 1905. Πως ανέτρεψε με τις *Θέσεις του Απρίλη*, το κομματικό πρόγραμμα του 1905 για τη "δημοκρατική δικτατορία των εργατών και των αγροτών", θέτοντας σαν άμεση την ανάγκη σοσιαλιστικής επανάστασης και στην ουσία (αλλά όχι καθαρά και δημόσια) συμφώνησε με τις απόψεις του Τρότσκι. Όμως χρειάζεται να προχωρήσουμε ένα βήμα παραπέρα. Δεν είναι δυνατόν να περιγράψεις, ήδη από το 1920 το κράτος σαν

εργατικό μεν αλλά “με γραφειοκρατικές παραμορφώσεις”, το 1922 να περιγράφεις τον κρατικό μηχανισμό σαν “δανεισμένο από τον τσαρισμό και ελάχιστα επηρεασμένο από τον κόσμο των Σοβιέτ” και ταυτόχρονα αυτές οι εκτιμήσεις να οδηγούν στην απόφαση να απαγορευθεί η δράση της Εργατικής Αντιπολίτευσης, που ακριβώς επισημαίνει τα ίδια πράγματα. Ακόμα να προτείνεις τη διαγραφή του Σλιάπνικοφ, που “έκρουε τον κώδωνα του κινδύνου” ότι η κομματική ηγεσία μετατρέποταν σιγά-σιγά σε “αντεπαναστατική και αστική”. Σε όλα αυτά, δεν μπορούμε παρά να δούμε τις υποκαταστατικές αντιλήψεις της Σοσιαλδημοκρατίας να στοιχειώνουν. Ότι μπορεί η ίδια η πρωτοπορία, και στην πορεία μόνο κάποιοι από τους ηγέτες της, να διατηρήσουν τον επαναστατικό χαρακτήρα του καθεστώτος, παρά το γεγονός ότι η εργατική τάξη δεν έλεγχε τον κρατικό μηχανισμό. Θυμίζει λίγο-ως-πολύ τον “επαναστατικό ετσιθελισμό” που περιέγραφε η Ρόζα Λούξεμπουργκ.

Οι συνεχείς απαγορεύσεις στη δραστηριότητα των άλλων κομμάτων της Αριστεράς, είναι άλλη μια περίπτωση που πρέπει να εξεταστεί. Όμως και σε αυτό το σημείο, δεν θα πρέπει κανείς να ξεχνά την τρομοκρατική δράση των Σοσιαλεπαναστατών ή την τακτική των Μενσεβίκων (σε καιρούς εμφύλιου πολέμου!) να συνεργάζονται με τις πιο αντιδραστικές δυνάμεις. Κανένα από τα δυο κόμματα δεν ήταν διατεθειμένο να λειτουργήσει μέσα σε συνθήκες νομιμότητας.

Σε κάθε περίπτωση όμως, ήταν ο ίδιος ο Λένιν που έγραφε: “Όποιος προσπαθεί να φτάσει στο σοσιαλισμό από οποιονδήποτε άλλο δρόμο, παρακάμπτοντας την πολιτική δημοκρατία, καταλήγει αναπόφευκτα σε λανθασμένα και αντιδραστικά συμπεράσματα τόσο στον οικονομικό όσο και στο πολιτικό επίπεδο”.

Ο σοσιαλισμός, η άμεση δημοκρατία των Εργατικών Συμβουλίων, δεν μπορεί παρά να είναι αφάνταστα πιο

δημοκρατικός από οποιαδήποτε φιλελεύθερη αστική δημοκρατία. Ο πλουραλισμός των απόψεων, των πολιτικών ιδεών και των κομμάτων θα είναι πιο πλούσιος και πιο πλατύς από τις πιο προχωρημένες αστικές χώρες. Οι συνθήκες στην Ρωσία επέβαλαν ένα μονοκομματικό καθεστώς παρά το γεγονός ότι οι Μπολσεβίκοι ποτέ στη θεωρία τους δεν προέβλεπαν κάτι τέτοιο. Η δικτατορία των Μπολσεβίκων μπορούσε να θεωρηθεί αναγκαία σαν **έκτακτο γεγονός**, για μια περιορισμένη χρονική διάρκεια. Όμως δεν μπορούσε να διαρκέσει χωρίς την απώλεια της ταξικής φύσης του καθεστώτος. Οι αστοί μπορούσαν και με το ανελεύθερο καθεστώς του Ναπολέοντα να τσακίσουν τη φεουδαρχία σε όλη την Ευρώπη, γιατί η ουσία της ταξικής τους κυριαρχίας βρίσκεται στην οικονομική τους κυριαρχία μέσα στην κοινωνία. Η εργατική τάξη ή έχει την εξουσία ή δεν έχει απολύτως τίποτα. **Γι' αυτό ακριβώς τον λόγο η πολιτική ελευθερία και δημοκρατία είναι κρίσιμης σημασίας για την εργατική εξουσία, αποτελεί τον ζωτικό όρο ύπαρξής της.**

Είδαμε ότι οι Μπολσεβίκοι ήταν ένα κόμμα ανοιχτής και δημόσιας αντιπαράθεσης μέχρι σχεδόν το 1925. Όμως ήδη από το 1920 οι διαφωνίες στο εσωτερικό τους οξύνθηκαν ακόμα περισσότερο όχι μόνο γιατί είχαν παράδοση διαφωνιών, αλλά **περισσότερο επειδή δεν υπήρχαν πλέον άλλα κόμματα να λειτουργούν ελεύθερα και όλες οι κοινωνικές εντάσεις μεταφερόντουσαν στο εσωτερικό τους.** Την ένταση της αντιπαράθεσης την είδαμε πολύ χαρακτηριστικά, όταν η αντιπολίτευση μέσα στο κόμμα ζητούσε την παρέμβαση στο εσωτερικό των Μπολσεβίκων της Κομμουνιστικής Διεθνούς ή όταν η αντιπολίτευση δεν δίστασε να ζητήσει τη συνεργασία των αριστερών Σοσιαλεπαναστατών. Στην πραγματικότητα, σε συνθήκες πολιτικής ελευθερίας, αυτό θα σήμαινε διάσπαση και δημιουργία νέου κόμματος. Όμως αυτό δεν μπορούσε να γίνει γιατί απλά, το νέο κόμμα θα απαγορευόταν όπως και τα υπόλοιπα. Όταν η εσωκομματική αντιπολίτευση αναγκάστηκε

να σιγήσει, κάθε πολιτική ελευθερία ήταν πλέον παρελθόν. Ο δρόμος προς τον σταλινικό μονόλιθο διευκολύνθηκε, ακριβώς μέσα από αυτήν τη διαδικασία. Για άλλη μια φορά καταλαβαίνουμε πόσο κρίσιμο είναι για την εργατική τάξη να λειτουργεί η εργατική δημοκρατία, να υπάρχει πολυκομματισμός και πολιτική ελευθερία. Η εργατική τάξη είναι η μόνη τάξη στην ιστορία, για την οποία **η πολιτική δημοκρατία και ελευθερία είναι συνώνυμη με την ίδια την έννοια της ταξικής κυριαρχίας.**

Τελευταίο αλλά όχι έσχατο, υπάρχει ένα σημείο που κατά τη γνώμη μου πρέπει να υπογραμμισθεί. **Μια επαναστατική τάξη, ή είναι αντικειμενικά ικανή να διαμορφώσει σύμφωνα με τα συμφέροντά της την κοινωνία, οπότε οποιεσδήποτε και αν είναι οι επιθυμίες και οι στόχοι των εκπροσώπων της έχει τη δύναμη να τους "ανακαλέσει στην τάξη" ή δεν έχει μια τέτοια δυνατότητα οπότε είναι ιστορικά καταδικασμένη.**

Εργατική τάξη της Ρωσίας ήταν πολύ μικρή και αδύναμη και δεν μπόρεσε, όπως οι αστοί στην Γαλλία, και κατά τη διάρκεια αλλά και μετά τη δικτατορία των Ιακωβίνων, να επιβληθεί σαν άρχουσα τάξη. Ο Λένιν τόνιζε ότι η Ρωσική Επανάσταση θα ήταν χαμένη "χωρίς την Γερμανική επανάσταση". Δυστυχώς η "προφητεία" αποδείχτηκε αληθινή...

Η Ρωσική Επανάσταση μπορούσε να αποτελέσει τον σπινθήρα για μια πανευρωπαϊκή Επανάσταση, ήταν όμως εντελώς αδύνατον, για τις οικονομικές συνθήκες της Ρωσίας, το κτίσιμο μιας πραγματικής σοσιαλιστικής κοινωνίας. Η αποτυχία της επανάστασης στην Γερμανία και την υπόλοιπη Ευρώπη, αναγκαστικά σήμανε τον επιθανάτιο ρόγχο για τους Μπολσεβίκους και την εργατική εξουσία στη Ρωσία. Ευκαιρίες για την ευρωπαϊκή επανάσταση υπήρξαν και μετά, όμως το καθεστώς πλέον ήταν διαφορετικό από αυτό που ήθελαν να χτίσουν ο Λένιν και ο Τρότσκι.

Με απλά λόγια μια ιστορική διαδικασία πρέπει

πρωταρχικά να αντιμετωπίζεται με βάση τα αντικειμενικά της χαρακτηριστικά, διαφορετικά κινδυνεύουμε να χαθούμε σε ιδεολογικούς (και ανούσιους) δαιδάλους...

Σημειώσεις

- 1 Καρρ Ιστορία της Σοβιετικής Ένωσης σελ. 35, τόμος 1
- 2 Λένιν Άπαντα IV, 447
- 3 Λένιν Άπαντα V, 185-186
- 4 Λένιν Άπαντα VI, 23
- 5 Γκεόργκι Λούκατς Λένιν Μια μελέτη πάνω στην ενότητα της σκέψης του, σελ. 34
- 6 Καρρ Ιστορία της Σοβιετικής Ένωσης σελ. 50, τόμος 1
- 7 Λένιν Άπαντα VI, 36
- 8 Καρρ Ιστορία της Σοβιετικής Ένωσης σελ. 59, τόμος 1
- 9 Καρρ Ιστορία της Σοβιετικής Ένωσης σελ. 65, τόμος 1
- 10 Λένιν Άπαντα VIII, 409
- 11 Λένιν Άπαντα IX, 116
- 12 Λένιν Άπαντα XX, 94
- 13 Λένιν Άπαντα IX, 123
- 14 Λένιν Άπαντα VII, 109-10
- 15 Λένιν Άπαντα VIII, 41, 104
- 16 Τρότσκι Απολογισμός και Προοπτικές, 1906
- 17 Τρότσκι, 1905
- 18 Tony Cliff Lenin σελ. 177 τόμος I
- 19 Tony Cliff Lenin σελ. 331 τόμος I
- 20 Λένιν Άπαντα VXIII, 44
- 21 Καρρ Ιστορία της Σοβιετικής Ένωσης σελ. 107, τόμος 1
- 22 Καρρ Ιστορία της Σοβιετικής Ένωσης σελ. 113, τόμος 1
- 23 Tony Cliff Lenin σελ. 299 τόμος II
- 24 Καρρ Ιστορία της Σοβιετικής Ένωσης σελ. 133, τόμος 1
- 25 Καρρ Ιστορία της Σοβιετικής Ένωσης σελ. 164, τόμος 1
- 26 Καρρ Ιστορία της Σοβιετικής Ένωσης σελ. 218, τόμος 1
- 27 Καρρ Ιστορία της Σοβιετικής Ένωσης σελ. 234-35, τόμος 1
- 28 Καρρ Ιστορία της Σοβιετικής Ένωσης σελ. 245, τόμος 1

- 29 Καρρ Ιστορία της Σοβιετικής Ένωσης σελ. 248, τόμος 1
- 30 Κρις Χάρμαν Πως χάθηκε η επανάσταση σελ 31 (από την συλλογή κει-μένων ΕΣΣΔ Από τι εργατικό κράτος στον κρατικό καπιταλισμό, Εκδόσεις Εργατική Δημοκρατία)
- 31 Tony Cliff Lenin σελ. 84 τόμος III
- 32 Κρις Χάρμαν Πως χάθηκε η επανάσταση σελ 32
- 33 Tony Cliff Lenin σελ. 137 τόμος III
- 34 Tony Cliff Lenin σελ. 339 τόμος III
- 35 Tony Cliff Lenin σελ. 339 τόμος III
- 36 Tony Cliff Lenin σελ. 344-366 τόμος III
- 37 Καρρ Ιστορία της Σοβιετικής Ένωσης σελ. 260-61, τόμος 1
- 38 Λένιν Άπαντα XXVI, 200, 227
- 39 Κρις Χάρμαν Πως χάθηκε η επανάσταση σελ 41 (από την συλλογή κει-μένων ΕΣΣΔ Από τι εργατικό κράτος στον κρατικό καπιταλισμό, Εκδόσεις Εργατική Δημοκρατία)
- 40 Κρις Χάρμαν Πως χάθηκε η επανάσταση σελ 41 (από την συλλογή κει-μένων ΕΣΣΔ Από τι εργατικό κράτος στον κρατικό καπιταλισμό, Εκδόσεις Εργατική Δημοκρατία)
- 41 Καρρ Ιστορία της Σοβιετικής Ένωσης σελ. 308-9, τόμος 1
- 42 Tony Cliff Lenin σελ. 431 τόμος III
- 43 Κρις Χάρμαν A people;s history of the world σελ. 474-5
- 44 Κρις Χάρμαν A people;s history of the world σελ. 475
- 45 Τόνι Κλιφ Κρατικός Καπιταλισμός στην Ρωσία σελ. 122
- 46 Τόνι Κλιφ Κρατικός Καπιταλισμός στην Ρωσία σελ. 117